

VASTAAVIEN OHJAAJIEN KOKEMUKSIA ERITYISEN JA
TEHOSTETUN TUEN OPPILAIKEN TASA-ARVON, YHDEN-
VERTAISUUDEN JA OSALLISUUDEN TOTEUTUMISESTA
KOULULAISTEN AAMU- JA ILTAPÄIVÄTOIMINNASSA

Lybeck, Marja

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Kasvatustiede

Huhtikuu, 2020.

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check-järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Kasvatustieteen laitos

LYBECK, MARJA: Vastaavien ohjaajien kokemuksia erityisen ja tehostetun tuen oppilaiden tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutumisesta koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa

Tutkielma, 91s., 16 liites.

Kasvatustiede

Huhtikuu 2020

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta on suunnattu perusopetuksen 1. ja 2.luokan oppilaille sekä kaikille erityisen tuen oppilaille. Vastaavien ohjaajien tehtävänä on suunnitella ryhmän toiminta siten, että jokaisella oppilaalla on tasa-arvoiset ja yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua toimintaan Opetushallituksen koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden (2011) mukaisesti.

Tässä laadullisessa tutkimuksessa kartoitettiin vastaavien ohjaajien kokemuksia aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämisen haasteista, kun toiminnassa on mukana erityisen ja tehostetun tuen oppilaita. Tutkimukseen osallistui kymmenen vastaavaa ohjaajaa kunnallisista ja palveluntuottajien yksiköistä yhden kunnan alueelta. Heidän vastauksiaan haastattelukysymyksiin tarkasteltiin Bronfenbrennerin kehityspsykologisen kehäteorian ja Vygotskyn lähikehityksen teoriamallin kautta. Teemahaastattelut suoritettiin puolistrukturoiduin kysymyksin kevään 2019 aikana suomenkielisissä toimintapaikoissa. Tutkimuskysymykset olivat: 1. Miten oppilaiden tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja osallisuus koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa toteutuu? 2. Miten yhteistyö eri toimijoiden kesken toteutuu? 3. Miten ohjaajien koulutus ja motivaatio, resurssit ja säästötoimenpiteet vaikuttavat koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan? 4. Miten erilaisten oppilasryhmien haasteet vaikuttavat koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan? 5. Minkälaisena ohjaajat kokevat tulevaisuuden näkymät ja kehitysideat?

Oppilaiden tasa-arvon toteutumisessa oli eroja. Erityisen tuen päätöksellä lapsi sijoittui erityisryhmään ja kunnalliseen aamu- ja iltapäivätoimintaan, mutta palveluntuottajien ryhmiin heidän ei aina ollut mahdollista osallistua. Toiminnassa pyrittiin yhdenvertaisuuteen. Oppilaan osallisuus ryhmän toiminnan suunnitteluun ei toteutunut kaikissa ryhmissä. Tässä tutkimuksessa tuli esille tiedonsiirron merkitys esiopetuksesta alkaen. Erityisen ja tehostetun tuen oppilaiden haasteet siirtyivät koulupäivän jälkeen myös iltapäivätoimintaan. Yhteistyön merkitys koettiin tärkeäksi. Tulevaisuuden uhkakuvana nähtiin palveluntuottajien järjestämä iltapäivätoiminta, jossa erityisen tuen oppilaille ei olisi sijaa. Kehitysideana esitettiin yksikön toimintakertomuksen kirjoittaminen lukuvuoden päätteeksi. Säästötoimenpiteiden vaikutus huolestutti haastateltavia etenkin erityisen tuen, mutta myös tehostetun tuen ja maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osalta. Tutkimuksen johtopäätöksenä on, että erityisoppilaiden asemaa koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa parantaisivat toiminnan tehokkaampi seuranta ja toimintaperiaatteiden yhdenmukaistaminen.

Avainsanat: koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta, erityinen ja tehostettu tuki, tasa-arvo

Sisällys

1 Johdanto	6
2 Tausta.....	7
2.1 Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria ja Vygotskyn lähikehityksen teoria.....	7
2.2 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus.....	9
2.3 Osallistaminen ja osallistuminen	11
2.4 Sosiaalinen kompetenssi ja vertaissuhteet	14
2.5 Tutkimukset aamu- ja iltapäivätoiminnasta	16
3 Iltapäivätoiminta ja perusopetuslaki	19
3.1 Aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet ja toimintasuunnitelmat.....	21
3.2 Toiminnan sisällönkuvaus.....	23
3.3 Koulunkäynninohjaaja aamu- ja iltapäivätoiminnassa.....	24
3.4 Vastaavat ohjaajat ja työnkuva	25
3.5 Kunnalliset toimijat ja palveluntuottajat	25
4 Erityisen tuen oppilaat koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa	26
4.1 Yhteistyö.....	28
4.1.1 Yhteistyö vanhempien kanssa.....	29
4.1.2 Yhteistyö koulun ja opettajien kanssa.....	31
4.1.3 Yhteistyö moniammatillisesti	31
5 Tutkimustehtävä, menetelmä ja toteutus.....	32
5.1 Haastattelun suorittaminen ja toimintapaikat.....	34
5.2 Haastattelututkimus menetelmänä	35
5.3 Tutkimuksen luotettavuudesta	36
6 Tutkimustulokset.....	38
6.1 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus.....	38
6.1.1 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, osallistaminen ja osallistuminen sekä integraatio/ segregaatio	39
6.1.2 Osallisuus.....	40
6.1.3 Integraatio/Segregaatio	43
6.2 Hakutilanne, tiedonsiirto nivelvaiheessa ja koulusta iltapäivätoimintaan	45
6.2.1 Hakutilanne	46
6.2.2 Tiedonsiirto nivelvaiheessa.....	48
6.3 Yhteistyö.....	50
6.3.1 Yhteistyö vanhempien kanssa.....	51
6.3.2 Yhteistyö opettajan kanssa.....	53
6.3.3 Yhteistyö rehtorin ja opetusviraston kanssa.....	55

6.3.4	Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa	56
6.4	Ohjaajien koulutus, resurssit, toimintasuunnitelmat ja motivaatio, tilat ja säästöt	58
6.4.1	Koulutus	59
6.4.2	”Ruotsin malli”- koulutuskysymys	60
6.4.3	Motivaatio ja lapsilta saatu palaute	63
6.4.4	Resurssit, tilat ja säästöt	65
6.4.5	Toimintasuunnitelmat ja yhdenmukaistaminen	67
6.5	Eriyisyyden haasteet, tehostetun tuen oppilaat ja maahanmuuttajataustaiset oppilaat .	70
6.5.1	Eriyisyyden haaste, tehostettu tuki.....	71
6.5.2	Maahanmuuttajataustaiset oppilaat	73
6.6	Kehitysideoita ja tulevaisuuden visiot	74
6.6.1	Kehitysideat	75
6.6.2	Tulevaisuuden visiot	77
7	Pohdinta ja johtopäätökset	79
	Lähteet	88
	Liitteet.....	91

1 Johdanto

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa on Suomessa järjestetty vuodesta 2004 lähtien. Toiminta on tarkoitettu pääsääntöisesti 1. ja 2.luokan oppilaille. Kunnan on järjestettävä toimintaa vähintään 570 tuntia vuodessa, jotta se saa opetukseen valtionapua. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnasta peritään kunnan vahvistama toimintamaksu, joka tutkimuskunnassa on 100 euroa kuukaudessa.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan tarkoituksena on vähentää lapsen yksinoloaikaa kotona koulupäivän jälkeen, kun vanhemmat ovat työssä tai opiskelemassa. Lapsella ei ole subjektiivista oikeutta osallistua toimintaan. Erityisen tuen oppilailla on oikeus päästä mukaan toimintaan perusopetuksen vuosiluokilla 1–9, vaikka huoltaja olisikin kotona iltapäivisin.

Tehostetun tuen oppilas on yleisopetuksen piirissä, mutta hänen tuen tarvettaan aamu- ja iltapäivätoiminnassa ei tällä hetkellä huomioida erityisesti, ellei siitä ole erikseen sovittu. Tehostetun tuen tarpeen kirjaamista ja tilastointia tulisi kehittää, jotta toiminnan järjestäminen oppilaan tarpeiden mukaisesti olisi tarkoituksenmukaista myös iltapäivätoiminnassa. Erityisen tuen oppilaat saavat tarvittaessa kaiken erityishuomion ryhmässä, mutta tehostetun tuen oppilaille siihen ei aina ole resurssia jaettavaksi.

Tutkimuksen tarkoituksena oli saada uutta tietoa koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan tämän hetkisestä tilasta kunnassa, jossa palvelun järjestäminen on siirtymässä yhä enemmän muille kuin kunnallisille järjestäjille. Erityisen ja tehostetun tuen oppilaiden asema muuttuvassa tilanteessa ja jatkuvien säästöavoitteiden aikakautena kaipaa huomiota YK:n Lasten oikeuksien sopimuksen juhlavuotena.

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen toiminnallisen osallistumisen malli aamu- ja iltapäivätoiminnassa voi yhdistää monitieteistä teoriatietaa, vanhempien ja ammattilaisten yhteistyötä. Tässä tutkimuksessa etsittiin vastauksia Bronfenbrennerin kehityspsykologisen kehäteorian ja Vygotskyn lähikehityksen teoriamalla kautta.

Tutkimus toteutettiin laadullisesti haastattelumenetelmällä keskisuurella kaupungilla ja sen liitoskunnan alueella suomenkielisissä toimintayksiköissä. Haastatteluihin osallistui kymmenen vastaavaa ohjaajaa. Tutkimuksen toteuttamiselle oli eduksi oma pitkäaikainen työkokemukseni samalta alalta.

Tutkimuksen teemoina olivat tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, osallistaminen ja osallistuminen, erityisyyden haasteet ryhmässä, ohjaajien koulutus ja yhteistyö muiden toimijoiden kanssa, resurssit ja säästöt, yhdenmukaiset toimintasisällöt ja toimintaedellytykset, tulevaisuuden visiot ja kehitysideat.

2 Tausta

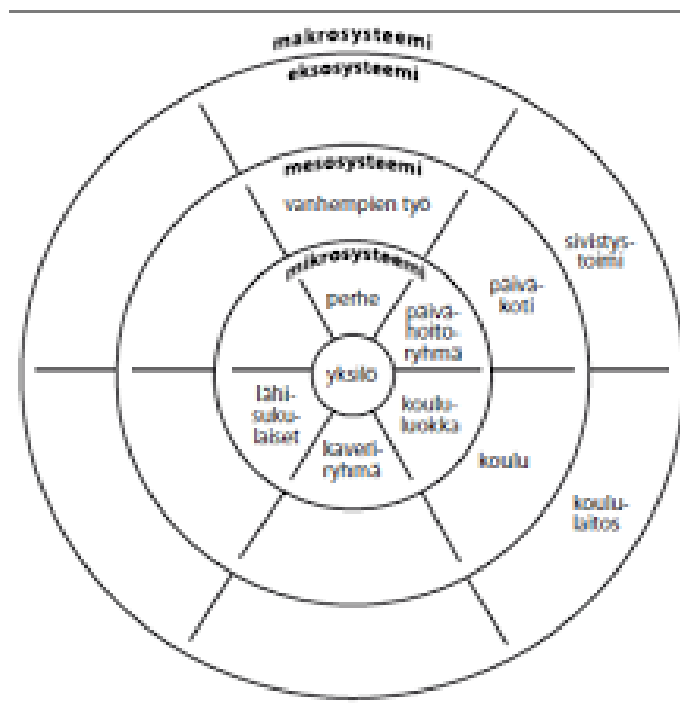
2.1 Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria ja Vygotskyn lähikehityksen teoria

Urie Bronfenbrenneriä (1917-2005) voidaan pitää yhtenä arvostetuimmista kehityspsykologeista maailmassa. Hän kehitti ensimmäisen ekologisten järjestelmien teoriamallinsa vuonna 1979. Teoria käsittelee ihmisen kehittymistä yhteiskunnan kokonaisvaltaiseen jäsenyyteen. Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria on ihmisen kehityksen teoria, jonka päämääränä on saavuttaa tasapaino yksilön ja hänen ympärillään olevan systeemin kesken, koska yksilö vaikuttaa samanaikaisesti monessa eri viiteryhmässä. (Bronfenbrenner 2002; Härkönen 2008.)

Teorian mukaan ihmisen kehitys ei riipu vain yksilön henkilökohtaisista ominaisuuksista. Kehitykseen vaikuttavat lisäksi yksilön, erilaisten ympäristöjen ja ympäristöjen sisällä olevien henkilöiden vuorovaikutus sekä yksilön elämään vaikuttavien ympäristöjen väliset suhteet, roolit, toiminnot ja prosessit. (Bronfenbrenner 2002; Härkönen 2008.)

Ekologinen teoria kuvaa sitä kokonaisuutta, joka vaikuttaa ympäristön kautta lapsen kehitykseen. Teoriassa lapsen kehitys voidaan nähdä lapsen ja hänen ympäristönsä välisenä jatkuvana ja monitasoisena vuorovaikutustapahtumana. Ympäristön voidaan nähdä vaikuttavan sekä suorasti että epäsuorasti lapsen kehitykseen. (Bronfenbrenner 1979.) Näin ollen perheiden toimintaan vaikuttavat niiden omat ominaisuudet, lähiympäristö, yhteiskunnalliset asenteet ja lainsäädännölliset päätökset.

Lapsen ja hänen ympäristönsä välistä jatkuvaa ja monitasoista vuorovaikutusta harjoitellaan koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa systemaattisesti valtakunnallisten koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden (2011) mukaisesti.

Kuvio 1: Bronfenbrennerin kehityopsykologinen kehäteoria (mukaillen From, & Koppinen, 2012).

Bronfenbrennerin–, (1979) ja Peckin–, (1993) kehäteoriaa mukaillen muun muassa Kristine From ja Marja-Leena Koppinen (2012) ovat esittäneet oman kehäteoriamallinsa ekologisen viitekehäyksen rakenteesta: Siinä keskiöön on sijoitettu erityistä tukea tarvitseva lapsi ja ympärille vuorovaikutuksen kehä, toimintaympäristöjen kehä ja osallistumista edeltävien tekijöiden kehä. Ulkokehälle on sijoitettu suunnitelmakehä, kasvatuksen ja kuntoutuksen toimintapolitiikan kehä sekä paradigmakehän teoreettiseen tarkasteluun.

Tarkasteltaessa kuvion kehämalleja huomio kiinnittyy kehällä olevien tekijöiden sisäisiin sekä kehien välisiin suhteisiin:

”Kun tarkastellaan yksilöön ja kontekstiin liittyvää ilmiötä voidaan havaita tekijöitä, joiden yleinen tarkastelu johtaa yhteisiin jaettuihin merkityksiin ja kehittyviin kasvatuksen ja kuntoutuksen käytäntöihin lapsen varhaisvuosien erityiskasvatuksessa. Jaettujen merkitysten ja kehittyvien yhteistyökäytäntöjen ansiosta voidaan oppilaan optimaalinen kasvu ja kuntoutus mahdollistaa vuorovaikutuksessa arjen keskeisessä avaintoiminnassa”. (From & Koppinen, 2012, 36, 89–90.)

Tässä tutkimuksessa katsotaan, että toimijoiden ja perheen yhteistyöllä saavutetaan lapsen kehitystä ja kasvua edistävää iltapäivätoimintaa, jossa kaikilla on osallisuuden ja yhdenvertaisuuden tunne. Lapsi oppii vertaissuhteista ja turvallisen toimintamallin kautta arjessa tarvitsemiaan taitoja. Myös perhe saadaan osallistettua lapsen arjen suunnitteluun ja toivomuksia voidaan kuulla, kun yhteistyö ammattilaisten ja perheen välillä toimii. From & Koppisen (2012) mallissa päivähoidosta kouluun siirtyminen ja koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistuminen toteuttaa samaa ekologista kehäteoriamallia vaihtamalla päivähoidon tilalle aamu- ja iltapäivätoiminnan toimijat ja ympäristön. Näin kehäteorialle saadaan luonteva jatkumo koulumaailmaan ja koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan.

Vygotskyn (1978) lähikehityksen teorialla tarkoitetaan yksilön elämässä olevaa kahta tasoa, joilla tapahtuu muutoksia. Aluksi henkilöiden välisissä toiminnoissa ja lopulta vähitellen yksilön sisäisessä toiminnassa. Korkalainen (2003) esittää tutkimuksessaan, että koulunsa aloittamisvaiheessa lasten taidot ovat lähikehityksen vyöhykkeellä vasta esille tulevana taitoina ja nämä taidot eivät vielä esiinny varsinaisina kouluvalmiuksina. Oppilas ei vielä selviydy itsenäisesti vaan tarvitsee aikuisten ja osaavampien tovereiden apua. Lähikehityksen alueella olevien taitojen oppimiseen tulee kiinnittää huomiota, jotta lapsi pystyy prosessoimaan ne varsinaisiksi taidoiksi. Linnilän (1997, 23) mukaan tulisi kiinnittää huomiota vuorovaikutuksen laatuun ja Korkalaisen (2003) mukaan oppimisilmapiiriin.

Tutkimusaiheen ja esittelemieni teorioiden (Bronfenbrenner ja Vygotsky) yhteenkuuluvuus tulee esille todentaen koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan merkityksen lapsen arkielämässä, varsinkin jos lapsella on erityisen tai tehostetun tuen päätös ja hän tarvitsee lähivyöhykkeelleen turvallisia toimijoita. Vertais- ja mallioppimisen merkitystä ei voi liioitella.

2.2 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Opetushallitus (2011) määrittelee, että ”Aamu- ja iltapäivätoiminta pohjautuu perusopetuksen arvoihin, joita ovat ihmisoikeudet, tasa-arvo, demokratia, luonnon monimuotoisuuden ja ympäristön elinkelpoisuuden säilyttäminen sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen”. Peruskoulun aamu- ja iltapäivätoiminnassa tulisi Opetushallituksen (2011) määritelmän mukaisesti huomioida yksilö, monikulttuurisuus

sekä erityistä tukea tarvitsevat lapset. Jokaisella aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestävällä yksiköllä on käytössään valtakunnalliset koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet (2011) sekä kunnallinen että yksikön oma toimintasuunnitelma. Kunnat velvoittavat toimintaa järjestävän yksikön laatimaan oman yksikkökohtaisen toimintasuunnitelman valtakunnallisen ja kuntakohtaisen suunnitelman lisäksi.

Tutkimuskunnassa aamu- ja iltapäivätoiminnalla edistetään valtakunnallisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden (2011) mukaisesti lasten tasa-arvoisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa. Tavoitteena on, että jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista tukea ja ohjausta. Toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa otetaan huomioon tyttöjen ja poikien kehityksen erot sekä yksilölliset tarpeet. Ideaalitapauksessa jokainen lapsi pääsee osallistumaan toiminnan sisältöihin ja suunnittelemaan niitä.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa (Opetushallitus 2011) linjataan osallisuudesta ja syrjäytymisen ehkäisemisestä seuraavasti:

”Lasten tulee ikätasonsa mukaisesti saada itse osallistua yhteisten sääntöjen ja sopimusten muotoiluun ja saada kokemuksia osallisuudesta. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ehkäisevät kiusaamista ja syrjäytymistä. Tavoitteena on, että syrjäytymistä aiheuttavat tekijät havaitaan mahdollisimman varhain ja järjestetään tarvittavaa tukea. Tässä onnistuminen edellyttää monialaista yhteistyötä aamu- ja iltapäivätoiminnan, sosiaali- ja terveydenhuollon, varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen ja kodin kesken”. (Opetushallitus, 2011, 11.)

Lainsäädännössä (ks. Perustuslaki 6§:n 3 momentti) puolestaan esitetään lasten tasa-arvoisesta kohtelusta, siten että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin ja asioihin kehitystään vastaavasti. Lapsia tulee näin ollen kohdella sekä toisiinsa että aikuisiin nähden tasa-arvoisina ihmisinä, joilla on lähtökohtana yhtäläiset perusoikeudet. (Anttila & Ojanen, 2019)

Anttila & Ojanen (2019) jatkavat, että käytännössä kuitenkin lapsen puhevaltaa käyttävät yleensä aikuiset. Lainsäädäntö voi myös pitää sisällään erilaisia lapsia koskevia rajoituksia. Tämä säännös lapsen oikeudesta vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin kehitystään vastaavalla tavalla edellyttää, että jokaista lasta kohdellaan yksilönä tarkoittaen lapsen oikeutta tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa ja päätöksenteossa (ks. esim. PeVL 15/2011 vp ja PeVL 30/2010 vp).

Jotta tasa-arvo ja yhdenvertaisuus toteutuisivat myös erityisen ja tehostetun tuen oppilasryhmien kohdalla, tulisi ryhmän muodostamiseen ja oppilaiden tarpeisiin huomion kiinnittäminen olla selkeämpää ja tehokkaampaa. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa voidaan usein havaita puutteellisia tietoja oppilaan tuen tarpeeseen liittyen, ellei hänellä ole erityisen tuen päätöstä ja tiedonsiirrosta aamu- ja iltapäivätoimintaan on sovittu ennen toimintaan osallistumista.

Niiden maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osallistuminen toimintaan, joiden vanhemmat ovat työssä tai opiskelemassa on kunnossa, mutta oman ryhmänsä muodostavat ne oppilaat, joiden huoltaja on kotona ja oppilaalla ei ole subjektiivista oikeutta päästä mukaan toimintaan.

Useissa kouluissa järjestetään valmistavaa opetusta maahanmuuttajataustaisille oppilaille. Perusopetuksen valmistavaa opetusta annetaan niille oppilaille, joiden suomen tai ruotsin kielitaito ei riitä perusopetuksen yleisopetuksen ryhmässä opiskelemiseen. Valmistavan opetuksen tarkoituksena on edistää lapsen ja nuoren tasapainoista kehitystä ja kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan sekä lisäksi antaa tarvittavat sosiaaliset, kielelliset ja tiedolliset valmiudet.

Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opiskelua tuetaan tarpeen mukaan muillakin oppimisen osa-alueilla ja yksi näistä voisi olla aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistumisen tukeminen, jotta yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti oppilaalla olisi tasa-arvoinen lähtökohta suomalaiseen yhteiskuntaan kotoutumiseen ja osallistumiseen. Oppilaan tuen tarpeen mukaan valmistavaa opetusta voidaan antaa 1-3 vuotta. (Hiltunen, Hyytiäinen, Lindroos & Matero, 2009, 113.)

2.3 Osallistaminen ja osallistuminen

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan tulee edistää lasten hyvinvointia ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä ennaltaehkäistä syrjäytymistä ja lisätä osallisuutta. Tavoite velvoittaa näin ollen kaikkia aamu- ja iltapäivätoiminnassa mukana olevia järjestäjiä ja toteuttajia. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa (2011) nämä velvoitukset on selkeästi määritelty koskettamaan kaikkia alalla työskenteleviä toimijoita.

Treseder (1997) on kehittänyt lasten osallisuuden astetta kuvaavan mallin, jossa on viisi toisiinsa nähden tasavertaista osallisuuden muotoa:

- Aikuiset ovat suunnitelleet projektin, mutta lasten osallistuminen on vapaaehtoista. Lapset hahmottavat työskentelytavan ja he tietävät, kuinka ja miten he voivat toimintaan osallistua.
- Aikuisilla on alustava toteutusidea, mutta lapset voivat olla koko projektin ajan mukana suunnittelemassa ja laittamassa toimintaa käytäntöön.
- Lapsilla on jokin alustava idea ja suunnitelma projektin toteuttamisesta. Aikuiset ovat saatavilla, mutta eivät ota johtavaa asemaa toteutuksessa.
- Lapsilla on idea ja he käynnistävät uuden projektin, mutta pyytävät aktiivisesti aikuisten apua, keskustelua ja tukea. Aikuiset eivät johda projektia, mutta tarjoavat oman kokemuksensa ja ammattitaitonsa lasten käyttöön.
- Aikuiset suunnittelevat ja johtavat projektia, mutta lapset toimivat konsultteina. Lapset ymmärtävät prosessin ja heidän mielipiteensä otetaan vakavasti. (Treseder, 1997)

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa toteutuu kaikki viisi edellä esitettyä osallisuuden muotoa, jotka Treseder (1997) on esitellyt osallisuuden astetta kuvaavassa mallissaan. Toteuttaminen käytännössä riippuu toimintayksikön työskentelytavoista ja resursseista.

Väitöstutkimuksessaan Päivi Virkki (2015) on tutkinut varhaiskasvatusikäisten lasten osallisuutta ryhmän toimintaan. Varhaiskasvatuksessa saatujen osallisuuskokemusten myötä taidot jatkavat kehittymistään kouluiässä. Virkin (2015) mukaan osallisuuden kokemuksen myötä lapselle muodostuu käsitys, että hän on itse saanut olla suunnittelemassa ja toteuttamassa omaa ideaansa ja saanut siihen tukea ja ohjausta oman tarpeensa ja tahtonsa mukaisesti.

”Laadukkaassa osallistumisessa tärkeintä on avoimuus, vuoropuhelu ja kohtaaminen. Osallisuuden edistämiseen tarvitaan kuitenkin yhdessä sovittuja käytäntöjä ja toimintamalleja, siksi lapsen ottaminen mukaan suunnitteluun vahvistaa tämän itsetuntoa, osaamista ja varmuutta sekä antaa lisäksi hallinnan ja pysyvyyden tunteen. Osallisuutta edistävä vuorovaikutus lapsen ja kasvattajan välillä on tasavertaisempaa, jolloin lapsille tarjoutuu mahdollisuuksia vaikuttaa toiminnan suunnitteluun ja

päätöksentekoon sekä yksilönä että lasten yhteisönä yhdessä kasvattajien kanssa”, määrittelee Virkki (2015) väitöksessään.

Mielestäni lapsen osallistaminen päätöksen tekoon vahvistaa käytännössä myös lapsen omaa muistamista niistä säännöistä ja tavoista, jotka on yhdessä keskustelemalla sopimuksin vahvistettu. Jo varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa opittua toimintamallia ja sen harjoittelua jatketaan aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Omakohtaisena kokemuksena mainittakoon, että lapselle varhaiskasvatuksessa jo opitun toimintamallin jatkaminen koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa lisää turvallisuuden tunnetta.

Lapsen oikeuksien komitea hyväksyi kesällä 2009 yleiskommentin, joka täsmentää artiklan 12 sisältöä, tarkoitusta ja merkitystä. Tätä yleiskommenttia voidaan käyttää työkaluna käytännössä, koska se tarkastelee lapsen osallisuuden täytäntöönpanoa monissa eri yhteyksissä. Komitean mukaan menettelyjen, joissa kuullaan lasta, on oltava määrätynlaisia (ks. General Comment No 12 (2009), 26–27): ” Kaikille lapsille on tarjottava mahdollisuus osallistua. Erilaiset kulttuuriset tekijät on hyvä ottaa huomioon osallistumista suunniteltaessa”. Sekä ” Lasten osallistuminen tarvitsee aikaa ja resursseja sekä lapsille sopivia työskentely-ympäristöjä ja -tapoja. Lapset tarvitsevat ikänsä ja valmiuksiensa mukaan eri tavalla tukea ja erilaisia osallistumisen muotoja”. (Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M.(toim.) 2013, 220–221.)

Tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kehitystaso voi lisäksi olla hyvinkin yksilöllinen, joka tulisi huomioida, kun osallistumista ja toimintaa suunnitellaan. Usein kuitenkin käytännössä tämä saattaa unohtua.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen artiklassa viisi todetaan myös, että lapsi tarvitsee ”hänen kehittyvien valmiuksiensa mukaisesti asianmukaista ohjausta ja neuvoa”. Ohjauksen tulee vastata lapsen ikää ja kehitystasoa. Lapsen oikeuksien komitean yleiskommenteissa (ks. General Comment No.1 (2001), 4) korostetaan, että varhaiskasvatussuunnitelman ja koulujen opetussuunnitelman tulee perustua lapsen sosiaalisiin, kulttuurisiin ja taloudellisiin lähtökohtiin ja ottaa huomioon lapsen kehityksen eri vaiheet. Tämä olisi sisällytettävä lasten kanssa työtä tekevien koulutukseen, kirjoittavat Heinonen, Hanna & Kuikka, Maarit (2013) artikkelissaan ”Lapsen oikeuksien toteutuminen nyky-yhteiskunnassa” teoksessa Marjanen, Marttila & Varsa (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. 2013, 206–207.)

Jotta lapsi pystyy jo varhaislapsuudessa käyttämään kyseisiä oikeuksiaan, hän tarvitsee huolenpidon lisäksi myös mahdollisuuden lepoon, vapaa-aikaan ja leikkiin sekä ympäristön tutkimiseen ja uuden oppimiseen. Lapsi ei pelkästään nauti leikistä vaan sosiaalistuu ja oppii ryhmässä tarvittavia vuorovaikutustaitoja (ks. General Comment No.7 (2005), 15.) Nämä mainitut asiat ovat yhtä tärkeitä lapsen kehitykselle toteutuessaan kuin esimerkiksi muodolliseen opetukseen tai palveluiden turvaamiseen liittyvät oikeudetkin, toteavat Heinonen, H. & Kuikka, M. (2013) artikkelissaan ”Lapsen oikeuksien toteutuminen nyky-yhteiskunnassa” teoksessa (Marjanen, Marttila & Varsa (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. 2013, 206–207.)

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen merkitys ja arvo liitetään ensisijaisesti yhteisölliseen oppilashuoltoon. Sitä pidetään lapsuuden ja nuoruuden suojelun ja hyvinvoinnin kattosopimuksena, joka painottaa kaikkia niitä ominaisuuksia, jotka ovat keskeisiä oppilashuollon valtakunnallisen suunnittelun, toteutuksen ja kehittämisen kannalta katsottuna. Näin ollen esimerkiksi koululaisten välinen yhdenvertaisuus, oppilaan etu, lapsen suhde vanhempiinsa ja lapsen kuuleminen, oikeus tietoon, lasten suojelu sekä oikeus psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen ovat oleellisia tavoitteita. (Mahkonen, 2014, 101.)

Oman kokemukseni mukaan leikki on tärkeää koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa edelleen. Opetushallituksen perusteiden (2011) mukaisesti aamu- ja iltapäivätoiminnan sisällön tulee pohjautua lasten tarpeisiin ja toiveisiin. Ikätason mukainen ja kehitystä tukeva leikki on yksi toiminnan olennainen sisältöalue. (Opetushallitus 2011, 12.) Etenkin erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden oma leikki on suosittua ryhmissä. Toisinaan erityisen tuen oppilaiden leikki ei onnistu, vaan ympäristö ja iso lapsiryhmä aiheuttavat sen verran hahmotusongelmia, että leikki ei pääse alkamaan ja lasten erityisyys ilmenee hallitsemattomana juoksenteluna. Lepohetket ovat ryhmissä pääosin satujen lukemista rauhoittuen ja kuunnellen. Fyysistä hyvinvointia edistetään ulkoilemalla ja erilaisin liikuntaleikein sekä pelein.

2.4 Sosiaalinen kompetenssi ja vertaissuhteet

Vertaissuhteilla on lapsen elämässä suuri merkitys. Hyvät vertaissuhteet tukevat lapsen tervettä kehitystä ja tuovat mukanaan ihmisen kehitystä ja sopeutumista edistäviä

tarpeellisia taitoja. Jos lapsi jää vaille vertaissuhteita ja hyviä kokemuksia näistä, saattaa se joskus myöhemmin elämässä johtaa moniin haasteisiin, kuten esimerkiksi mielenterveysongelmiin, heikkoon opintomenestykseen, koulupudokkuuteen tai negatiiviseen asenteeseen koulua kohtaan. (Neitola 2011, 27–28; ks. myös Kupersmidt & DeRosier 2004; Ladd 2000; Laine & Neitola 2002.)

File (1993) on määritellyt sosiaalisen kompetenssin hyväksynnän toveripiirissä seuraavasti: ”Sosiaalisesti taitava lapsi kykenee hankkimaan ja ylläpitämään toveri- ja ystävyysuhteita, kun taas sosiaalisilta valmiuksiltaan kehittymätön lapsi ajautuu helposti epäsosiaaliseen toimintaan ja käyttäytymiseen”, kirjoittaa Neitola artikkelissaan ”Vertaissuhteiden merkitys ja muotoutuminen kasvuyhteisöissä”.

Lasten osallisuutta ja heidän näkökulmiaan arvostavien kasvattajien tulisi luoda sellaisia pedagogisia arjen käytäntöjä, jotka tukevat lasten osallisuutta ja auttavat jokaista lasta ilmaisemaan omia kokemuksiaan, ajatuksiaan ja tunteitaan eri tavoin vuorovaikutuksessa aikuisten ja toisten lasten kanssa. (Ikonen & Virtanen 2007, 167–170.) Yhteisöllisyyden rakentaminen ja osallisuuden mahdollistaminen tarkoittavat taitojen yhdessä opettelua, eri osapuolten kuuntelemista, neuvottelua ja sopimista. Yhteisöllisyys ja osallistaminen ovat tapa elää ja kohdata. (Marjanen, Marttila & Varsa 2013, 77.) Jotta lapsen sosiaaliset valmiudet ja taidot kehittyvät, täytyy tulla kuulluksi ja nähdyksi ryhmässään sekä olla osallisena. Osallisuus näkyy lapsen konkreettisina tekoina ja tapana toimia toisten lasten kanssa. Yhteisöllisyys luodaan yhdessä keskustelemalla, suunnittelemalla, toiminnalla ja tekemisellä sekä etenkin yhdessäololla lasten ja ryhmän aikuisten kesken.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa tovereiden merkitys on suuri. Tämä näkyy etenkin leikeissä ja ryhmien muodostumisessa. Sosiaalisella statuksella on suuri merkitys lapselle, ja ryhmän ulkopuolelle jääminen on vakava uhka lapsen kaikinpuoliselle kehitykselle. (Keltikangas-Järvinen, 2010, 192.) Alakouluikäisillä koulutovereiden merkitys näkyy koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa erityisesti. Ryhmät ja ystävyysuhteet muodostuvat hyvin pitkälti sen mukaan osallistuuko oppilas toimintaan vai viettääkö hän iltapäivänsä kotona. Usein samat kaveriporukat viettävät aikaa yhdessä myös koulupäivän aikana ja yhdessäolo jatkuu iltapäivätoiminnassa. Jos oppilas ei osallistu iltapäivätoimintaan, hän saattaa kokea yksinäisyyttä koulupäivän aikana, koska kaverisuhteet ovat jo muodostuneet pysyvimmiksi iltapäivätoimintaan osallistuvien oppilaiden kesken.

Ystävyys-suhteiden muodostuminen on jokaiselle ihmiselle tärkeää. Niiden kehittämistä voi toisaalta perustella myös oppimistavoitteiden saavuttamisella. Kaikille lapsille ja erityisesti niille, joilla on oppimisvaikeuksia, ystävät toimivat kognitiivisten, sosiaalisten ja kielellisten taitojen välittäjinä. (Saloviita, 1999, 194.) Aamu- ja iltapäivätoiminnassa ohjaajien tehtävänä on huolehtia, ettei kukaan jää yksin ja jokaisella lapsella on mielekästä ja kiinnostavaa tekemistä. Yleisopetuksen oppilaiden ja erityisen tuen tarpeen oppilaiden yhteiset toimintatuokioiden antavat yhdenvertaisuuskokemuksia sekä luovat kehittäviä oppimiskokemuksia arjen toimintojen kautta aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Ystävyys-suhteita muodostuu oppilaiden haasteista huolimatta.

Cantellin (2010) mukaan ulkopuolisuuden kokemus voi olla monelle niin raskas, että se seuraa läpi elämän. Esimerkiksi maahanmuuttajataustaiset oppilaat elävät kuin kahden kulttuurisesti erilaisen maailman rajapinnalla ja koulussa voi syntyä helposti kulttuurien välisiä yhteentörmäyksiä. Maahanmuuttajataustainen oppilas omaksuu kaksi koodistoa, joiden mukaan hän elää ja toimii kouluyhteisössä. Näitä törmäyksiä voidaan pehmittää avoimella ja suvaitsevaisella toimintakulttuurilla. (Cantell, 2010, 148–149.) (vrt. www.dived.fi)

2.5 Tutkimukset aamu- ja iltapäivätoiminnasta

Aamu- ja iltapäivätoiminnan psykososiaalisista vaikutuksista tehdyssä tutkimuksessa todettiin, että oppilailta, jotka osallistuivat aamu- ja iltapäivätoimintaan sekä harrastekerhoihin, havaittiin vähemmän sosiaalisiin tilanteisiin liittyvää ahdistusta ja masennusoireita kuin niillä lapsilla, jotka eivät osallistuneet toimintaan. Lisäksi havaittiin, että mitä pitempään lapsi oli mukana toiminnassa, sitä vähemmän ahdistuneisuutta sosiaalisissa tilanteissa ilmeni. (Metsäpelto ym. 2010.)

Kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu useita oppiaineiden ulkopuoliseen toimintaan liittyviä hyvinvointivaikutuksia. Esimerkkinä mainittakoon lasten parempi sitoutuminen koulutyöhön ja parempi asenne koulua kohtaan, jonka kautta koulumenestys ja työskentelytaidot ovat olleet parempia. Toiminta kehittää niitä lapsen taitoja, joita hän itse valitsee ja pitää tärkeinä. Koululaisten iltapäivätoiminnalla on myös positiivisia vaikutuksia lapsen itsetuntoon ja optimismiin, mikä taas vähentää lasten masennusoireita. Toiminta vaikuttaa myönteisesti myös lasten fyysiseen kuntoon ja terveyteen sekä auttaa luomaan kaverisuhteita ja sopeutumaan kouluyhteisöön. (Pulkkinen, 2015.)

Metsäpellon ja Pulkkinen (2011) mukaan ohjattu toiminta kokoaa oppilaita eri luokilta ja tarjoaa puitteet, jotka vahvistavat oppilaiden välistä yhteistoimintaa ja ystävyyttä. Toiminnassa oppilaat jakavat myönteisiä kokemuksia, yhdessä tekemisen iloa, innostusta ja kiinnostusta. (Pulkkinen ym. 2016.)

Ahtola (2012) toteaa tutkimuksessaan, että ”hyvinvointia edistävät ja ongelmia ennaltaehkäisevät toimet voivat olla hyödyllisiä paitsi oppilaille myös opettajille ja että ylhäältä alas suuntautuvat kehittämistoimet, kuten rehtorin sitoutuminen ja tuki sekä hallintokuntien kehittämistyö, voivat edistää käytännön oppilashuoltotyötä ja sen puitteita kouluissa. Tulokset korostavat aikuisten merkitystä lasten hyvinvoinnin kannalta: jos lasten elämää halutaan parantaa, on keskityttävä siihen mitä aikuiset tekevät. On myös tärkeää vahvistaa psykososiaalisen hyvinvoinnin merkitystä sekä tunne- ja ihmissuhdetaitojen itseisarvoa suomalaisessa koulussa”. (Ahtola, 2012, 7.)

Iltapäivätoiminnan mahdollistamien harrastusmahdollisuuksien kautta toteutuu YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen kirjattu lapsen oikeus kulttuuriin, taiteeseen sekä virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan. Harrastustoiminnan järjestäminen toteuttaa myös Euroopan komission suositusta investoida lapsiin (2013/112/EU). Tämän suosituksen mukaan jäsenvaltioiden tulee järjestää sellaista toimintaa, joka tähtää lapsiköyhyyden ja syrjäytymisen poistumiseen ja kaikkien lasten hyvinvoinnin ja yhdenvertaisuuden edistämiseen.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017) määrittelee, että jokaisen EU:n jäsenvaltion tulee rohkaista kunnallisen aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäjiä sekä muita paikallisia palveluntuottajia luomaan kaikille lapsille parempaa oppituntien ulkopuolista toimintaa parempine toimintapuitteineen riippumatta esimerkiksi vanhempien työtilanteesta ja taustasta.

Opetushallituksen työryhmän kehittämisraportin (2018) myötä on saatu varsin samansuuntaista tietoa, mihin tämä tutkimus haluaa kiinnittää huomiota. Työryhmä toteaa, että: ” Erityisen tuen lapsista mukana on vain osa ja erityisesti isompien lasten integroitumisessa aamu- ja iltapäivätoiminnan ryhmiin on ongelmia” (Holappa, A-S., Hyvönen, S., Juntila, N., Keskinen, N. Kola-Torvinen, P., Palve-Kaunisto, L. 2018). Asiakasryhmänä juuri 3.–9. luokkalaisten erityisen tuen tarpeessa olevat oppilaat ovat hankalia motivoitavia toimimaan pienten koululaisten ryhmässä. Vanhemman oppilaan tuen tarve ja taitotaso tulisi huomioida toiminnassa nykyistä paremmin.

Opetushallituksen työryhmän kehittämisraportin (Holappa ym. 2018) mukaan henkilöstön sitoutumista aamu- ja iltapäivätoiminnan työhön parantaisi yleisen arvostuksen nostaminen valtakunnallisella tasolla. Raportti kertoo myös, että kaikki järjestäjät eivät noudata perusopetuslakia ja joissakin kunnissa ei ole lain edellyttämää toimintasuunnitelmaa. (Holappa ym. 2018, 26.)

Kehittämistyöryhmä toteaa raportissaan, että aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteasiakirja ei ole selkeä ohjaamaan toiminnan kehittämistä. Alalla toimivat ammattilaiset olivat nostaneet esille selkeiden linjausten tarpeellisuuden, jotta yhdenvertaisia palveluja voitaisiin luoda. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteita uudistettaessa tulisi pohtia kasvun ja oppimisen tuen jatkumoa, esittää kehittämistyöryhmä. Nykyiset voimassa olevat aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet eivät kuvaa riittävän selkeästi, sitä miten tuen piirissä olevien oppilaiden tarvitsemat palvelut tulisi käytännössä toteuttaa ja millä tavoin yhteistyötä perusopetuksen kanssa voidaan järjestää. (Holappa ym. 2018, 30.)

Aamu- ja iltapäivätoiminnassa työskentelevien määrä on suuri ja henkilöstön koulutustausta on vaihteleva, joten myös tietopohja on hajanainen. Ohjaajien työsuhteet ovat usein katkonaisia ja alalle sitoutuminen on vaihtelevaa. Oppilaiden kannalta on ikävää, että ohjaajien vaihtuvuus saattaa olla suurta.

Suomessa ei ole kansallista koottua tietoa alalla työskentelevien koulutustaustasta tai heidän itsensä kokemista koulutustarpeista, toteaa OPH:n kehitystyöryhmä raportissaan (2018). Ruotsissa aamu- ja iltapäivätoiminnan pedagoginen laatu ja osaaminen on saatu korkeammalle tasolle henkilöstön koulutusastetta nostamalla. Tällä hetkellä Ruotsissa alalle valmistuvilta vaaditaan korkeakoulututkinto, joka on mahdollistanut ohjaajien paremman hyödyntämisen myös koulupäivän aikana, toteaa työryhmä. (Holappa ym. 2018, 32.)

Koulutustaustan toteaminen on opetusviraston tai palvelua tuottavan järjestäjän oman käytännön mukaista ja pätevyys osoitetaan tutkinto- ym. todistuksin. Kansallisen koulutustaustakartoituksen tekeminen kunnissa voidaan toteuttaa keräämällä ohjaajien koulutustiedot opetusvirastoista.

3 Iltapäivätoiminta ja perusopetuslaki

Aamu- ja iltapäivätoiminnalla tarkoitetaan perusopetuslain (628/1998 8 a luku) mukaista toimintaa ja on tarkoitettu ensimmäisen ja toisen vuosiluokan oppilaille sekä muiden vuosiluokkien erityisen tuen oppilaille (perusopetuslaki 17.1 §). Kunnalla on oikeus päättää toiminnan laajuudesta eli joko järjestää itse toimintaa tai antaa tarkoitusta varten avustusta palveluntuottajalle.

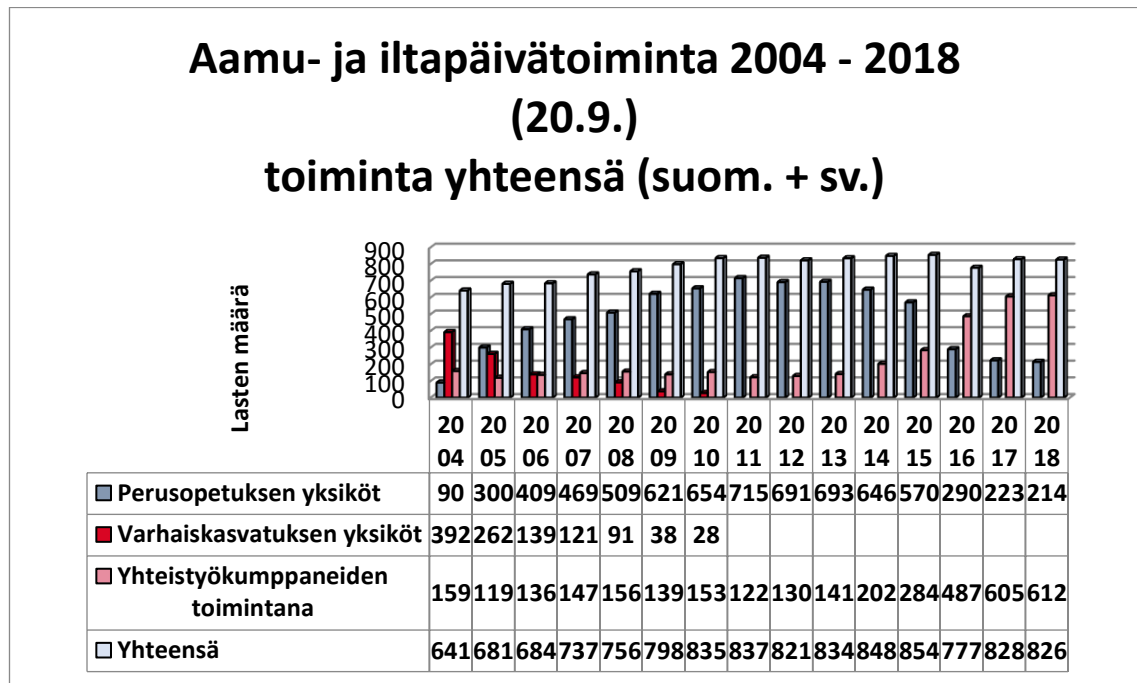
Opetushallitus määrittelee myös, että ”toiminnan tulee perusopetuksen tavoin edistää yhteisöllisyyttä, vastuullisuutta sekä yksilön oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista”. Aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämisen yhteiskunnallisena lähtökohtana onkin ohjeistuksen mukainen turvallisen kasvuympäristön tarjoaminen lapsille. Aamu- ja iltapäivätoiminnan keskeisenä tarkoituksena on tukea lasten kasvua ja kehitystä sekä tukea samalla myös oppilaan perhettä ja koulua niiden kasvatustehtävässä. (OPH, 1998.)

Toiminnan määritellyt tavoitteet ovat lapsen vapaa-ajan toiminnan tukeminen, kasvun ja kehityksen tukeminen sekä koulunkäynnin ja oppimisen tukeminen. Lisäksi varhainen puuttuminen ja sosiaalinen vahvistaminen ovat aamu- ja iltapäivätoiminnan tehtäviä. (OPH, 2011, 6.) Aamu- ja iltapäivätoiminta ja perusopetus toimivat yhteistyössä oppilashuollon palveluita tuottavan henkilökunnan kanssa tukien lapsen koulukäyntiä ja kokonaisvaltaista hyvinvointia. Yhteisenä päämääränä on lapsen asioiden hoito yhteistyössä koulun henkilökunnan ja vanhempien kanssa. Luottamuksellinen vuorovaikutus on pohjana hyvälle yhteistyölle. (OPH, 2011,8.)

Toimintaa järjestävät tutkimusalueella perusopetuksen yksiköt sekä palveluntuottajat. Vuoteen 2010 saakka toimintayksiköitä oli vielä päiväkotien osana. Taulukon 1 mukaisesta tilastoinnista voidaan lukea lapsimäärän kehityksestä kuvaavia lukuja, kuten esimerkiksi lapsimäärän keikahdus perusopetuksen yksiköistä palvelua tuottavien toimintapaikkojen asiakkaiksi vuonna 2016. Tämä suuntaus on ollut yhtenä alueella toimivien perusopetuksen yksiköiden vastaavien koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnanohjaajien huolena.

Toisena huolena on ollut perusopetuksen ulkopuolisten toimijoiden järjestämä aamu- ja iltapäivätoiminta koskien yhdenmukaisen ja perusopetuslakia, valtakunnallisia aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteita kunnioittava sekä toimintasuunnitelmien mukainen

toiminta ja sen laadukkuus sekä asiakastyytyväisyys. Vuonna 2019 tutkimusalueella on ollut vaihteleva käytäntö toimintasuunnitelmien noudattamisessa ja dokumentoinnissa.

Taulukko 1. Tutkimusalueen palvelupäällikön tilasto: APIP-toimintaan osallistuvat oppilaat, 2004 –2018. (Lupa tutkimuksessa käyttämiseen on saatu 2019).

Tutkimusalueen tilastoinnista vastaava palvelupäällikkö on tehnyt pylväsdiagrammin lasten osallistumismääristä aamu- ja iltapäivätoimintaan aina toiminnan alkamisvuodesta 2004 lähtien. Vuoteen 2010 saakka koululaisten ryhmiä oli mukana varhaiskasvatuksen päiväkodeissa. Nämä vuosina 2004-2010 toimineet ryhmät näkyvät taulukossa punaisena pylväänä. Vaaleanpunaisena pylväänä taulukossa nähdään palveluntuottajien järjestämä toiminta. Palveluntuottajien järjestämän toiminnan havaitaan kasvaneen tutkimusalueen toimipaikoissa ja vuonna 2019 määrä on lisääntynyt entisestään muutamalla paikalla (4), kun kunnallinen järjestäjä on ulkoistanut palvelun. Sinisenä pylväänä nähdään perusopetuksen yksiköiden väheneminen vuodesta 2015 alkaen. Valkoinen pylväs kuvaa lasten kokonaislukumäärää aamu- ja iltapäivätoiminnassa.

Taulukosta voidaan havaita, että oppilasmäärä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa on ollut nousujohteinen lukuun ottamatta vuotta 2016, jolloin oppilasmäärä toiminnassa putosi. Mutta jo seuraavana vuonna 2017 oppilasmäärä aamu- ja iltapäivätoiminnassa kohosi jälleen saavuttaen tasonsa ollen yli 800. Notkahdus oppilasmäärässä saattaa

johtua myöskin toiminnan siirtymisestä palveluntuottajille kyseisenä vuonna. Taulukosta havaitaan kunnallisen toiminnan vähentyneen juuri vuonna 2016.

AAMU- JA ILTAPÄIVÄTOIMINTAAN OSALLISTUNEET OPPILAAT				
Muutos	20.9.2017	20.9.2018	2017-2018	Muutos%
1. luokan ap/ip-oppilaat	472	464	-8	-1,7
2. luokan ap/ip-oppilaat	328	332	4	1,2
3.-9. luokan ap/ip-erityisoppilaat	28	30	2	7,1
Yhteensä:	828	826	-2	-0,2

Taulukko 2. Lähde: Tilastokeskus, perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminta, tutkimuskunta, 2017 - 2019.

Taulukossa 2 ei ole mukana tutkimusalueen tehostetun tuen oppilaiden osuutta aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Tässä Tilastokeskuksen taulukossa on mukana kaikki palvelua järjestävät yksiköt. Voidaan todeta, oppilasmäärät ovat pysyneet suurin piirtein samana kyseisinä vuosina, joten oman haasteensa muodostavat se tehostetun tuen oppilaiden määrä, joka ei taulukoinnista tule esille. Vuonna 2019 palvelun järjestäjien määrän kasvaessa edelleen sekä uusimman tilastoinnin puuttuessa, voidaan vain arvioida tehostetun tuen oppilaiden määrää ryhmissä.

3.1 Aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet ja toimintasuunnitelmat

Opetushallituksen Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa (2011) on arvopohjan mukaisesti tehty viisi linjausta, joilla pyritään ohjaamaan toimintaa järjestävien tahojen työtä. Ensimmäisenä linjauksena mainitaan tärkein eli aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämiseen liittyvien ratkaisujen, toimintatapojen ja -ympäristön tulee tukea asetettujen tavoitteiden saavuttamista sekä turvallisuutta ettei kukaan lapsi joudu kiusaamisen, häirinnän tai väkivallan kohteeksi.

Aamu- ja iltapäivätoiminnan tulee vahvistaa lasten itseluottamusta ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Toiminnan tulee innostaa ja tukea jokaisen lapsen omien vahvuuksien löytämistä sekä niiden kehittämistä. ”Hyvin ja laadukkaasti

järjestetty aamu- ja iltapäivätoiminta ohjaa lasten tarpeet ja edellytykset huomioon ottaen lapsia kasvamaan vähitellen aktiiviseen, terveelliseen ja kestäväan elämäntapaan sekä elämään kansainvälistyneessä ja teknologisoituneessa maailmassa” (OPH, 2011).

Koska aamu- ja iltapäivätoiminta on ryhmätoimintaa, ja ryhmää ohjaavat säännöt ja arvot muovaavat osaltaan lasten sosiaalista kasvua ja kehitystä, tulee tavoitteena olla kehittävän, monipuolisen ja virkistävän toiminnan järjestäminen. Lisäksi lapsella on oltava mahdollisuus lepoon ja itsekseen olemiseen sekä tarvittaessa mahdollisuus keskustella ohjaajan kanssa koulupäivän tapahtumista. Koulutetuilla ja ammattitaitoisilla ohjaajilla on edellytykset toimia edellä mainittujen tavoitteiden mukaisesti.

Aamu- ja iltapäivätoiminta tulee suunnitella jatkumoksi varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kasvatustehtävälle. Toimintaa ohjaavat perusopetuksen yleiset kasvatustavoitteet. Parhaimmillaan ja toteutuessaan toiminnan suunnittelussa hyödynnetään eri toimijoiden välistä moniammatillista yhteistyötä, ohjaajien erityisosaamista ja lisäksi yhteistyötä perheiden kanssa, jolloin tarkoituksena on lisätä tuntemusta toiminnassa mukana olevista lapsista ja auttaa heidän tarpeidensa tunnistamista sekä löytää toimivia keinoja toiminnan laadun parantamiseen. ”Mikäli ohjaajat ovat pitkäkestoisissa työsuhteissa tämä osaltaan edistää ihmissuhteiden pysyvyyttä, joka taas puolestaan edistää lasten turvallisuuden tunnetta ja ohjaajien mahdollisuuksia tukea lasta tämän tarpeissaan” (OPH, 2011). Toimivan ohjaajatiimin ja vastaavan ohjaajan suunnittelutaitojen avulla kasvatustavoitteissa voidaan saavuttaa lapsen kehityksen kannalta myönteisiä tuloksia. Tämä korostuu, kun ryhmässä on mukana erityistä tukea tarvitsevia oppilaita.

Koska aamu- ja iltapäivätoimintaa koskevasta kunnan oman toimintasuunnitelman sisällöstä ei ole vahvistettu yhtä ainoaa oikeaa säännöstä, joihin perusopetuslaki viittaa (Perusopetuslaki 48 b § 4 mom. (1136/2003), on kunnalla itsellään oikeus päättää toiminnan sisällöstä. Toimintasuunnitelma voi sisältää muun muassa seuraavat asiasisällöt: ”Toiminta-ajatus ja tavoitteet, sisällölliset painoalueet, toiminnan järjestämiseen liittyvät keskeiset asiat, toiminnan seuranta ja arviointi sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan yhteistyö ja tiedonkulku” (OPH, 2011, 22).

Tutkimuksen kohteena olevalla alueella on käytössä myös jokaisen toimintapaikan oma toimintasuunnitelma, joka on yksikkökohtainen ja vuosittain vastaavan ohjaajan laatima

kirjallinen suunnitelma. Tässä suunnitelmassa tulee ilmetä edellä mainitut sisällöt sekä lisäksi tarkentavat yksityiskohtaiset tiedot.

3.2 Toiminnan sisällönkuvaus

Aamu- ja iltapäivätoiminta kootaan seuraavista sisällöllisistä kokonaisuuksista tutkimuskunnassa, (kaupungin oma toimintasuunnitelma):

- eettinen kasvu ja yhdenvertaisuus
- leikki ja vuorovaikutus
- liikunta ja ulkoilu
- ruokailu ja lepo
- kulttuuri ja perinteet
- käden taidot ja askartelu
- kuvallinen, musiikillinen, kehollinen ja kielellinen ilmaisu
- mediataidot
- arkiaskareet, elinympäristö ja kestävä elämäntapa
- erilaiset tiedolliset ja taidolliset aihepiirit.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa käytännössä sisällöt muodostuvat useimmiten lasten toiveista ja ohjaajien henkilökohtaisista osaamisalueista. Myös tilojen puute saattaa estää joidenkin osa-alueiden toteuttamisen. Useimmissa toimintapaikoissa suosituimmat sisällöt ovat oma leikki, ulkoilu ja piha-aktiviteetit, kädentaidot ja kuvataide, sadut ja elokuvat. Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kiinnostuksen kohteet ovat hyvin usein yhdenmukaiset muun ryhmän kanssa, josta poikkeuksena vain jokin vamma tai haitta, joka saattaa estää tiettyyn toimintaan osallistumisen, esimerkiksi pyörätuolin käyttö. Mikäli ryhmässä on riittävästi henkilökuntaa, voidaan tukea tarvitsevan oppilaan avuksi nimetä ohjaaja, joka avustaa haastavissa toiminnoissa ja tehtävissä.

Sisältöihin vaikuttaminen ja toimintaan eri osa-alueilla osallistuminen perustuu lapsen omaan valintaan ja kiinnostuksen asteeseen. Osallistuminen on pääsääntöisesti vapaaehtoista.

3.3 Koulunkäynninohjaaja aamu- ja iltapäivätoiminnassa

Koulunkäynninohjaajan työnkuvat ovat luonteeltaan erilaiset koulussa ja aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Koulussa ohjaaja toimii opettajan työparina ja päävastuu oppilaista on opettajalla, kirjoittaa Tella Vuolle-Oranen. Siirtyessään iltapäivätoimintaan ohjaajasta tulee lapsista vastaava työntekijä. (Merimaa & Virtanen, 2013, 115.)

Ohjaajan tehtävä on luoda lapselle mielekästä ja kiinnostavaa tekemistä iltapäivisin. Toimintatuokiot voivat olla leikkiä, laulua, liikuntaa, satuja, käsitöitä, askartelua tai vain läsnäoloa lasta kuunnellen. Toimipaikoissa on hyvä tehdä ohjaajien erityisosaamisen ja kiinnostuksen kohteiden kartoitus, jolloin voidaan tehokkaammin saada työntekijöiden erityisosaaminen ja harrastuneisuus osaksi yksikön toimintaa.

Yksikön ohjaajan tehtäviin kuuluu myös lasten eettisen kasvun tukeminen. Tähän kuluukin paljon aikaa, sillä tehtyjen sopimusten ja sääntöjen noudattaminen on pienille lapsille vaikeaa. Ohjaajan työssä korostuu eettisen työtteen merkitys, sillä oppijat ovat useimmiten lapsia ja nuoria, joilla toimintakyvyssä on vielä puutteita. (Hiltunen, V. Hyytiäinen, M., Lindroos, S. & Matero, M. 2009, 20.)

Ohjaajan koulutus on avainasemassa, sillä ammattitaito tulee esille kohdattaessa erilaisia lapsia. Ohjaajien koulutus voi olla hyvinkin erilaista, mutta pääsääntöisesti vaatimuksena perusopetuksen yksiköiden toimiin on ollut lähihoitajan, koulunkäynninohjaajan ja/tai koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnanohjaajan koulutus tai muu alalle soveltuva tutkinto. Ohjaajien käyttöä koulun ja aamu- ja iltapäivätoiminnan resurssina voidaan kehittää vielä enemmän. Esimerkiksi erityisopettaja voisi koordinoida koulussa työskentelevien ohjaajien työtä oppilaiden parissa vaikkapa iltapäivätoiminnassa, eikä ohjaajien panosta työyhteisössä pidä missään nimessä vähätellä. (Laatikainen, 2011, 164.)

3.4. Vastaavat ohjaajat ja työnkuva

Vastaavien ohjaajien työnkuvaus on samalainen kuin aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajilla, mutta lisäksi he ovat vastuussa toiminnan sujuvuudesta, turvallisuuskysymyksistä ja ottavat vastuuta toiminnan sisällön suunnittelusta ja toteutuksesta. Vastaava ohjaaja on yhteydessä oppilaan huoltajiin, hoitaa yhteistyön kouluun, opettajiin, moniammatillisiin yhteistyötahoihin sekä kerhonvetäjiin. Hyvin usein vastaava ohjaaja on kuljetusoppilaiden yhteyshenkilö ja aikatauluttaa toimintoja oppilaiden terapioiden, kerhojen ja kuljetusten osalta. Vastaava ohjaaja on myös vastuullinen hallinnon tehtävissä ja pitää yllä yhteistyötä opetusviraston henkilöstöön. Vastaavan ohjaajan edellytetään osallistuvan koulutuksiin ja virallisiin palavereihin opetusvirastossa koskien aamu- ja iltapäiväryhmien toimintaa. Toiminnan dokumentointi ja toimintasuunnitelman teko on vastaavan ohjaajan vastuulla. Hyvien yhteistyötaitojen merkitys korostuu tehtävässä.

3.5 Kunnalliset toimijat ja palveluntuottajat

Opetushallitus (2011) määrittelee, että kunta voi järjestää aamu- ja iltapäivätoimintaa itse tai yhdessä muiden kuntien kanssa tai halutessaan hankkia palvelun ostopalveluna muulta julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta tai esimerkiksi antamalla avustusta palveluntuottajalle. Kunta voi tarpeen vaatiessa käyttää edellä mainittuja toiminnan järjestämistapoja myös samanaikaisesti. Julkisia palveluntuottajia ovat kunnat, kuntayhtymät sekä seurakunnat ja seurakuntayhtymät. Yksityisiä palveluntuottajia ovat esimerkiksi järjestöt, yhdistykset, yhtiöt ja muut palvelujen tuottajat. Kunnan ja palveluntuottajan välille laaditaan sopimus. (OPH, 2011.)

Palveluntuottajana voi toimia yhdistys, osuuskunta, järjestö, seurakunta tai urheiluseura. Muuta iltapäivätoimintaa järjestetään lisäksi esimerkiksi taiteen perusopetuksen toimesta erilaisissa harrastustoimintaryhmissä tai seurakunnan lapsikerhoissa. Muihin palvelujen tuottajiin voidaan mainita kuuluvaksi esimerkiksi erilaiset kerhot, joita järjestetään koulujen kerhomäärärahoilla. Tutkimuskunnan alueella tällaisia kerhoja järjestettiin usealla koululla ja niihin oli mahdollisuus osallistua huolimatta siitä, että osallistuiko aamu- ja iltapäivätoimintaan vai ei.

Tutkimuskunnasta mukana oli palvelua tuottavista tahoista osuuskunta ja urheiluseura. Näistä tutkimuskunnan alueella toimintaa järjestävistä tahoista osuuskunnan henkilökunnalla oli kattavin koulutustausta ja pisin työkokemus alalta.

4 Erityisen tuen oppilaat koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa

Tella Vuolle-Orasen mukaan aamu- ja iltapäivätoiminnan ryhmässä voi olla integroituna tukea tarvitsevia tai erityisen tuen päätöksen oppilaita tai koko ryhmä voi koostua heistä. Ryhmän toiminta voi olla samanlaista kuin missä tahansa ryhmässä, mutta jokaisen tuen tarpeessa olevan lapsen toimintaedellytykset ja kyky toimia ryhmässä tulee huomioida tuokioita suunniteltaessa. Erityisiä vaatimuksia voivat olla: tila, ryhmäkoko, apuvälineet, henkilökohtainen avustaja ja lapsen oma kykytaso. Tiedonsiirto kodin ja koulun sekä iltapäivätoiminnan vastaavan ohjaajan välillä on suotavaa ja tärkeää toiminnan kannalta. Vain näin kyetään vastaamaan tarpeeseen. Vuolle-Oranen kirjoittaa myös kodin ja koulun kasvatustyön edellyttämästä kasvatusyhteistyöstä, joka parhaimmillaan on toistaan kunnioittavaa, asioista tiedottavaa ja tasa-arvoista dialogia. (kts, Merimaa & Virtanen, 2013, 119.)

Opetushallitus määrittelee aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissaan (2011), että aamu- ja iltapäivätoiminta vahvistaa lasten kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. Varsinkin, kun kyse on tukea tarvitsevista lapsista, toiminnan järjestämisen ja toteuttamisen lähtökohtana ovat aamu- ja iltapäivätoiminnan yleiset tavoitteet ja sisällöt. Työskentelytapojen ja toimintaympäristön suunnittelussa tulee ottaa huomioon lasten ikä ja kehitysvaihe sekä yksilölliset tarpeet.

Ohjaajien ammatillista osaamista työskentelyssä erityisen tuen oppilaiden kanssa tulee vahvistaa muun muassa työn kannalta olennaisen perehdytyksen avulla ja konsultaatioilla oppilashuoltohenkilöstön ja erityisopettajien kanssa. Yhteistyö koulun kanssa lisää oppilaantuntemusta ja täydennyskoulutusmahdollisuus varmistaa ja turvaa osaamista.

Kolmiportainen tuki voi olla käytössä myös aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Yleinen tuki on lyhytaikaista, kuten esimerkiksi tukiopetus. Tehostettu tuki on malli, jossa oppilas tarvitsee useita eri tukimuotoja ja siitä on laadittu pedagogiseen arvioon perustuva kirjallinen oppimissuunnitelma. Erityistä tukea saavat oppilaat, joiden kasvun,

kehityksen tai oppimistavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muilla tukitoimilla. Erityisen tuen päätös on hallintopäätös, joka perustuu pedagogiseen selvitykseen ja oppilaalle tehdään henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), jolloin päätöksestä käy ilmi erityisen tuen tarve ja sen antaminen.

Opetushallituksen perusteissa (2011) määritellään, että ne oppilaat, joille on laadittu erityistä tukea koskeva päätös, ovat oikeutettuja hakemaan ja osallistumaan aamu- ja iltapäivätoimintaan koko perusopetuksen ajaksi. Kunta voi itse päättää toiminnan laajuudesta. Mahdollisuuksien mukaan erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden aamu- ja iltapäivätoiminta järjestetään muun aamu- ja iltapäivätoiminnan yhteydessä. Mikäli oppilaiden erityistarpeet sitä edellyttävät, voidaan toiminta järjestää myös omissa ryhmissä. Aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäminen oman ikäkauden mukaisissa toimintaryhmissä tukee erityistä tukea saavien oppilaiden suotuisaa kehitystä.

Kun tehostettua tai erityistä tukea saava oppilas osallistuu aamu- ja iltapäivätoimintaan, on lapsen kannalta tärkeää, että henkilökunta ottaa lapsen tuen tarpeen huomioon. OPH:n perusteissa (2011) mainitaan, että on yhtä tärkeää koulun opetushenkilökunnan nähdä aamu- ja iltapäivätoiminnan tarjoamat mahdollisuudet oppilaan koulunkäynnin ja oppimisen tukemiseen.

Tutkimuksessa erityistä tukea sekä tehostettua tukea tarvitsevien oppilaiden haasteina tuli esille suurimpana haittana käytökseen, levottomuuteen ja oppimisvaikeuksiin liittyvät vaikeudet. Kokonaan erityisen tuen päätöksen oppilaiden ryhmissä haittojen kirjo oli vieläkin laajempi. Tällöin on hyvä pohtia, onko pelkästään erityisen tuen oppilaiden muodostama toimintaryhmä tarkoituksenmukainen, koska ikätasoista hyvää vertaisoppimista ja mallia ei välttämättä ole nähtävissä. Salla Sipari (2008) kirjoittaa väitöksessään ”Lapsen kuntouttava arki”, että lasten kasvatukseen ja kuntoutukseen liittyviä näkemyksiä jakavat ihmisoikeus- ja tasa-arvokysymykset sekä rajankäynti integraation ja segregaaation välillä. Sipari (2008) esittää väitöksessään, että inklusion perustana on ajatus normalisaatiosta, jossa kaikki lapset nähdään yhtä normaaleina tai erilaisina ja moninaisina, mutta omassa lähiympäristössään. Inklusion ajatus Murrin, Naukkarisen ja Saloviidan (2001) mukaan on se, että ihmisen tulee voida tuntea olevansa yhteiskunnan ja lähiyhteisönsä täysvaltainen jäsen. Keinoina päämäärän saavuttamiseen voivat olla esimerkiksi lähikouluissa erityisen tuen avulla opiskelu, erityisluokat tai erityiskoulut, toteaa Sipari. (Sipari, 2008, 11.)

Cantell (2010, 90) määrittelee normaaliuden käsitteen siten, että jokainen oppilas ja myös opettaja voidaan määritellä jollakin perusteella epänormaaliksi. Luokittelut ja määritelmät ovat kulttuurisidonnaisia ja myös aikaan sidottuja. Eri kulttuurit arvostavat eri asioita ja ominaisuuksia. Keskipisteeksi tulisi nostaa erityisyyden kunnioittaminen.

4.1 Yhteistyö

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan yhteistyö huoltajan, koulun ja mahdollisten muiden lapsen tuen tai kuntouttavan toiminnan järjestämiseen osallistuvien kanssa on erityisen tärkeää. Koulun ja aamu- ja iltapäivätoiminnan henkilöstön kesken erityisesti. Yhdessä sovituista käytännöistä on helppo pitää kiinni, kun niistä on keskusteltu ja päätetty esimerkiksi, miten tehostettua tai erityistä tukea saavan oppilaan iltapäivätoiminta järjestetään ja minkälaisia tuen tarpeita hänen kohdallaan otetaan huomioon toimintaa suunniteltaessa.

Tiedot tehostetun ja erityisen tuen antamisesta, näihin liittyvät asiakirjat ja niihin sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä asiakirjoja ja näiden tietojen siirtäminen koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan henkilöstölle edellyttää huoltajan antamaa yksilöityä tiedonsiirtolupaa. Aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaaja voi tarvittaessa osallistua oppilasta koskevan opetuksen järjestämisestä koskevan suunnitelman (HOJKS) laadintaan huoltajan luvalla. Tärkeänä huomautuksena lisättäköön, että kunnan tulee toiminnan järjestäjänä huolehtia koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa toimivien henkilöiden perehdytyksestä koskien etenkin oppilaan henkilötietojen käsittelyn, vaitiolovelvollisuuteen liittyvien säädösten sekä lastensuojelulain velvoitteiden tuntemusta.

Yhteisöllisyys yhteistyön osana-alueena merkitsee sitä, että yhdessä pyritään tukemaan lasten kasvua työyhteisön periaatteiden mukaisesti. Yhdessä tekemällä pyritään tekemään työ mahdollisimman hyvin toinen toistaan tukien ja vahvistaen. Myös ongelmakohtien ratkominen yhteistyön avulla on tarkoituksenmukaista. Ei voida vain ajatella itsestään selvänä asiana niin, että keskiössä on lasten kasvun ja kehityksen vahvistaminen ja tukeminen, vaan että jokainen työyhteisön jäsen osallistuu yhteistyöhön omalla ammattitaidollaan ja aikuisuudellaan. (Mattila, 2011, 135.)

Ehetytyn koulupäivän malli, jossa koulupäivän ajaksi on järjestetty varsinaisen opiskelun lisäksi hoivaa ja harrastustoimintaa ei ole mielestäni kunnolla lähtenyt toteutumaan. Mallissa olisi ollut mahdollisuudet paljon enempään ja lapsen kokonaisvaltaisempaan kasvuun ja kehitykseen.

”Kouluympäristössä tapahtuvan hoivan ja harrastustoiminnan odotukset ovat olleet oppilaiden verkostoitumisessa toisiin oppilaisiin ja aikuisiin ja näin edistävän kouluviihtyvyyttä sekä tuottaen onnistumisen kokemuksia että parantaen ilmapiiriä, mikä voi osaltaan toimia koulukiusaamisen vähenemisenä” (Launonen & Pulkkinen, 2004, 70).

Koululaisten yksinäisistä iltapäivistä ja pyrkimyksestä yksinolon vähentämiseen, syntyi MUKAVA -hanke 2000-luvun alussa. Pulkkinen oli mukana tässä hankkeessa, joka nimensä lyhenteen mukaan muistuttaa kasvatusvastuusta. MUKAVA-hankkeen tavoitteena oli kartoittaa lasten yksinoloaikaa iltapäivisin, lastensuojelullisia näkökulmia ja kehityksellisiä tavoitteita tukien persoonallisuuden kasvua ja sosioemotionaalista kehitystä sekä tunteiden säätelyn oppimista valvotuissa olosuhteissa ja ammatillisesti pätevien kasvatusalan henkilökunnan läsnä ollessa. Vuonna 2004 aloitti toimintansa nykyinen valtakunnallinen koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta. (Launonen & Pulkkinen, 2004, 66–68.)

Nyt viisitoista vuotta myöhemmin mallia on joissakin kunnissa ryhdytty miettimään uudelleen ja tarkemmin. Samaan aikaan toisissa kunnissa perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoimintaa siirretään yhä enemmän palveluntuottajille. Opetushallituksen kehittämistyöryhmä (2018) on perustanut uuden työryhmän pohtimaan aamu- ja iltapäivätoiminnan henkilökunnan koulutustasoa ja -tarpeita sekä perusteiden uudelleen laatimista tarkennetuin toimintaohjein, joiden valmistuttua voidaan uudelleen kehittää yhteistyötä alan eri toimijoiden kesken.

4.1.1 Yhteistyö vanhempien kanssa

Ekokulttuurinen näkökulma arkeen korostaa perheen arjen sujuvuutta, vanhempien hyvinvointia ja lapsen kehittymisen yhteyttä toisiinsa. Lapsen kehityksen kannalta peruspilareita ovat arkipäivän toimintatilanteet, joita koti, päivähoito ja koulu sekä lisäksi aamu- ja iltapäivätoiminta tarjoavat. Tämä näkemys vastaa Kallion (2006) ajatusta *lapsuuden jokapäiväisestä toteutumisesta* ilman lapsuuden kiinteää muotoa.

Ekokulttuurinen teoria korostaa arjen toimintatilanteita jokaisen lapsen kehitysympäristönä. (Määttä, P. & Rantala, A. 2016, 68).

”Perhettä ja lasta tukevien palvelujen tulee perustua lasten ja vanhempien tarpeisiin, ja palvelut tulee toteuttaa kokonaisvaltaisesti eri ammattiryhmien ja perheen välisenä yhteisenä työskentelynä” (Berheimer, Gallimore & Weisner 1990; Määttä 1999; Rantala 2002; Maul & Singer 2009). Ekokulttuurisen teorian perustajien John ja Beatrice Whittingin 1970-luvulla kehittämän psykokulttuurisen mallin mukaan teorian katsotaan olevan riippumaton kulttuureista ja on siten soveltuva käytettäväksi erilaisten kasvuympäristöjen vertailuissa. Ekokulttuurisen teorian lapsitulkinta edustaa sosiokulttuurista kehitysteoriaa lähestyen Vygotskyn näkemystä lapsen kehityksestä. (Määttä & Rantala, 20016, 70–71.) Vygotskyn teoria painottaa vanhempien ja muiden lapsen kanssa toimivien tehtävää lapsen kehityksessä ja oppimisessa. Määttän & Rantalan (2016) mukaan Vygotskyn teoriaa voidaan pitää sekä kehitys- että oppimisteorian, jossa lapsen osallistuva oppiminen ja ohjattu oppiminen ovat oleellisena osana lapsen arkea. Ohjausta tapahtuu erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa, jotka eivät ole varsinaisesti tarkoitettu oppimistilanteiksi. Tällaisia tilanteita ovat muun muassa aamu- ja iltapäivätoiminta sekä erilaiset kerhoryhmät.

Kokemukseni mukaan vanhempien mukaan ottaminen lasta koskevien suunnitelmien tekoon aamu- ja iltapäivätoiminnassa on melko vähäistä. Mikäli oppilas on yleisopetuksessa eikä mitään erityistä huomioitavaa ole, iltapäivätoiminnan ohjaajien ja vanhempien välistä keskustelua on niukasti. Yhteydenpito on tiiviimpää, mikäli lapsella on huomiota kaipaavia tuen tarpeita tai erityisopetuksen päätös tuen tarpeesta. Yhteydenpito vanhempiin tapahtuu Wilma-järjestelmän kautta sekä puheluin ja viestein.

Varsinaisia omia vanhempainiltoja tai -vartteja iltapäivätoiminnassa järjestetään kerran tai korkeintaan kaksi lukuvuoden aikana. Vanhempainillat ovat koulun tilaisuuksien yhteydessä järjestettäviä iltapäivätoiminnan henkilökunnan tai vastaavan ohjaajan lyhyitä esittelytilanteita. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan omat vanhempaintilaisuudet ovat osittain säästösyistä vähentyneet merkittävästi. Vapaamuotoinen tapaaminen vanhempien kanssa esimerkiksi koulujen talkoissa tai muissa alueen toimikuntien järjestämissä tilaisuuksissa on myöskin vähentynyt viime vuosien aikana.

4.1.2 Yhteistyö koulun ja opettajien kanssa

Kodin ulkopuolella olennaisen ekokulttuurisen ympäristön muodostavat päiväkoti ja koulu. Näiden toimintaympäristöt muodostavat lapsen kannalta otollisen ekokulttuurisen ympäristön kasvaa ja kehittyä. Esimerkiksi juuri koulun virallinen säädöspohja periaatteineen muodostaa perustan lapsen kodin ulkopuoliselle kehitysympäristölle. (Määttä & Rantala, 2016, 121.)

Oman kokemukseni mukaan aamu- ja iltapäivätoiminnan henkilökunnan mahdollisuudet toimia yhteistyössä koulun kanssa pohjautuvat huoltajien antamaan suostumukseen tietojen vaihdosta. Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden perheiden kanssa yleensä tiedonkulku on helpompaa. Oppilaan vanhempien ja opettajan kanssa voidaan sopia muun muassa kotitehtävien tekemisestä iltapäivisin, kun paikalla on iltapäivätoiminnan ohjaajia. Opettajien kanssa tehtävä tietojen vaihto tapahtuu yleensä tilanteissa, kun kotitehtäviä on jäänyt tekemättä tai niitä on paljon ja oppilas tarvitsee niiden tekemiseen tukea.

4.1.3 Yhteistyö moniammatillisesti

Käsittääkseni moniammatillinen yhteistyö yleisopetuksen ryhmissä on melko harvinaista. Jos ryhmässä on tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevia oppilaita, saattaa opettaja, erityisopettaja tai muu oppilashuollon ammattilainen esimerkiksi kuraattori, terapeutti tai terveydenhoitaja olla yhteydessä aamu- ja iltapäivätoimintaan konsultoiden tai yhteistyöstä sopien. Kokemukseni mukaan tämä toimintatapa on varsin yleinen.

Nivelvaiheessa esikoulusta perusopetuksen ensimmäiselle luokalle tultaessa on ollut tutkimuskunnassa erilaisia käytäntöjä. Tähän on osaltaan vaikuttaneet päiväkotien esiopettajien erilaiset toimintamallit työskennellä. Perusopetuksen opettajat ovat vierailleet esiopetusryhmissä ennen ensimmäiselle luokalle siirtymistä ja tiedonsiirtopalavereissa on käsitelty tulevien koululaisten vahvuuksia ja haasteita sekä kehityskohteita. On täysin vanhempien ja luokanopettajan päätösten ja tiedonsiirron varassa saako koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan henkilökunta etukäteen olennaisia tietoja oppilaasta, joka on tulossa mukaan toimintaan. Vain erityisen tuen oppilaista on ennakkotietoa ja sekin on harvoin yksityiskohtaista tuen tarpeineen.

Aamu- ja iltapäivätoiminnan henkilökunta ei yleensä osallistu oppilaita koskeviin oppilashuollon kokouksiin, poikkeuksena vastaavan ohjaajan ajoittain saama kutsu saapua palaveriin tietyn oppilaan asioista puhuttaessa.

Erityisopettajan antama konsultaatio on joskus tarpeen, jos oppilaalla on haasteita tai oppimisvaikeuksista johtuvaa tuen tarvetta. Erityisopettaja voi myös hakea oppilasta toiminnasta tekemään erityisopetuksen tarjoamia tehtäviä.

Joissakin ryhmissä on lisäksi oppilaita, jotka saavat esimerkiksi toiminta-, fysio- tai puheterapiaa, jolloin terapeutti noutaa oppilaan ryhmästä tekemään kuntouttavia harjoituksia. Aamu- ja iltapäivätoiminnassa vierailevat terapeutit keskustelevat harvoin tai eivät juuri lainkaan toimipaikan henkilökunnan kanssa. Tiedonsiirtoon tarvitaan aina huoltajien suostumus. Kuntoutuskonsultaatio on harvinaista.

Opetusviraston kanssa tehtävä yhteistyö liittyy toiminnan järjestämiseen ja henkilökuntaa koskeviin asioihin. Oppilaita koskevia tietoja ei kovin yleisesti kerrota etukäteen toimintakauden alkaessa ja vain erityisen tuen päätöksen oppilaiden lukumäärä ryhmässä on etukäteen tiedossa. Tehostetun tuen oppilaiden määrä täsmentyy lukuvuoden edetessä ja syyskuun lopun tilastointipäivän aikaan. Tutkimuskunnan alueella palvelupäällikkö on tehnyt hyvää työtä keräten omaa epävirallista tilastoa tehostetun tuen oppilaiden määrästä ryhmissä, jotta toimintaan voidaan kohdistaa paremmin tarvittavia resursseja.

5 Tutkimustehtävä, menetelmä ja toteutus

Tutkimustehtävänä on selvittää haastatteleamalla vastaavia ohjaajia, toteutuuko koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa mukana olevien erityisen ja tehostetun tuen oppilaiden tasa-arvoinen ja yhdenvertainen osallistuminen toimintaan sekä osallistaminen toiminnan suunnitteluun. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan muita ajankohtaisia haasteita tarkastellaan yhteistyön, resurssien, säästötoimien ja tulevaisuudennäkymien kautta, kun toiminnassa on mukana erityisen ja tehostetun tuen oppilaita.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten oppilaiden tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja osallisuus koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa toteutuu?
2. Miten yhteistyö eri toimijoiden kesken toteutuu?
3. Miten ohjaajien koulutus ja motivaatio, resurssit ja säästötoimenpiteet vaikuttavat koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan?
4. Miten erilaisten oppilasryhmien haasteet vaikuttavat koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan?
5. Minkälaisena ohjaajat kokevat tulevaisuuden näkymät ja mahdolliset kehitysideat koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa?

Tutkimus alkoi kirjallisuuteen perehtymisellä ja aiempien tutkimusten etsimisellä syksyllä 2018. Aikaisempia tutkimuksia oli saatavilla ja pidemmän aikavälin vertailua pystyi tekemään. Kansainvälistä vertailua oli hankala suorittaa, koska toiminta ei ole suoraan verrattavissa erilaisten lainsäädösten ja toimintamallien vuoksi. Lähinnä suomalaista koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa on ruotsalainen iltapäivätoiminta. Erityisen ja tehostetun tuen oppilaiden määrä ryhmissä on jatkuvasti kasvanut ja siksi aiheeseen on tarpeellista kiinnittää huomiota, jotta kehittämistä ja keskustelua tärkeästä oppilasryhmästä koululaisten aamu- ja iltapäiväryhmissä voidaan tehdä. Koulutoimenjohtajan hyväksyvä päätös tutkimusluvasta alueen toimipaikoissa saapui 20.2.2019.

Haastattelut sovittiin tehtäviksi vierailukäynneillä aikavälillä huhtikuu-kesäkuu 2019. Tutkimuskutsuja lähetin sähköpostitse 26 kappaletta ja haastattelupyynnön toiseen kertaan maaliskuun 2019 aikana. Välittömiä vastauksia sain viisi, muistutuksen jälkeen kutsuun vastasi vielä neljä vastaavaa ohjaajaa ja näistä kaksi vastaavaa ohjaajaa kieltäytyi ehdottomasti, koska tutkimus ei kiinnostanut. Tämän jälkeen lähetin henkilökohtaisen tutkimuskutsun vielä kolmelle vastaavalle ohjaajalle, jotka suostuivat kesäkuun aikana osallistumaan tutkimukseen.

Haastattelukäyntien ilmapiiri ja haastateltavien ammatillinen lähestyminen sujui kiitettävästi. Puolistrukturoidut haastattelutilanteet olivat luontevia ja haastateltavat kokivat olonsa ja tilanteen mukaviksi, joten kysymyksiin oli helppoa vastaila. Grönfors (1982) esittää, että nauhurin esillä pitäminen vaikuttaa tutkittavien käyttäytymiseen. Tässä tutkimuksessa nauhuri oli huomaamaton, eikä häirinnyt vastaavien ohjaajien

käyttäytymistä haastattelutilanteessa. Kaikki kymmenen vastaavaa ohjaajaa kokivat tutkimuksen tarpeelliseksi. Tutkijana koin oman pitkän työkokemuksen alalta helpottaneen haastatteluaineiston analysointia ja ymmärtämistä.

5.1 Haastattelun suorittaminen ja toimintapaikat

Haastattelukysymykset valikoituivat ajankohtaisten keskusteluaiheiden myötä ja painopiste muodostui erityisen ja tehostetun tuen oppilaisiin mukaan lukien maahanmuuttajataustaiset oppilaat. Näiden ryhmien osallistumisen myötä mielenkiinto kohdistui niihin toiminnan järjestämiseen liittyviin kysymyksiin ja haasteisiin, jotka ovat erityisesti ryhmissä aiheuttaneet huolta ja keskustelua. Tutkimuksessa käytetyt puolistrukturoidut haastattelukysymykset ovat tämän tutkimuksen liitteenä. (Liite 1.)

Haastattelut olivat kestoiltaan noin reilun tunnin mittaisia. Toimintapaikoissa oli mahdollista havainnoida toimintaa, niin sisätiloissa kuin ulkoilussakin. Haastattelut nauhoitettiin ja ennen varsinaisen nauhoituksen alkua käytiin yhdessä haastateltavan kanssa läpi tutkimukseen liittyvät tutkimusluvut ja haastateltavan anonymiteetin säilyminen. Tähän käytäntöön liittyen haastateltavien kanssa allekirjoitettiin sopimukset.

Haastatteluun osallistuvien vastaavien ohjaajien toimintapaikoiksi valikoitui suostumusten perusteella palveluntuottajien toimipaikoista kaksi, kunnallisen aamu- ja iltapäivätoiminnan paikoista kahdeksan, joista kaksi oli erityisryhmiä. Lisäksi yhdessä toimintapaikassa oli sekaryhmä erityisen tuen oppilaille ja yleisopetuksen oppilaille. Yleisopetuksen ryhmistä yksi sijaitsi liitoskunnassa. Yhteensä haastatteluun osallistui kymmenen toimintapaikan vastaava ohjaaja.

Haastatteluja voidaan päämäärän takia jaotella erilaisiin kategorioihin ja tässä tutkimuksessa käyttämäni haastattelu on käytännön haastattelu (Cannel & Kahn, 1968), sillä vastauksilla pyritään saamaan vastauksia käytännön välittömiä ratkaisuja vaativiin ongelmiin. Tutkimuksessa pyritään selvittämään kokonaisuutta, jossa tutkittava ilmiö esiintyy. ”Dialektinen metodi pyrkii paljastamaan ne sisäiset suhteet, jotka ovat tutkittavassa kohteessa vallitsevina” (Hirsjärvi, 1985, 68–71). Eli erityisen ja tehostetun tuen oppilaiden asema koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa vuonna 2019 muuttuvissa olosuhteissa tutkimuskunnan alueella.

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 1997, 161.) Tässä tutkimuksessa pyritään tutkimaan koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan nykytilaa kokonaisvaltaisesti.

Tutkimus on laadullinen ja kvalitatiivinen lähestymistapa on taustafilosofialtaan hermeneuttinen. Kysymyksessä on lähestymistapa, jossa tulkinnalla ja ymmärtämisellä on keskeinen sija. Ymmärtämisellä tarkoitetaan ilmiöiden merkitysten oivaltamista. Se on tulkintaa, joka laajenee kielen ilmaisusta koko sosiaaliseen todellisuuteen. (ks. Soininen & Merisuo-Storm, 2009, 37.)

Tutkimus olisi ollut toteutettavissa myös kvantitatiivisena tutkimuksena Likert-asteikollisesti mitattuna, mutta katsoin kvalitatiivisen tutkimuksen antavan enemmän informaatiota ja selventävän käytännön tilannetta paremmin. Koska laadullisessa tutkimuksessa ihminen tutkii ihmistä tai ihmisen maailmaa merkityksinä, tutkimus tähtää aina tavalla tai toisella muuttamaan tätä, tai ainakin tuloksena on näiden merkitysten muuttuminen. (ks. Varto, 1992, 102.)

Tässä tutkimuksessa keskitytään haastattelemalla selvittämään vastaavien ohjaajien kokemuksia ja mielipiteitä toimintakulttuuristaan koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa, kun ryhmän toimintaan osallistuu erityistä tai tehostettua tukea tarvitsevia oppilaita. Lisäksi uutena kehittämisalueena ja haasteena toimipaikoissa on maahanmuuttajataustaisten oppilaiden kanssa toimiminen.

5.2 Haastattelututkimus menetelmänä

Aluksi asetetaan tutkimusongelma eli otetaan tutkimuskohteeksi jokin käsite tai näkemys, josta tuntuu olevan moninaisia tulkintoja. Seuraavaksi perehdytään aiheeseen teoreettisesti ja kirjallisuuskatsauksen myötä tutkijalle muodostuu hermeneuttisen ymmärryksen käsite, joka syvenee aineistanalyysin myötä. Aikaisempaan empiiriseen tutkimusmateriaaliin tutustuminen edesauttaa analyysin tekemistä. Kolmantena vaiheena on haastatteluiden tekeminen, esimerkiksi juuri fenomenografiassa paljon käytetty teemahaastattelu, jonka tarkoituksena on saada kerättyä erilaisia käsityksiä tutkimuskohteena olevasta käsityksestä. Tämän jälkeen seuraa litterointi ja analyysi, jossa laaditaan kategoriat ja tulosavaruus, joka esitetään kuviona tai taulukkona, joka kirjoitetaan auki tekstinä. Lopuksi tehdään johtopäätökset ja kytetään ne teorioihin ja

mahdollisiin aiempiin tutkimuksiin. Miten työtä voidaan sitten arvioida? ”Tutkijan täytyy seurata uusimpia keskusteluita laadullisen ja fenomenografisen tutkimuksen piirissä ja luoda oma malli tutkimuksen laadun arviointiin, toteaa Huttunen” (Huttunen, R., luentomateriaalit laadullinen tutkimus kasvatustieteissä, 2018).

Teemahaastattelu on menetelmänä puolistrukturoitu siksi, että haastattelun aihepiiri ja tema-alue on tiedossa. Menetelmästä kuitenkin puuttuu strukturoidulle haastattelulle tavallinen tarkka kysymysten muoto ja järjestys. (Hirsjärvi & Hurme, 1980, 50.)

”Fenomenografia on laadullisessa kasvatustieteellisessä tutkimuksessa käytetty aineiston analyysimenetelmä ja tutkimusote, joka tutkii ihmisten kuvauksia, käsityksiä, ymmärtämisen tapoja ja käsitteellistämisiä. Varsinaista omaa laadullisen aineiston keräysmetodia ei fenomenografiassa ole, mutta paljon käytetään teemahaastatteluja tai avoimia haastatteluja. Selityksenä fenomenografialle käytetään, että se on empiirinen tutkimus niistä rajoitetuista määristä laadullisesti erilaisia työtapoja, joilla erilaiset ilmiöt ja aspektit ympärillämme olevasta maailmasta koetaan, käsitteellistetään, ymmärretään, havaitaan ja tajutaan. Muodostetaan kuvauksen kategorioita, jotka liittyvät toisiinsa loogisesti ja ne ovat hierarkkisessa suhteessa toisiinsa annettujen kriteerien suhteen. Syntyy käsitteellisen ilmiön vastausavaruus (outcome space) Ference Martonin, (1994) mukaisesti tulkittuna” (Huttunen, 2018).

5.3 Tutkimuksen luotettavuudesta

”Eskolan ja Suorannan (2008) sekä Kvalen (1994) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa vallitsee sellainen tila, että on 1) niitä, jotka soveltavat mahdollisuuksien mukaan perinteisiä reliabiliteetin ja validiteetin käsitteitä; 2) niitä, jotka ovat näille vanhoille termeille keksineet uusia merkityksiä ja 3) niitä, jotka ovat kehittäneet kokonaan uudet käsitteet ja periaatteet. Esimerkiksi Kirk ja Miller (1986), Seale (1999), Long ja Johnsson (2000) sekä Silverman (1993; 2005) ovat räätälöineet määrällisen tutkimuksen reliabiliteetin ja validiteetin käsitteet laadulliseen tutkimukseen sopiviksi” (Huttunen, 2018).

Tämä säilyttää totuuden korrespondenssiteorian perspektiivin, vaikka laadullinen tutkimus tavallisesti nojautuu kartesiolaisen subjekti-objekti-jaon ylittävään konstruktionistiseen tietoteoriaan. Huttunen (2018), esittää merkittävän suomalaisen edustajan Juha Perttulan väittämän mukaisesti, että laadullinen tutkimusote soveltuu sellaisten ilmiöiden tutkimukseen, joiden perusta on tajunnassa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja kielessä (Perttula 1995). (Huttunen, 2018).

Heikkinen, Huttunen ja Syrjälä (2007) puolestaan esittävät, että luotettavuuden sijasta tulisi puhua laadullisen tutkimuksen validoinnista ja laadusta. Heikkinen, Huttunen ja Syrjälä (2007) esittävät laadullisen tutkimuksen validoinnin periaatteiksi: 1) Historiallisen jatkuvuuden periaate; 2) Reflektiivisyyden periaate; 3) Dialektisuuden periaate; 4) Toimivuuden periaate ja 5) Havahduttavuuden periaate. Parhaimmillaan laadullinen tutkimusraportti tekee tutkimuksen eläväksi ja todentuntuiseksi.

Laadullinen tutkimus ei pääsääntöisesti pyri valokuvamaiseen totuuteen objektiivisesta todellisuudesta, vaan se pyrkii avaamaan sekä subjektiivisten että intersubjektiivisten merkitysten maailmaa. Tällaista maailmaa on vaikea ymmärtää ”objektiivisena todellisuutena” ja arvioida sitä koskeva tutkimuksen pätevyyttä ”objektiivisella totuudella” (Huttunen, 2018). ”Puhe reliabiliteettiin ja validiteettiin liittyvistä totuuden korrespondenssiteoriasta ja objektiivisesta todellisuudesta sopii huonosti laadullisen tutkimuksen päämäärään” (Huttunen, 2018). Heikkinen, Huttunen ja Syrjälä, (2007) tekevät loogisen jaottelun laadullisen tutkimuksen validoinnista ja laadusta. Laadullisen tutkimuksen kurssilla tekemäni ja suoraan pro gradu -tutkimukseeni liittyvä harjoitustyö syvensi tietämystäni aiheesta tutkijan näkökulmasta katsottuna sekä selittää totuudenmukaisesti tutkittavaa ilmiötä. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta on ihmisten vuorovaikutusta tietyssä ympäristössä, jossa erilaiset tapahtumat muodostavat lasten arkipäivässä todellisia ja totuudenmukaisia toimintoja, joihin erilaiset ihmiset ja kohtaamiset vaikuttavat.

Tutkimushaastatteluihin osallistuneet koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan vastaavat ohjaajat kertoivat näkemyksiään toiminnastaan. Toimintaa ohjaavien asiakirjojen tulkinta ja toteutus vaihtelee eri toimintapaikoissa ja se tuli haastatteluissa esille.

Tässä tutkimuksessa sain informanteilta perusteltuja vastauksia kaikkiin erityisen ja tehostetun tuen oppilaita koskeviin tutkimuskysymyksiin, joita olivat tasa-arvon toteutuminen hakuvaiheessa aamu- ja iltapäivätoimintaan ja itse toiminnassa, yhdenvertaisuuskokemus, osallistaminen toiminnan suunnitteluun ja osallistuminen ryhmän toimintaan, moninainen yhteistyö eri toimijoiden kanssa, erityisyyden haasteet erityisen tuen ja tehostetun tuen oppilailta, ohjaajien koulutuskysymykset ja motivaatio, tulevaisuuden visiot ja kehitysideat.

Haastatteluaineiston litterointia ja analyysiä helpotti henkilökohtainen työkokemukseni alalta sekä teemahaastattelulla aineiston keruumenetelmä, jossa haastateltavien (10)

antamat vastaukset toivat esille enemmän informaatiota tutkittavasta aiheesta kuin, jos tutkimus olisi suoritettu kyselynä. Haastatellut toiminnan ohjaajat sanoittivat erittäin hyvin erityisen ja tehostetun tuen oppilaiden asemaa koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan yksiköissä. Aineisto (kymmenen tuntia haastattelupuhetta) antoi myös vastauksia muihin ilmiöihin, jotka osaltaan liittyivät tutkittavaan aiheeseen merkittävästi.

6 Tutkimustulokset

Ryhmittelen informanttien vastaukset aineiston pohjalta toisiinsa liittyviin kategorioihin, joita ovat:

- Oppilaiden tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, osallisuus (6.1)
- Hakuvaihe ja oppilaita koskeva tiedonsiirto (6.2)
- Yhteistyö eri toimijoiden kesken (6.3)
- Ohjaajien koulutus, motivaatio, ”Ruotsin malli”, saatu palaute, resurssit ja säästöt (6.4)
- Erityisyyden haasteet (6.5)
- Toiminnan kehitysideat ja tulevaisuus (6.6)

6.1 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus iltapäivätoiminnan ryhmiä muodostettaessa on ollut puheenaiheena tilanteessa, jolloin oppilaalla on erityisen tuen päätös ja hänet on automaattisesti sijoitettu erityisryhmään, eikä niin sanottuun yleisopetuksen iltapäivätoimintaryhmään. Automaattinen erityisryhmään ohjaaminen saattaa vaikuttaa segregatiolta, jolloin yhdenvertaisuus ei välttämättä toteudu ja oppilaan vamma tai haitta estää pääsemisen yleisopetuksen ryhmään. Nämä lapset voisivat saada hyötyä niin sanotusta mallioppimisesta ikätovereilta, jos heidät integroitaisiin yleisiin iltapäivätoiminnan ryhmiin.

6.1.1 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, osallistaminen ja osallistuminen sekä integraatio/segregaatio

Varsinainen tasa-arvokysymys tuntui suurimmalla osalla itsestään selvyydeltä eikä siihen haastatteluissa tullut täsmennyksiä uudelleen kysyttäessä.

... ” No, varmasti siellä isossa ryhmässä saattavat erityiset jäädä, jos ei niitä ohjaajia ole tarpeeksi, oli se sitten omaa tai ostopalvelua. Kyllä mun käsittääkseni kaikki pääsee kaikkiin ryhmiin, en sitten tiedä onko näin.”
(Kunta, yleisop.)

Tasa-arvoa hakuvaiheessa selvitetään enemmän omassa luvussa (6.2).

Yhdenvertaisuuskysymys sen sijaan jakoi vastaajien mielipiteitä. Vastauksiin vaikuttivat ryhmän koostumus eli koko ja oliko ryhmässä mukana erityistä tukea vaativia oppilaita. Yhteistyön merkitys korostui myös tasa-arvoa lisäävänä tekijänä.

... ”Kyllä on sillä lailla yhdenvertainen, että saa tehdä kaikkea ja pystyy osallistumaan kaikkeen. Ehkä itte vähä joutuu puuttumaan enemmän kaikkeen ja se ymmärrettävää, kun sellasta.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

... ” Mun mielestä tässä asiassa on otettu askelia taaksepäin. No, mun mielestä heidät [erityisoppilaat] nyt sitten tässä laitetaan sinne ihan omaan tavallaan loossiin, mutta se ehkä johtuu osittain siitä, että tällä kolmannella sektorilla ei ole todella ammattitaitoa heidän kanssaan työskennellä.”
(Kunta, erityisryhmä)

Kun tehdään yhteistyötä erilaisten ryhmien ja oppilaiden kesken, tasa-arvokasvatus toteutuu arjen toiminnoissa. Tilanteen koki huonontuneen jonkin verran aikaisemmista vuosista kaksi ohjaajaa.

... ”Apua! kun tää on ollut tässä ryhmässä ongelmana.” **(Kunta, yleisop. + erityisryhmä)**

Yhdenvertaisuuteen kiinnitettiin huomiota aina kun siihen oli mahdollisuus ja henkilökuntaa oli riittävästi. Jokainen oppilas sai osallistua toimintatuokioihin taitojensa ja mielenkiintonsa mukaan. Jos erityistä tukea tarvitseva oppilas halusi osallistua johonkin missä tarvitsi apua, oli katsottava ohjaaja mukaan tukemaan oppilasta sekä ryhmän kokonaistilanne. Henkilökunnan määrä ratkaisi tukea tarvitsevan oppilaan yhdenvertaisen osallistumisen toimintatuokioon. Yhdenvertaisuuden toteutuminen oli herättänyt keskustelua ja lisäpohdintaa sekaryhmässä, jossa käytännön tilanteissa ei aina ole ollut riittävästi resurssia siihen, että ryhmä pystytään jakamaan tai joku oppilas saisi tarvitsemansa avustavan ohjaajan tuekseen.

Uusitalo-Malmivaara & Vuorinen (2019) esittävät jokaiselle lapselle tehtäväksi *vahvuussuunnitelman*, johon on kirjattu lapsen vahvuuksia ja kiinnostuksen kohteita, harrastuneisuutta jollain alalla. Tässä mallissa voitaisiin rakentaa etenkin haasteellisten oppilaiden ja erityisoppilaiden opetuksessa ja kasvatuksessa sille pohjalle, joka oppilasta kantaa. Kun nykyisessä oppimissuunnitelmassa oppilaan taitoja kirjataan haasteiden kautta, voitaisiin oppilaan osaamista tukea vahvuuksien kautta etenkin vapaassa toiminnassa koululaisten iltapäivätoiminnassa. Tällä hetkellä ohjaajat sammuttelevat 'pieniä tulipaloja' paimentaessaan levottomia lapsia. Vahvuussuunnitelma voitaisiin tehdä yhteistyössä vanhempien ja opettajan tai esiopettajan kanssa, jolloin myös lapsen kehityksen tukeminen esiopetuksesta koulun puolelle ja iltapäivätoimintaan saisi hienon jatkumon. (Uusitalo-Malmivaara & Vuorinen, 2019, 63–65.)

6.1.2 Osallisuus

Informanttien haastattelupuheesta tarkasteltiin pääsevätkö kaikki oppilaat osalliseksi toiminnan suunnitteluvaiheessa. Onko toiminta sellaista, että jokainen voi osallistua kaikkeen toimintaan? Onko toiminnassanne osallistumispakko ja otetaanko oppilaan omat mielenkiinnon kohteet huomioon toiminnan suunnittelussa?

...”Ilman muuta pääsee! Ja aionkin pitää lasten kanssa ihan sellaisia suunnittelutuokioita, että kirjaan paperille niitä ehdotuksia mitä sieltä tulee. Ja sillähän voi olla merkitystä lapsen kehityksen kannaltakin kyllä. No osallistumispakkoa ei mun mielestä ihan joka toimintaan ole. Poikkeuksena voi olla joku sellainen, että henkilökuntaa on liian vähän, niin sinne on kaikkien sitten pakko mennä sinne tiettyyn toimipisteeseen. No mun mielestä ryhmänmuodostuksella on joo merkitystä. No, silloinhan siinä on aina jonkinlaista ongelmaa, että siksi juuri siihen tarvitaan aina niitä muita vähän mukaan, että ei mene riitelyksi sitten, tai että paremmin menee jos..tai no siinä mallioppimisessakin.”(palvelun järjestäjä, yleisop.)

...”Ei varmaan hirveesti pääse osallistumaan [suunnittelu]. Ei varmaan hirveesti kyllä pysty, että ehkä pitäis yrittää ymmärtää heitä erityisen tuen ja tehostetun tuen oppilaita vähän paremmin, mutta se on tässä, kun iso ryhmä, se on vähän haastavaa.” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

Osallisuuden kokemuksen ja osallistumisen mahdollisuus vaihteli ryhmissä. Vaihtelua oli myös palvelun järjestäjien ryhmissä, joissa toisessa sai vaikuttaa toiminnan sisältöön ja toisessa ryhmässä lasten osallistamista suunnitteluun ei juurikaan käytetty.

...”No, ei mun mielestä, koska suurimmaksi osaksi se toiminta on vapaata leikkiä ja ulkoilua. Kyllä siellä lapset saa tehdä läksyjä ja niinku näin,

mutta ei siellä palveluntuottajalla sinänsä ole tietyllä tapaa mitään ohjattua toimintaa. Ensinnäkin, jos voidaan vertailla vähän eri iltapäivätoimintapaikkoja, niin mä tiedän paikkoja, joissa on paljon aktiivisempaa, mutta musta tuntuu, että meillä on aika vähän niinku loppupeleis mitään tekemistä. En mä ainakaan ole ikinä nähnyt, että meillä tehtäis kuukausisuunnitelmaa. Että kyllä se oikeasti on sellaista säilömistä siellä. Eikä mun mielestä se, että hirveesti lapsilta kysellä..et oisko niillä mitään ideoita, mitä ne haluis tehdä, et tää on vertailuna paljon alarvoisempaa toimintaa kuin mitä on aikaisemmin ollut [eri toimintapaikassa].” (Kunta, yleisop.)

Kunnan omien toimintayksiköiden välillä lasten osallistamisessa suunnitteluun oli eroja. Pääsääntöisesti lasten toiveita kuunneltiin ja erityisen tai tehostetun tuen oppilaat pääsivät osallistumaan suunnitteluun ja tuokioihin melko hyvin.

Resurssi mainittiin esteeksi, jos ryhmää ei pystynyt jakamaan tai avustavaa ohjaajaa ei aina ollut irrottaa isosta ryhmästä tukea tarvitsevan avuksi. Koska aamu- ja iltapäivätoiminta luokitellaan oppilaan vapaa-ajaksi koulupäivän jälkeen, toimintapaikoissa ei ollut osallistumispakkoa.

...”No täytyy kyllä sanoa, että ei pääse suunnittelemaan tuossa aamutoiminnassa, jossa olen. Tosin mä kyselen lapsilta aina välillä, että mitä te tykkäätte täällä tehdä., kyllä se on vapaaehtoista se toiminta, että mä en, mä kyllä yritän, että oikein mainostan kuinka tämä nyt olisi kiva juttu ja noin, mutta emmä pakota.” (Kunta, yleisop.aamutoiminta)

Oppilaita kannustettiin osallistumaan yhteisiin ja ohjattuihin tuokioihin ja innostuksen tartuttua muiden oppilaiden tekemisen ilosta, erityisen ja tehostetun tuen oppilaat usein liittyivät mukaan toimintatuokioon esimerkiksi askartelemaan.

...”Kyllä ne osallistuvat, koska niiden ehdoilla mennään.. Lasten ehdoilla mennään melkein koko vuosi. Aika vähän täällä tehdään jotain projekteja. mutta jotain pientä ja aika usein se on jotain värittämistä ja piirtämistä. Ei, ei ole. [Osallistumispakko] Meillä on aina tosi vapaa toiminta ja me ehdotamme jotain ja meillä on askartelumallit.” (Kunta, yleisop.)

...”Kyllä ne erityisoppilaat nyt on mukana. Kyllä ne huomioidaan ja esittää toiveita. Aika hyvin ja kaikilla on mahdollisuus osallistua. Pakkosatu, kun ollaan tultu välipalalta, niin se on meidän rauhoittumishetki. Sitten oon huomannu tässä vuosien aikana, että mitä kauemmin oon tehny tätä, niin sitä enemmän ne tarvii leikkimistä, että kun niitä viedään illat ympäri kyliä harrastuksiin, jonkun muun harrastuksiin sinne ja tänne, niin ne kaipaa sitä leikkimistä. Ei sitä ohjattua sellaista, että nyt justiin tämä nappula tänne ja nyt tehdään näin.” (Kunta, yleisop.)

Pakollista osallistumista vaativat hetket toiminnassa olivat päivittäin välipalalle meneminen, ulkoilu ja rauhoittuminen esimerkiksi satuhetkeä kuunnellen. Muutamia kausiaskarteluja toteutettiin toimintavuosittain ja niihin oletettiin kaikkien osallistuvan omien kykyjen ja taitotason mukaisesti itsenäisesti tai avustettuna. Tällaisia kausiteemoja olivat esimerkiksi joulu, pääsiäinen, vappu ja äitien- / isänpäiväaskartelu.

...”Kyllä saavat esittää toiveita ja me yritetään niitä sitten laittaa siihen meidän suunnitelmaan mukaan..meillä se on varmaan kuin hyve, eli jos joku lapsi tykkää jostain niin silloin enemmänkin kannustetaan tekemään sitä ja tuetaan sitten. Meillä on pakko osallistua. Ajankohtaisiin askarteluihin lähinnä, pääsiäinen, isänpäivä ja joku jouluinen askartelu.” (Kunta, erityisryhmä)

Kolmessa toimintapaikassa kymmenestä oli käytössä läksyjen tekeminen iltapäivisin, koska siitä oli vanhempien tai opettajan kanssa sovittu. Tähän oli syynä joko kotitehtävien tekemättä jättäminen muutoin tai, että oppilas tarvitsi niiden tekemiseen ohjaajan tukea ja siihen oli iltapäivätoiminnassa mahdollisuus. Käytännössä havaittuna tämä kotitehtävien tekeminen iltapäivätoiminnassa oli yleistä oppilailta, joilla oli iltaharrastuksia.

...”Tämä on hyvä, kun on sellainen taitotasoon sopiva kaikille. Ja näinhän me tehdään, että lapset kehittelee ne askartelut ja tekevät omilla ehdoilla. Ja omaa luovuutta kannustetaan käyttämään....sellainen rentoutuminen joko satuhetki tai jotain rentouttavaa musiikkia. Se on vähän sellainen ’pakko’ Meillä on tuo läksyjen tekeminen aika isossa roolissa nykyään. Että monet haluaa tehdä ja toisten on vähän niin kuin pakkokin tehdä, kun on tullut kotoa toivomusta, kun koulun puoleltakin, kun muuten jää läksyt tekemättä.” (Kunta, erityisryhmä).

Oppilaiden osallistaminen suunnitteluun oli viety pisimmälle liitoskunnassa, jossa oli panostettu suunnittelussa oppilaiden omaan osuuteen dokumentoinnissa. Käytössä oli sähköinen pohja, johon pystyi kirjaamaan suunnitelmia sekä liittämään esimerkiksi kuvia toteutuksesta ja valmiista teoksista. Mielestäni tässä tapauksessa oppilaiden osallisuus suunnittelussa ja toteutuksessa on viety parhaalla mahdollisella tavalla huippuunsa huomioiden kaikkien yhdenvertainen osallistuminen tekemiseen suunnitelmasta valmiiksi teokseksi saakka.

...”Aina syksyllä alotetaan lasten kanssa siitä, että suunnitellaan yhdessä. Ja sitten käytetään tällaista sähköistä pohjaa, mihin saa kirjoittaa tai liittää kuvia tai vaikka omia videonpätkiä, että mitä ne niinku toivois ja me käytetään aika paljon aikaakin tähän. Ja sitten ihan päivittäin ja kuukausittain, varsinkin kun nyt on näin pieni ryhmä, niin tosi lapsilähtöistä on toiminta, että että.. Nyt pääsee oikeastaan ihan päivittäin toteuttamaan,

ei ole mitään pakkoa tehdä asioita vaan yleensä se menee niin, että jos on esim. joku kädentaitojuttu, äitienpäiväjuttu, kortti tai muu niin aloitetaan tekemään, kun koko ryhmä on paikalla ja sitte ku muut näkee, mitä toiset tekee ja sit se vaan niinku lähtee, eikä mun tarte erikseen niinku houkutella ja nyt tehdään, ja tosi innokkaina lapset kyllä tekee.” (Kunta, yleisop.)

Erityisryhmissä pyrittiin tukemaan oppilaan harrastuneisuutta tai mielenkiinnon kohteita antamalla mahdollisuus oppilaan toteuttaa itseään esimerkiksi ompelutöissä ja siihen varattiin ohjaaja avustamaan tarpeen mukaan. Tämä toiminta myös rauhoitti erityisen tuen tarpeessa olevaa oppilasta, kun hän sai itse suunnitella ja toteuttaa ompelutyönsä, eikä hän turhautuneena toimettomuuteen vaeltanut tai juoksennellut huoneessa. Esimerkkinä tästä mainittakoon erityisoppilas, joka suunnitteli piirtäen sekä ompeli toimintavuoden aikana itselleen toistakymmentä pehmolelua. Käsillä tekeminen ja keskittyminen ompelutyöhön rauhoitti hänen ahdistuneisuuttaan isossa ryhmässä.

...” Lapsilta tulee ehdotuksia ja ne huomioidaan ja niitä pyritään toteuttamaan myös koskien näitä erityislapsia. Mä en oo huomannu niis toiveissa eroa, että sitten jos esim erkka pyytää, niin se on aika usein niin, että ne haluu tehdä kankaalla jotain. Ne toiveet on aika lailla lähtökohtaisesti samat, et niissä ei oo huomattavia eroja. Se on se mihin on pyritty, että kaikki osallistuu ja kaikki osallistuu sen oman taitonsa mukaan. Ja sitten siinä on tietysti enemmän sitä ohjausta aikuiselta.” (Kunta yleisop. + erityisryhmä)

6.1.3 Integraatio/Segregaatio

Kysyttäessä haastateltavilta minkälainen ryhmä heillä oli ja oliko toiminnassa mukana erityisen ja tai tehostetun tuen oppilaita ja saivatko he vastaavina ohjaajina ennakkotietoa tulevasta lukuvuodesta etukäteen, lähes kaikki informantit vastaavat olleensa epätietoisia tulevasta ryhmästä.

...”Kyllä meillä on. Kaksi. No, ihan hyvin sekaryhmä. Meillä on niin pienet ryhmät, että kaikki pääsee.” (Kunta, yleisop.)

...”No, täähän on just se ongelma, että periaatteessa meillehän ei kerrota niitä.. niin meillehän ei tuu tietoa. Ellei me sitä vähän niinku itte kaiveta ja sekin tulee vähän niinku, ei niin mielellään, että nehän vähän niinku katoaa ne diagnoosit siinä vaiheessa kun koulu loppuu ja iltsu alkaa.” (Kunta, yleisop.)

Tehostetun tuen oppilaista osalla vastaavista ohjaajista oli ennakkotietoa ja osalla ei ollut mitään käsitystä. Käytännössä tämä tiedonsiirron puuttuminen hankaloitti toimintaa, koska haasteisiin ei osattu varautua.

... ”Tänä vuonna? Siis alkuvaiheessa oli 19, tällä hetkellä 14 ja ei ole tietoa, varmaa.. kuinka monella on erityisen tai tehostetun tuen päätös.” (Kunta, yleisop.)

... ” Meillä on nyt 25 niinku tossa meiän ryhmässä ja palveluntuottajallahan on sitten puolet vielä niistä kaikista koulun oppilaista, ja noista on kolme.” (Kunta, yleisop.)

... ”On. Yllätyksenä tulee (naurua) Tai sen oikeastaan huomaa siinä sitten, kun toiminta alkanut. Okeiii, tää onkin nyt tällasta ja sitten kysytäänkin jo opettajalta.” (Kunta, yleisop. aamutoiminta)

... ”On joo erityisen tuen, ainakin luulisin, että on. Tehostetuista mä en uskalla tällä hetkellä oikein sanoa mitään, mä en tiedä onko jollain jotain.” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

Sekaryhmissä erityisen ja tehostetun tuen päätökset olivat paremmin tiedossa, kuten myös pelkästään erityisryhmissä, joihin osallistumisen ehtona oli erityisen tuen päätös.

Koulujen omissa iltapäivätoiminnan ryhmissä oli selkeämpi tietämys oppilaan tehostetun tuen tarpeista kuin palvelua järjestävän toimintapaikan vastaavalla ohjaajalla. Palvelun järjestäjät saattavat kieltäytyä ottamasta mukaan toimintaan erityisen tuen oppilaita vedoten ohjaajien koulutuksen puuttumiseen erityisoppilaiden ohjaamisen osalta.

... ”Joo, erityiset on koulun omassa ja tavalliset on palveluntuottajalla. Tällä hetkellä meillä on 37 lasta ja niistä on erityisiä kaikki ja meillä on sellainen ehto, että meille ei pääse, ellei ole erityinen ja meillä on ykkösestä ysiin. Yks ysi ja yksi seiska, mutta kakkosluokkalaisia on eniten. Ykkösiä ja kolmosia on sitten suunnilleen yhtä paljon.” (Kunta, erityisryhmä)

Kunnan järjestämissä iltapäivätoiminnan yksiköissä suurin osa ohjaajista työskenteli samojen erityisoppilaiden kanssa koulun puolella aamupäivisin, joten oppilaat olivat heille tuttuja tarpeineen.

Tehostetun tuen tarpeen oppilaiden tunnistaminen ja ennakkotiedon puuttuminen tuli useimmiten yllätyksenä toiminnan alkaessa. Lisäinformaation saamiseen oppilaan haasteista tarvitaan huoltajien ja opettajan kanssa tehtävää yhteistyötä. Tutkimusyksiköissä erityisryhmien vastaavat ohjaajat olivat hieman eri linjoilla segregaatiosuhteen, sillä toinen ohjaajista totesi erityisoppilaiden säilömistä omassa

ryhmässään muistuttavan segregaatiota ja näin ollen hyvin vähän pääsi toteutumaan mallioppimista ikätovereilta. Toimintapaikassa oli kuitenkin suunnitteilla yhteistyötä palvelua järjestävän yhdistyksen kanssa joissakin toimintatuokioissa. Yksi yleisopetusryhmän vastaava ohjaaja ihmetteli myös ”diagnoosien häviämistä” iltapäivätoiminnan ovella.

...”Hmm..kyllä on otettu ..sitten mennään pienempiin ryhmiin vaan. Ja sitten tarvittaessa, vaikka yksilöohjausta.” (Kunta, yleisop.+ erityisryhmä)

...” Tehdään yhteistyötä ja sekoitetaan vähän pakkaa, ryhmiä eri tiloihin sitten näitä erkkoja ja niin sanottuja normaaleja” (Kunta, erityisryhmä)

6.2 Hakutilanne, tiedonsiirto nivelvaiheessa ja koulusta iltapäivätoimintaan

Hakuvaiheessa käytäntönä ollut Wilma-haku on puhuttanut toimijoita. Verkkohaun yleistymisen jälkeen on tiedon kulussa haasteita ja toimipaikkojen ohjaajat ovat olleet epätietoisia aloittavan ryhmän lapsimääristä ja haasteellisten tai tukea tarvitsevien oppilaiden taitotasosta.

...”Ei ole tietoa, koska haetaan Wilman kautta ja ne suoraan menee X:lle [virastoon] Kyllä sen tarpeen voisi merkitä jo haussa ja tietysti opettajaan yhteistyö on tosi tärkeä.” (Kunta, yleisop.)

...”No, nykypäivänä kun se tehdään netin kautta niin meillähän ei ole mitään käsitystä mistään. Niin se on niinku yllätys aina, että hah tällasta porukkaa ja senkin saa tietää vasta ihan viime tipassa. Virasto voisi kyllä ehkä vähän parantaa tässä, tapojansa.” (Kunta, yleisop. aamutoiminta)

...” [Entinen lomakehaku toimipaikassa, edut] Oli helpompaa toiminnan kannalta. Ja toi, sä voit kirjata, että vaikka sähköpostilla. ’Olemme vastaanottaneet hakemuksenne’ -kuittaus ettei mulle tulis niitä soittoja.” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

Aikaisemmin käytössä ollut konkreettinen hakulomakkeen jättäminen ja päätös, joka saapui kirjallisena huoltajille, on edelleen toiveena. Viime vuosina vanhemmat ovat saaneet kysellä hyväksyvän päätöksen perään hakumenettelyn jälkeen, kun vahvistus on jäänyt puuttumaan. Tämä on aiheuttanut epätietoisuutta vanhemmissa ja ylimääräistä työtä vastaaville ohjaajille, lähinnä lukuisia työaikaa vieviä puhelinsittoja virastoon ja vanhemmille. Sähköpostikuittaus hakulomakkeen perille menosta ja ilmoitus päätöksen saapumisesta sähköpostiin olivat toivottava uudistus nykyiseen hakumenettelyyn.

...” Sinne haetaan, niin tota haetaan ihan sillä samalla lomakkeella. Siinä ei ole mitään eri kohtia. Nehän menee kaikki Wilman kautta, että mä en edes näe koko lappua. Ja ennehän ne tuli aina lapulla ja kasvotusten, mutten enää tiedä, kun ne menee suoraan tietokoneelle ne haut. Ne ryhmät ratkaistaan jossain muualla, tuolla virastossa.” **(Kunta, erityisryhmä)**

Tasa-arvon toteutuminen ryhmiä muodostettaessa ei aina toteudu vastaavien ohjaajien mielestä tai heillä ei ole käsitystä syistä, jotka vaikuttavat tiettyyn ryhmään pääsemisessä tai joutumisessa.

...”Mä en tiedä sitä ryhmien jakautumisesta, tässä koulussa on vaan tämä meidän.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

...”Ei ainakaan tässä tapauksessa [jako toimipaikkoihin, toiveita] ei otettu ollenkaan huomioon ja vanhemmat ei edes tässä vaiheessa tiedä mitä on tulossa. Ne on ihan karkeesti jaettu jo siellä opetusvirastossa. Ja vanhemmille vois tiedottaa vähän aikasemmin, kuin vasta sitten kun kaikki on jo lyöty lukkoo.” **(Kunta, erityisryhmä)**

Vanhemmille ei anneta tarpeeksi ennakkotietoa ryhmien koostumuksesta tai siitä, että onko lapsen ryhmä kunnan toimintaa vai palveluntuottajan toimintaa. Kahdessa koulussa jako tehtiin luokittain ja esimerkiksi kaveritoiveita ei voitu kuunnella.

...”Niin, ja kyllähän vanhemmilta tulee sitä, niinku sitä palautetta ku tulee jako, että ku tulee se jako, että ketkä lapset menee mihinkäkin iltsuun. Kyllähän siitä aina mutistaan ja yritetään saada niitä omia lapsia kaupungin iltapäivätoimintaan. Mutta kun se menee luokkakohtaisesti.” **(Kunta, yleisop.)**

...”No, nyt syksyllä X ehdotti tällaista jakoa ja mä oon sen yleensä tehnyt ja me tai mä oon yrittäny aina sen jakaa niin, että niinku yks luokka kokonaan, kun seittemän luokkaa on niinku kahdessa pisteessä, että se luokka ois aina niinku samassa paikassa.. siinä on ollut aika helppo vetää se raja, kun vanhemmat haluaa niitä kavereita ja muuta. Muuten palveluntuottajalla ei olisi ketään tällä hetkellä. Niin tää palveluntuottajan toiminta on kuitenkin aika uutta.” **(Kunta, yleisop.)**

Opetusviraston toivottiin kehittävän hakuprosessia, siten että ennakkotieto tulee toimipaikkoihin ajoissa ja että vanhemmille tiedotetaan hakulomakkeen saapuneen käsittelyyn.

6.2.1 Hakutilanne

Hakuvaiheessa esille tulleita kysymyksiä ovat tiedonsiirto iltapäivätoimintaan, tasa-arvon toteutuminen ryhmiä muodostettaessa sekä entisen hakumenettelyn vertailu nykyiseen

sähköiseen hakuun internetin Wilma-järjestelmässä. Paluuta entiseen lomakehakuun tuskin tulee tapahtumaan, mutta vanhan lomakehaun perusteluksi informantit mainitsivat oppilaan tuen tarpeiden selkeä esille tuominen jo hakuvaiheessa.

...”Lapsi tulee ihan sokkona. Ei mitään tiedä, että siis aivan ja sitten on saanut ruveta kyselymään sitten niinku sen omalta opettajalta ja sieltäkin on tullut aika niukasti, kun hekään ei tiedä.. mä ainakin tykkäsin siitä vanhasta systeemistä. Se tieto kulki sen lapsen mukana ja ne päätökset ja perehdytykset. Se tieto saatiin ennen kuin sä lähdit tekemään töitä sen lapsen kanssa. Sä tiesit heti jo kiinnittää huomiota oikeisiin asioihin, ...tulis se tieto muksun mukana.” (Kunta, yleisop. + erityisryhmä)

...”No, mehän ollaan ihan puhuttu tästä asiasta ja sanottu, että kyllähän me tarvitaan se tieto. Silloin meidän olisi paljon helpompi kohdata se lapsi, kun me tiedetään, jos sillä on jotain. ...erityisen tuen oppilaita meillä ei ole nyt yhtään tällä hetkellä, mutta kyllä meillä tehostetun tuen oppilaita on varmasti kaks kolme. Haastavaa on. Olishan se nyt kiva tietää, kyllähän sä kohtaat lapsen eri tavalla, jos sä tiedät, että siellä on jotain taustalla. Tai muut syyt, niin, joo, ei mutta kun niistä ei mitään tietoa tule.” (Kunta, yleisop.)

...”Ei ole heti tietoa, vain kuinka monta tulee. Mutta ainakaan meidän käteen ei tule mitään paperia [puhuttu aiemmin tiedonsiirtoluvista] mutta jos kysytään, mä en tiedä saako ne kertoa. No, enemmän vain toivon yhteistyötä koulun kanssa. heillä on kaikki tiedot siellä ja kuitenkin se apip on vähän kuin koulun jatko-osa sitten iltapäivällä. Tosi tärkeä yhteys siirtää se meillekin.” (Kunta, yleisop.)

Salassapitolait ja tiedonsiirtolupien puuttuminen estävät tiedon kulkua ohjaajille, ellei vanhempien kanssa ole muuta sovittu.

...” Siinä mielessä meillä on tämä erityisyys, että kun luokissa on paljon ohjaajia niin sitten ne ohjaajat on meillä töissä, niin se tieto tulee sieltä sitten niiden ja lasten mukana sieltä. ...ekasta luokasta on yleensä se, että ei välttämättä tiedetä, muuta kuin se mitä opettaja tulee kertomaan. [Siirtymäkohdasta apip-toimintaan] joo, varsinkin jos lapsi on hakenut mukaan toimintaan, olisi hyvä saada tietoa heti alussa. Ja osaisi paremmin ennakoita.. vanhemmat olla enemmän yhteydessä ja niin, että voisivat käydä juttelemassa jo vähän ennen, vaikka lapsen kanssa sitten kävisivät tutustumassa.” (Kunta, erityisryhmä)

Nivelvaiheessa esiopetuksesta kouluun on ollut myös katkoksia koskien juuri niitä oppilaita, jotka aloittavat koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa.

...”Ei aina kulje. Vaikka näin lähellä ollaan niin ei se aina [Nivelvaiheen tiedonsiirto] Ei tuu tietoa ei! Ja muutenkin sitä enemmän toivois, että sais tietää vähän enemmän näistä. Nää on meillä yhdessä nää lapset tässä kasvatettavana. Me ollaan näiden lasten kanssa neljä tuntia tässä iltapäivällä joka päivä ja ois hyvä tietää näistä asioista vähän Just niinku viitattiin siihen, että kun tiedetään taustoista ja niin en mä tiedä yhtään mitä

sieltä tulee, että ei ole kukaan sieltä yhteydessä tai tulee meille kertomaan, että tällä on tällaista et ollaan keväällä vähän yhteydessä, että tiedätte mitä tulee. Näihin olis helpompi varautua, kun tietäis!” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

Erityisen tuen oppilaiden kohdalla kahdessa toimintayksikössä oli oma ryhmänsä heille. Muissa kunnan järjestämissä yksiköissä oli erityisen tuen oppilaat integroituna yleisopetuksen ryhmään ja palveluntuottajien ryhmissä heitä ei ollut mukana toiminnassa.

Tehostetun tuen oppilaiden mukana olo ryhmissä ei joko ollut tiedossa etukäteen tai jos tarvittaessa ja ongelmien ilmaannuttua keskustelua on käyty huoltajien ja opettajan kanssa, tehostetun tuen oppilaiden asema ryhmissä on ollut vaihteleva. Heidän tuen tarpeisiin on voitu vastata tai vain selviytyä päivä kerrallaan ja parhaan mukaan. Tehostetun tuen tarpeen ilmoittamiseen jo hakuvaiheessa, jos on tiedossa, toivottiin muutosta. Tuen tarpeen olemassaolo ei katoa aamu- ja iltapäivätoiminnassakaan koulupäivän jälkeen vaan usein haasteet jopa korostuvat vapaamman struktuurin tilanteissa.

Tutkimuskunnassa palvelupäällikkö on valtakunnallisesta tavasta poiketen kerännyt jo vuosia ennakkotietoa tai ilmennyttä tietoa tehostetun tuen oppilaista aina tilastointipäivinä syyskuussa ja tammikuussa. Näin tuen tarpeiden kartoitus on ollut tutkimuskunnassa paremmassa asemassa kuin useimmissa muissa kunnissa. Tämä on taloudellisten resurssien puitteissa otettu huomioon ohjaajamitoitusta tehtäessä siinä vaiheessa, kun tulevan lukukauden lapsimäärä on alkanut hahmottua hakuajan päätyttyä. Silti tutkimukseen vastanneet vastaavat ohjaajat olivat sitä mieltä, että ennakkotietoa ei tarpeeksi saanut ryhmän tuen tarvitsijoista. Tämä tiedon puuttuminen hankaloittaa toiminnan suunnittelua varsinkin alkusyksyisin.

6.2.2 Tiedonsiirto nivelvaiheessa

Nivelvaiheen tiedonsiirto esiopetuksesta kouluun ja varsinkin koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan kirvoitti paljon keskustelua vastaavien ohjaajien haastatteluissa. Jokainen ohjaaja kaipasi tietoa tulevasta ryhmän oppilaista, sillä jos oli jotain huomioitavaa ja tuen tarvetta siihen olisi hyvä osata varautua ja kiinnittää huomiota jokaisen tukea tarvitsevan oppilaan kohdalla.

Myös niillä oppilailla, jotka eivät tarvitse erityistä tukea, on oikeus pystyä osallistumaan toimintaan täysipainoisesti pelkäämättä ja luottaen, että ohjaajan aikaa ja läsnäoloa on saatavilla. Erityisen ja tehostetun tuen oppilaat vaativat ison osan ohjaajien työajasta ja kärsijänä ovat oppilaat, joilla ei haasteita oppimisen, osallistumisen tai käytöksen suhteen ole. Tämän vuoksi ennakkotiedot ovat oleellisia ennen toiminnan alkamista.

Jokaisessa esiopetusryhmässä ja sen opettajalla on omat vakiintuneet toimintatapansa ja niitä olisikin tutkimukseen osallistuneiden vastaavien ohjaajien mielestä hyvä tarkastella toisessa valossa. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan vastaavien ohjaajien mukaan ottaminen jo tutustumiskäyntien ja tiedonsiirtopalaverien aikaan tukisi vastaavien ohjaajien tietämystä tulevista oppilaista ja näin ollen auttaisi ohjaajia tukemaan uutta koululaista iltapäivätoiminnan ryhmässä haasteistaan huolimatta. Ennakkotieto oppilaasta helpottaisi toiminnan suunnittelua ja toimintatuokioiden mahdollistamista jokaiselle oppilaalle, oli tuen tarve sitten mikä tahansa.

... ”No, kyllähän mä sitä usein mietin, että kun saa vasta syksyllä tietää, että ryhmässä on erityisen tuen oppilaita ja jotenkin se erityisyys lakkaa olemasta, kun siirrytään luokasta aamu- ja iltapäivätoiminnan puolelle ja voidaan niinku sanoa, että no tää koskee oppimista, mutta eihän se, kyllähän se näkyy siinä kaikessa tekemisessä. Että jollain lailla, vois sanoa että itsestä pitää lähteä, että jollain lailla vois huomioida sen erityisyyden siellä toiminnassa, että iso vastuu on kyllä työntekijöillä. Eskarin tiedonsiirtopalaverin käy esikoulun opettaja, kuraattori, terveydenhoitaja, rehtori ja tuleva opettaja. Mutta itse en kuulu siihen palaveriin. Että se ois kyllä..yllätyksiä voi syksyllä sitten tulla. Joo, olisi helpompi ja iso vastuuhan tuossa jätetään vanhemmille.” (Kunta, yleisop.)

... ”Tiedonkulku, eskarista mun käsityksen mukaan huonosti. Ja koulusta, riippuu oikeastaan siitä opettajasta. ..kyllä juuri nämä tehostetun tuen oppilaat, kun niistä ei monesti edes tiedetä, kun tulevat tai koko ensimmäisen vuoden aikanakaan, että on jotain tämmöstä.” (Kunta, erityisryhmä)

Esiopetuksessa voitaisiin ottaa nykyistä edistyksellisemmin huomioon tulevan koululaisen luonteva siirtyminen koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan tutustuttaen esikoululainen hyvissä ajoin uuteen rooliinsa koulussa. Vastaavat ohjaajat kaipaavat yhteistyötä esiopetuksen henkilökunnan kanssa, mutta myös esikoululaisten vanhempien kanssa, jotta tiedonsiirtolupa tulisi jo tässä nivelvaiheessa.

... ”Tiedonsiirto esiopetuksesta. Mä olen itse pyytänyt, että saan olla mukana, kun se on aina yllätys. Jaaha, että näin kun se on aina yllätys, mutta nyt mä istun itse mukana nämä tiedonsiirtopalaverit. Oisko tää nyt jo viides vuosi, kun oon mukana.” (Kunta, yleisop.)

Kaksi vastaavaa ohjaajaa kertoi saaneensa kutsun osallistua oppilashuolto- tai tiedonsiirtopalaveriin tiettyjä oppilaita koskien. Suurin osa vastaavista ohjaajista ei ollut saanut ennakkoon mitään tietoa tulevien oppilaiden haasteista ja tuen tarpeista, mikä olikin aiheuttanut yllätyksiä.

... ”No, ensinnäkin jo siitä lähtien, että saatais ne listat ketä on yleensä tulossa ja kun opettajilla on yleensä jo jotain tietoa niistä ekaluokkalaisista, jotka on tulossa. Että saatais jo siinä vaiheessa niinku jotain tietoa. Ja se on kyllä meidän koulussa parantunut kyllä. Että kun on näitä erityislapsia, niin meidät otetaan niihin palavereihin kyllä aika hyvin mukaan, et sitten saadaan kuulla niistä siellä enemmän. Mä luulen, että jos sitä Ip-toimintaa pitäisi edelleen joku muu kuin sitä nyt pitää [palvelun järjestäjä], esim edelleen kaupungin pitäjä, niin mä luulisin, että se tieto kulkisi paremmin. No, ja eskarista mä en paljon tiedä.” (Kunta, yleisop. aamutoiminta)

Yksi vastaava ohjaaja kertoi, että luokan koulunkäynninohjaaja oli hänelle kertonut tietyn oppilaan haasteista.

... ”[Tiedonkulku]ei, se kyllä niin riippuu aina. Tänä syksynä yks ohjaaja kävi kertomassa meille, mutta yleensä ei ja sitten me itse huomataan ja vanhempiin yhteys. Ja me on kyllä hyvin huomattu.” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

6.3 Yhteistyö

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden (2011) mukaan laadukkaisiin toimintaedellytyksiin kuuluu hyvä yhteistyö eri toimijoiden kanssa. Toiminnan alkaessa ensimmäisen kouluvuoden alussa, tarvitaan yhteistyötä vanhempien ja esiopetuksen henkilökunnan kanssa. Varsinaisen koulutyön alkaessa yhteistyö luokan opettajan kanssa on tarpeen.

Moniammatillinen yhteistyö ja sen merkitys korostuu, jos lapsella on jotain huomioitavaa tai haasteita, esimerkiksi erityisen tuen päätös tai tehostetun tuen tarve. Yhteistyöllä voidaan edesauttaa lapsen iltapäivien sujuvuutta ja osallistumisedellytyksiä kaikenlaiseen toimintaan. Erityisopettajien ja kuraattorien kanssa tehtävää yhteistyötä kaivattiin tukemaan ohjaustyötä aamu- ja iltapäivätoiminnassa.

Hyvän johtajan, rehtorin ja viraston kanssa tehtävä yhteistyö auttavat ja luovat mahdollisuuden oman työn ja ammattitaidon kehittämiseen. Yhteistyötä voi olla myös palvelua järjestävien toimijoiden sekä kerhonpitäjien kanssa. Tämä on kuitenkin koulukohtaista.

6.3.1 Yhteistyö vanhempien kanssa

Yhteistyö vanhempien kanssa on perinteisesti hoidettu puheluiin ja Wilma-viestein. Toimintaan osallistuvat oppilaat kulkevat usein itsenäisesti toimintapaikasta kotiin päivän päätteeksi. Vain kauempana asuvia oppilaita vanhemmat hakevat. Näin ollen vanhempien kohtaaminen toimintapaikassa on yhä harvinaisempaa. On hienoa, että koululaisia kannustetaan kulkemaan omatoimisesti ja samalla kulkeminen kävellen tai pyöräillen tukee liikunnallista ja terveellistä elämätapaa. Mutta vanhempien tapaaminen jää näin vähemmälle.

... ”Ainakin Wilma on ahkerassa käytössä.. kaikkia vanhempia ei nähdä tuossa toiminnassa, koska osa lapsista kulkee yksin kotiin ja sitten ne laput seinillä ei tavoita kaikkia vanhempia.” (Kunta, erityisryhmä)

Yhteenvedo huoltajien kanssa tehdystä yhteistyöstä, vanhempainilloista ja –varteista kertoo, että koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa vanhempainillat ovat vähentyneet. Koulun vanhempainilloissa toimintaa esitellään pikaisesti muutamalla lauseella ja tavallisesti ei edes koko aamu- ja iltapäivätoiminnan henkilökunta ole paikalla, vaan ainoastaan vastaava ohjaaja esittelee itsensä.

... ”[Vanhempainillat] Kyllä varmaan ainakin vastaava osallistuu. ..kommunikoidaan niiden tekstiviestien avulla nyt hyvin.” (Kunta, yleisop.)

... ”Ei, ei ole käytössä [vanhempainillat ja -vartit] Sitä mä olen vähän yrittänyt ehdottaa, että olisi mahdollista ottaa se myös iltapäivätoimintaan käyttöön. Ainakin edes syksyllä. Silloin kun uudet tulee ja tapais sitten myös vanhempia enemmän, kun aina kaikkia lapsia ei haeta vaan saavat itse mennä. Ois kiva sitten nähdä aina kaikki vanhemmat.” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

Tutustumiskäynnit varsinaisen toimintapaikan tiloihin ja henkilökuntaan ovat olleet mahdollisia, mutta niitä tapahtuu melko vähän. Vain erityisen tuen oppilaat käyttävät mahdollisuutta enemmän hyväkseen ja tällöin tutustumiselle varataan aikaa ja ohjaaja esittelyä suorittamaan.

Vanhempainvartit ovat koulussa käytössä, iltapäivätoiminnassa eivät niinkään. Kutsuttuna huoltajat saadaan keskustelemaan ja nämäkin tilanteet tapahtuvat yleensä vain, kun on jotain haasteita oppilaan osallistumisessa ryhmän toimintaan.

... ” [Vanhempainillat ja -vartit] Ei oo nyt, tai harvakseltaan ja oonkohan mä edes nähny kaikkia vanhempia, voi olla, etten oo. Ja tota nyt on kesätoimintaa ekaa kertaa kymmeneen vuoteen, niin pantiin siihen tutustumispäivä, että tulevat ekaluokkalaiset saa tulla tutustumaan tänne.

Ainahan meille kyllä saa tulla ja puhumaan meidän kanssa. Ne risut ja ruusut – ei tuu sitten lehden palstalle.” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

Vanhempien osallistaminen toiminnan suunnitteluun on harvinaista. Erityisinä avoimien ovien -päivinä saadaan joitakin vanhempia osallistumaan toimintaan.

...”Joo-o, on käytössä vanhempainiltoja. Ollaan aloitettu, vaikka puoli tuntia ennen kuin on alkanut se koulun vanhempainilta. Mutta valitettavan vähän niihin tulee porukkaa, että ollaan niinku kysellään hirveesti kyllä viesteillä ja sitten kysellään opettajilta, jotka ei yleensä tiedä asiasta yhtään mitään. Sitten siellä on kourallinen. [Palaute] No, täytyy sanoa, että just eilen aika ison kiitoksen omasta työstäni,. Mut vanhemmilta en muista koska.” (Kunta, yleisop. + aamutoiminta)

Tällaisia ’vanhempain päiviä’ ei järjestetä kaikissa toimintapaikoissa, koska niistä kertyy ylitöitä tai henkilökunnan osallistuminen niihin työpäivän jälkeen ei aina saa kannatusta. Vanhempain tapaamispäiviä tai toiminnallisia iltoja järjestetään tavallisesti joulun aikaan ja äitien- tai isänpäivien tienoilla.

Säästösyistä pois jääneet tai vähentyneet teemakokoukset, vanhempainillat ja -vartit ovat olleet ajoittain keskusteluissa esillä. Perheen tunteminen yleensä lisää yhteisöllisyyden tunnetta ja kun tullaan tutuiksi, haasteellisistakin asioista on helpompi puhua. Tämä toimintakulttuuri on oleellisesti vähentynyt koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa viime vuosien aikana. Useille vanhemmille tulee yllätyksenä oman lapsen erilainen rooli ja mahdolliset haasteet koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan ryhmässä. ” Koulussa kun menee hyvin”.

...”Niin ei yhtään hullumpi ajatus olisi, että sielläkin käytäis ihan keskustelua, koska monet vanhemmat eivät tiedosta kuinka niiden lapsi on erilainen tuolla.” [Vanhempainillan ip-osuus] (Kunta, yleisop. + erityisryhmä)

Yhdessä toimintapaikassa järjestettiin kaksi vanhempainiltaa lukuvuodessa, syksyllä ja keväällä. Rehtorin mielipiteen vaikutus tilaisuuksien järjestämisen tärkeydestä tuli esille yhdessä haastattelussa, jossa vastaava ohjaaja kertoi, ettei rehtoria kiinnosta panostaa asiaan.

...” Vanhempainilta olisi varmasti ihan oookoo tai sitten niinku meidän koulussa se on ehkä rehtorista kiinni, että rehtori ei näe sitä niin tärkeänä, et käydään vaan siinä pikapikaa esittäytymäs tai vaan vastaava käy esittäytymäs siellä koulun ekaluokan vanhempainillas.” (Kunta, erityisryhmä)

Vanhemmilta saatu positiivinen palaute on motivoivaa. Jos vanhemmat ovat olleet tyytymättömiä toimintaan tai tapahtumiin, he tavallisesti ottavat nopeasti yhteyttä toimintapaikkaan ja ohjaajiin.

...”Se on aina sellainen hyvä tilanne, missä pääsee kasvokkain. On oltu tyytyväisiä. Ainakin oon kokenut näin. Aina ei voi kaikkia miellyttää, mutta pääasiassa kyllä. Palautetta kotoa tulee, ja tulee nykyään paljon enemmän kuin aikaisempina vuosina, tuntui että piti vähän kyselläkin erikseen sen palautteen perään.” (Kunta, yleisop.)

Lisäksi vanhempien kanssa kommunikointiin on tullut uusia haasteita maahanmuuton lisääntyttyä tutkimuskunnassa. Yhteistä kieltä ei aina ole tai oppilaan vanhemmat eivät käytä Wilma-järjestelmää, jolloin tiedonkulku voi viivästyä, kunnes huoltajat saavat apua viestiensä kääntämiseen tai kirjoittamiseen. Tällöin oppilaan vastuulle jää tiedonkulussa melko paljon, koska hän saattaa olla perheessään parhaiten uutta kieltä osaava.

...”Aaa, ei ole ollut tulkin tarvetta iltsun puolella vielä.” (Kunta, yleisop.)

Maahanmuuttajataustaisen oppilaan iltapäivätoimintaan liittyviä asioita on voitu käsitellä koululla järjestetyssä vanhempainvartissa, jossa tulkki on ollut kutsuttuna.

6.3.2 Yhteistyö opettajan kanssa

Yhteistyö opettajien kanssa toimii useissa tutkimuspaikoissa hyvin, mutta on myös opettajakohtaista, miten yhteistyö on toiminut käytännössä. Yhteisenä toiveena kaikilla oli tiedonkulun parantaminen koulusta aamu- ja iltapäivätoimintaan sekä avoin yhteistyö opettajan kanssa.

...” [Yhteistyöstä opettajan kanssa] No, aina se vois olla parempaa. Ainakin vois olla parempaa, mutta iltsuun asti ei kauheen hyvin tieto kulje esimerkiksi oppilaan huonosta päivästä.” (Kunta, yleisop. aamutoiminta)

...”No kyllä, koska me ollaan myös koulussa ohjaajina. Meillä on aika hyvä yhteistyö opettajien kanssa. Joo, ei mitään salailuja ja aina saa palautetta. Koko koulu ja iltsu toimii aika hyvin yhdessä.” (Kunta, yleisop.)

...”Joo, sikäli ollaan onnellisessa asemassa, että kun koulun puolella työskennellään myös, niin ollaan sitten mukana myös näissä palavereissa niin sitten kun on henkkohtaisena ja kun mullakin, oon ollut meidän luokassa kahden tällaisen ohjaajana, niin se auttaa myös, kun antaa luvan tulla näihin palavereihin, koska se on aika tärkeä just, kun tota noin niinku sen lapsen kannalta, että sitä pystytään auttamaan tasapuolisesti sitten.” (Kunta, erityisryhmä)

Tiedonkulku palvelun järjestäjille vaihteli kahden toimintapaikan keskenkin, joten toimintakulttuuri tiedonkulussa ja yhteistyössä oli koulukohtaista. Yleisopetuksen ohjaajien mukana tieto siirtyi paremmin iltapäivätoimintaan, koska samat ohjaajat usein työskentelivät samojen oppilaiden kanssa koko päivän ja näin myös opettajien viestit kulkivat helposti mukana.

...”[Opettajayhteistyöstä] Ei silleen, mutta ne nyt käy siellä muutenkin. Aina se tiedonkulku ei toimi koulusta, mutta pääsääntöisesti kyllä, ainakin meille. En tiedä sitten, kuinka noille [palvelun järjestäjälle, samassa koulussa]. Mä kuulen kyllä tiedot, kun käyn opekokouksissa ja muuten yritän näille muille tuoda tietoa, ..se riippuu vähän opettajasta, tuleeko tieto meille asti. Joku hyvin herkästikin tulee sanomaan, mut ei aina.” (Kunta, yleisop.)

Kouluilla oli myös käytännössä eroja siinä, saivatko vastaavat ohjaajat osallistua opettajainkokouksiin. Tällöin tuorein informaatio siirtyi aamu- ja iltapäivätoimintaan heti, kun kokoukseen osallistunut vastaava ohjaaja toi päätökset ja informaation ryhmässä työskenteleville muille ohjaajille. Kokousten pöytäkirjat olivat luettavissa myöhemmin esimerkiksi sähköpostilla välitetyistä muistioista.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan ryhmissä opettajat vierailivat harvakseltaan. Vain kahdessa toimintayksikössä opettaja kävi useammin ryhmässä katsomassa oppilaidensa toimintaa.

...”Ei oo kyllä nyt ainakaan pyydetty, että kyllähän ne, jotka käy tässä iltapäivällä, niin näkee vähän sitä toimintaa kyllä. Mutta ei oo niinku varsinaisesti pyydetty, että tulkaa vierailulle. Se on aivan eri maailma, että kyllä niinku huomaa tässä yksikin erityisluokan opettaja huomaa kuinka erilaisia ne on tuolla iltapäivätoiminnassa, kuin ne on tuolla luokassa.” (Kunta, yleisop. + erityisryhmä)

Koulupäivän aikana sattuneiden tapahtumien selvittely oli myös yleistä saattaa loppuun iltapäivällä ohjaajien toimesta, jos opettaja ei ollut ehtinyt sitä koulupäivän aikana tehdä. Palautetta työstään ohjaaja sai opettajalta tarvittaessa.

...”Selvittelyt vie paljon aikaa kyllä. Jos vaikka on koulun puolella ollut jotain ja opettaja ei oo kerinny selvittämään, niin sit se jää meidän hoidettavaksi.” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

Opetushallituksen kehittämistyöryhmän raportin (2018) kanssa tämän tutkimuksen tulokset ovat yhdenmukaisia. Nivelvaiheen yhteistyö on tutkimusalueella kehittämistyöryhmän raportin (2018) kanssa saman kaltainen siinä, että yhteistyötä on jonkin verran ja se voisi olla parempaa, esimerkiksi juuri tiedonsiirron suhteen.

Samoin esikoulun loppuvaiheessa oleviin ensimmäisiin tapaamisiin toivottiin päästävän mukaan, joka auttaisi pienen koululaisen joustavaa siirtymistä myös iltapäivätoimintaan. Samojen tuttujen rutiinien jatkuminen ja tarpeiden huomioiminen iltapäivätoiminnassa olisi mahdollista toteuttaa ja ottaa huomioon suunnittelussa, jos tuen tarpeet olisivat etukäteen aamu- ja iltapäivätoiminnan vastaavan ohjaajan tiedossa.

6.3.3 Yhteistyö rehtorin ja opetusviraston kanssa

Haastateltujen kokemukset yhteistyöstä iltapäivätoiminnan ja koulun rehtorin tai vararehtorin kanssa vaihtelivat paljon. Yleensä toimipaikkojen vararehtori hoiti aamu- ja iltapäivätoiminnan päätös- ja järjestelyasioita ja heidän toimintaansa oltiin erittäin tyytyväisiä.

... ”No ei oikeestaan, no vauhdilla joskus kävelee ohi ja morjesta, saattaa kehua jotain lasten tekelettä. Vararehtori jonkun verran kysyy, että onko siellä kaikki ok. Hän on se periaatteessa meidän pomo.” (Kunta, yleisop. aamutoiminta)

... ”Noo, (huokaus) saa tarpeen tullen apua ja neuvoja. Toki aika pitkään on ollut niin, että se on mun vastuulla ja tota niin mä luulen, että molemmiin puolin koetaan, että tää on ihan hyvä näin.. Silloin alkuvaiheessa tosi paljon sai apua ja neuvoja.” (Kunta, yleisop.)

Palavereihin osallistui yleensä vararehtori rehtorin sijasta.

... ”Meillä niinku periaatteessa hoitaa toi apulaisrehtori tän iltsun ja hän on oikein kiinnostunut ja hän hoitaa myös meille sijaisuuksia, jos on tarvetta, niin todella pelaa tosi hyvin yhteistyö.” (Kunta, erityisryhmä)

... ”Ei ole rehtorilla kiinnostusta! Apulaisrehtori on enemmän kiinnostunut apip-toiminnasta. Meillä onneksi nyt on sellainen!” (Kunta, erityisryhmä)

Vastaavat ohjaajat kokivat, että koulujen rehtoreilla oli varsin vähän käsitystä erityisoppilaan tarvitsemasta tuesta aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Vain kolme informanttia kymmenestä koki omassa koulussaan rehtorin toiminnan olevan riittävää. Erityisesti vastaajat kaipasivat esimiestaitoja ristiriita- ja ongelmatilanteiden ratkaisuisissa.

... ”On, on [kiinnostus]. Meillä on kerran kuukaudessa palaveri ja meidän rehtori on tosi avoin ja sille voi joka päivä tulla puhumaan omista ajatuksista.” (Kunta, yleisop.)

... ”Tämän koulun rehtori on ja häneen ollaan oltu hyvin tyytyväisiä! ”Uskomaton ja hyvä!” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

... ”Musta tuntuu, että mä oon hoitanu sen sen puolesta (naurua) Mutta joo, kyllä se, yrittihän se, että nyt ruvetaan pitämään tällaisia kuukausipalaverit ja muut, mutta onkohan niitä ollut vissiin kaks tänä vuonna.” **(Kunta, yleisop.)**

... ”Musta tuntuu, että meillä ainakaan rehtori ei hirveästi puutu niinku tähän iltapäivötoimintaan eikä sieltä puolelta ei tule mitään tällaista, että pidettäis joku suunnittelupalaveri. Ja mun mielestähän se on esimiehen tehtävä periaattees koota meille näitä suunnittelupalavereita ja tämmöstä, mutta sieltähän ei tuu mitään myöskään. Et kyllä mä ehkä jotenkin näen, että se olisi vähän esimiehenkin tehtävä.” **(Kunta, yleisop.)**

Opetusviraston kanssa tehtävässä yhteistyössä ei ollut moitittavaa. Vain edellä esitetyssä tiedonkulussa katsottiin olevan parannettavaa. Palveluntuottaja kehui yhteistyön sujuvuutta.

... ” Silloin kun toimintaa aloitettiin, niin istuttiin koulutoimenjohtajan kanssa samaan pöytään ja kysyttiin minkälaisen tuen kaupungilta saa, niin hän sanoi, että sadankymmenen prosentin tuen saatte. Ja kyllä se oli jo merkki siitä, että ehdottomasti näin.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

Tutkimuskunnassa ollaan uuden tilanteen edessä, kun palvelupäällikön tehtäviä hoitanut henkilö jäi eläkkeelle ja uutta toimihenkilöä ei ole vielä palkattu. Toimipaikkojen asioiden hoito opetusviraston kanssa on ollut informanttien mielestä tyydyttävää ja osaltaan tähän on vaikuttanut se, että vastaavien ohjaajien kokoontumiset on jääneet kokonaan pitämättä. Palvelupäällikön tehtäviä on hoitanut aluerehtori. Asiaan on tulossa parannusta uuden palvelupäällikön palkkaamisen myötä.

6.3.4 Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa

Yhteistyö kerhonpitäjien ja palveluntuottajan kanssa on pääsääntöisesti toteutuessaan ollut hyvää.

.. ”. Sitten itte mieltii sitä, että joku yhteisöllinen hommeli tässä vähän niinku on, no kuitenkin tämä on eräänlaista yritystoimintaakin.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

... ”On aika paljon kerhotoimintaa. On liikuntakerhoa, on Action-kerhoa, luontokerhoo ja...Sanotaan, että kyllähän se aina omat haasteensa tuo, kun lähtee välipalalle ja pitää muistaa kuka oli kerhoja pitää muistaa viikkolistalta katsoo.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

... ”[Kerhot] Nyt on tullut joulun jälkeen joo. Niin siis viime vuonna oli Action-kerho ja nyt on joulun jälkeen tullut kerhorahaa, jolloin ollut keramiikkakerho ja nyt taidekerho ja siellä vanhassa oman koulun lähellä

pidetään välipalakerho, ne on tosi suosittuja. Eli on kerhotoimintaa.”
(Kunta, yleisop.)

Paikoissa, joissa on uutena toimintamallina palveluntuottajan ja kunnan järjestämän iltapäivätoiminnan yhteistyö, on vielä harjoitteluvaiheessa.

...”[Kerhot] Kyllä varmaankin tulee olemaan. Ainakin tää Action ja viime talvena meillä oli tanssia ja muuta semmosta, että että uskoisin että saattaa olla. Meiltä se vaatii, että osaa lähettää oppilaan oikeaan paikkaan ja oikeaan aikaan, kylläkyllä. Muiden palvelun järjestäjien kanssa kyllä on jonkin verran.” **(Kunta, erityisryhmä)**

Kerhotoiminta koettiin erityisen tuen oppilaiden kohdalla vaikeaksi, koska se on oppilaiden [ilman avustajaa] kokeilemana osoittautunut haasteelliseksi. Kerhoja on joissakin toimipaikoissa koululla liikaakin, koska aikataulut iltapäivätoiminnan oppilaiden osalta on haasteellista ja herättää kysymyksen, että onko tarpeen osallistua kerhoihin, jos osallistuu iltapäivätoimintaan, joka on jo itsessään eräänlaista kerhotoimintaa. Kerhojen ja iltapäivätoiminnan päällekkäisyys kuormittavat ohjaajia aikatauluineen ja saattamisineen.

...”[Kerhot] Meiän iltsulaiset joo, osallistuu. No, mutta ne on vaan ne tietyt samat. (erityisen tai tehostetun tuen oppilaat kerhoissa) Äää, ei tällä hetkellä, ei enää. Elikkä se on aika vaativaa ja heille varmaan haasteellista. Olla siellä missä on normilapset, niin mä en usko, että ne tai tulee se, että ne ei vaan pärjää. Elikkä onko se siinä ohjeistuksessa, tulee jo se kynnyks vai se kun pitää tehdä ryhmän mukana ja sitä samaa. Mutta tällä hetkellä ei oo ketään enää, mutta syksyllä oli. Mutta noista erityislapsista se tuli mieleen, että olisi kyllä hyvä, jos toimis yhteistyö noiden toimintaterapeuttien kanssa.” **(Kunta, erityisryhmä)**

Kerhotoiminta sai osakseen arvostelua sen suhteen, että joissakin kouluissa niitä oli paljon tarjolla ja myös aamu- ja iltapäivätoiminnan oppilailta on oikeus niihin osallistua. Runsaiden kerhotuntien ja iltapäivätoiminnan päällekkäisyyden tarpeellisuutta mietittiin kahdessa paikassa. Kerhoihin ohjaaminen kesken iltapäivätoiminnan vie ohjaajien aikaa, joka on pois muulta ryhmältä ja etenkin erityistä ja tehostettua tukea tarvitsevilta oppilailta.

...”Kun niitä kerhojakin on jo paljon sillä lapsella, että tarviiko se enää iltsua lisäksi. Kun meidän toiminta pitäisi olla jo sellaista kerhotoimintaa, niin tarvitaanko vielä lisää sisältöä ja muuta kerhotoimintaa?” **(Kunta, yleisop.)**

Terapeuttien konsultaatiota kaivattiin yhdessä paikassa kerhoihin osallistuvien haasteellisten oppilaiden kohdalla. Lisäksi iltapäivätoiminnan oppilaiden osallistuminen kerhoihin iltapäivätoiminnan aikana on tuonut esille avustajan/ohjaajan tarpeen erityisen ja tehostetun tuen oppilaiden kohdalla. Jos oppilas ei kerhossa pärjää yksin, onko hänellä oikeus saada kerhoon iltapäivätoiminnan ohjaajan tuki? Sekaryhmissä tämä kysymys korostuu ja aiheuttaa epätietoisuutta.

6.4 Ohjaajien koulutus, resurssit, toimintasuunnitelmat ja motivaatio, tilat ja säästöt

Ohjaajien koulutus alalla työskentelevien koulunkäynninohjaajien sekä aamu- ja iltapäivätoiminnanohjaajien ammattiryhmässä voi olla muutakin sosiaali- ja kasvatustieteiden koulutusta. Esimerkiksi lähihoitajatutkintoja, nuoris- ja vapaa-ajanohjaajan tutkintoja sekä muuta soveltuvaa kasvatustieteen ja erityispedagogiikan koulutusta.

...”Meillä on koulutukset lähinnä lähihoitajaa ja sellaista koulunkäynninohjaaja ja näitä. Ja meillä on kiinnipito -koulutus alkanut ja se jatkuu syksyllä.” (Kunta, erityisryhmä)

...”Kyllä on koulutusta. Koska kaikki työskentelee erityisten oppilaiden kanssa siellä luokissakin jo. Siitä tulee sellainen normaali jatkumo päivälle.” (Kunta, erityisryhmä)

Kunnan järjestämissä toimipaikoissa ohjaajilla oli yhtenäisempi koulutus kuin palvelun järjestäjien toimipaikoissa yleensä. Palvelua järjestävissä toimipaikoissa vastaavalla ohjaajalla oli tämän tutkimuksen haastatelluista molemmilla lähihoitajan tutkinto ja toisella oli lisäksi yli kymmenen vuoden mittainen työkokemus lasten kanssa toimimisesta ja ohjauksesta. Palveluntuottajien osalta voidaan todeta, että koska toimintamalli aamu- ja iltapäivätoiminnan parissa on heille suhteellisen uutta, ei kaikkiin paikkoihin vielä ole saatu juuri kyseiselle alalle kouluttautuneita henkilöitä.

Tutkimuspaikkakunnalla on järjestetty harvakseltaan ohjaajille suunnattua täydennyskoulutusta sekä ajankohtaisia kursseja, muun muassa kiinnipitokoulutusta.

...”No, kyllä aika hyvin pääsee, mutta nythän tietysti kun nuo säästöt, säästöjutut on niin meillä kyllä aika, sanotaan että rehtorin puolesta kyllä järjestyy, mutta sittenhän se on aina kyllä niinku muilta pois, ettei niitä sijaisia kuitenkaan saada, että jos lähtee.[erityisiin liittyen] Ei, mutta me ollaan ihan itte tuosta koulunkäynninohjaajan kirjasta katottu, että mikä on se oikea menetelmä tai mihkä meidät on oikeutettu. Saadaanko me ottaa kiinni vai mikä on se oikea. Sittenhän me ollaanki eri rooleissa, ollaanko

aamu- ja iltapäivätoiminnassa vai koulun puolella. Kesken kaiken! Emmä voinu nostaa käsiä pystyyn ja sanoa, että emmä. Kattoa vaan ja sanoa, että koita ny pärjätä. Mun mielestä siinä pitäisi olla yhtenäinen linja. Sellainen, että se on joka paikassa sama, kaikki toimittais samalla lailla ja olis oikeus tai että me tiedettäis ainakin se oikeus, että mikä se on. Mun mielestä on jokamiehen oikeus kuitenkin toimia niin, että ei kenenkään henki oo vaarassa, että oli titteli mikä tahansa.” (Kunta, yleisop.)

Näihin koulutuksiin on ollut mahdollisuus päästä mukaan rehtorin päätöksellä ja sillä ehdolla, että poissaolo työpaikalta ei aiheuta sijaistarvetta eikä -kuluja. Myös palvelun järjestäjien henkilökunnalla on ollut mahdollisuus osallistua kaupungin järjestämille kursseille ja koulutuksiin.

...”Kyllä koulutuksia on järjestetty läpi vuoden ja on päässyt lähtemään koulutuksiin.” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

...” Joo, meillä kolmella on koulutukset, yhdellä on kyllä kokemusta, mutta koulutus vähän kesken, ettei ole ihan pätevä vielä. Mutta meillä kolmella on kuitenkin yli kymmenen vuotta, tehty tätä työtä, niin..Ja muihin päästään joo lähtemään toki.. En oo hirveesti kyllä ollu. Mutta on mahdollista toki. Ehkä enemmän on siitä omasta aktiivisuudesta kiinni.” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

Omaehtoinen ja vapaa-ajalla tapahtuva koulutus on aina ollut kannatettavaa ja siihen myös kannustettu.

...”No, mun mielestä meillä on aika hyvin, ..koulutusta yritetään, että koulutuksia käytettäis apuna niin paljon kuin vaan on, niinku pystyy. Ettei sitten hirveesti vaikuttais töihin.” (Kunta, yleisop. aamutoiminta)

...”Itse koen, että mulla on kokemusta ja myöskin koulutusta. ..kyllä ollaan päästy lähtemään, se yleensä on järjestynyt.” (Kunta, yleisop.)

Muuttuvat oppilashaasteet osaltaan pakottavat osallistumaan koulutuksiin, jotta saadaan uutta käytännön kannalta oleellista tietoa ohjaajien käyttöön työtehtävissä.

...”Kyllä mä ainakin kannatan, että sais päivittää niitä tietoja. Kun moni voi olla monta vuotta sitten valmistunu, niin kaikki on muuttunu tässä matkan varrella. Ja ainakin tänä talvena on päästy lähtemään.” (Kunta, yleisop. + erityisryhmä)

6.4.1 Koulutus

Ohjaajien koulutuskysymyksessä voidaan todeta, että kaikki haastateltavat olivat päässeet osallistumaan koulutuksiin. Kaikilla tämän tutkimuksen vastaavilla ohjaajilla oli alalle soveltuvat tutkinnot pohjakoulutuksena. Täydennyskursseille osallistuminen oli omasta

aktiivisuudesta riippuvainen, mutta vaikka säästötoimet ovatkin vaikuttaneet, kursseja oli jonkin verran järjestetty ja niille oli osallistuttu.

... ”Kyllä on. Pääsee osallistumaan ja joo mää osallistuin siinä, muut ei halunnut, koska se oli sama luento, joka oli joskus ennen.” (Kunta, yleisop.)

Toivomuksena oli erityisen ja tehostetun tuen oppilaiden kohtaamiseen yhtenäiset toimintaohjeet esimerkiksi kiinnipitoon eri tilanteissa. Tässä käytännössä oli suurta vaihtelevuutta eri toimipisteiden ja koulujen välillä. Epätietoisuus asiassa tuli esille kahden haastateltavan kanssa. Ohjaajan oikeudet uhkatilanteessa kaipaivat siten päivätystä ja virallista toimintaoikeuksien linjausta selkosuomella.

Kouluilla on ollut myös käytössä linjaus, että yksi ohjaaja käy koulutuksen ja tuo tiedon tullessaan muille ohjaajille, mikä lienee ollut käytäntönä säästösyistä.

... ”Kyllä meillä niinku koulutuksiin kannustetaan menemään, jos niitä järjestetään, että ainakin joku käy.. Koska jossain vaiheessa se oli aina vastaava, joka meni koulutuksiin.” (Kunta, yleisop.)

Tutkimuksen aikana kaupungissa oli järjestetty koulutusta, johon kaikki olivat saaneet luvan osallistua. Koulukohtaisia eroja esiintyi.

... ”Kyllä on. Pääsee osallistumaan ja joo mää osallistuin siinä, muut ei halunnut, koska se oli sama luento, joka oli joskus ennen.” (Kunta, yleisop.)

6.4.2 ”Ruotsin malli”- koulutuskysymys

Viime aikoina keskustelua on herättänyt ajatus niin sanotusta ”Ruotsin-mallista”, jossa koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan vastaavalla ohjaajalla tulisi olla korkeakoulututkinto sekä pedagogisia opintoja. Näin toiminnan laatu ja pedagoginen oppilaan ohjaus tulisivat paremmin toteutetuiksi. Kysymys jakaa mielipiteitä.

Opetushallituksen työryhmä teki opintomatkan vuonna 2018 Tukholmaan tarkoituksena tutustua ruotsalaiseen koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan. Ruotsissa iltapäivätoiminnasta käytetään nimeä Fritidshem, joka on toiminut jo 60 vuotta perheiden tukena. Eftis-toimintaan taataan paikka aina esiopetusikäisestä kuudennen luokan loppuun asti. Ruotsalaiset perheet arvostavat iltapäivätoimintaa ja kokevat sen tärkeäksi osaksi työelämän tasa-arvopolitiikkaa todetaan OPH:n kehittämistyöryhmän raportissa ”Aamu- ja iltapäivätoiminnan tila ja kehittämistarpeet”. (2018, 27.)

Pedagogisesti ohjattua toimintaa järjestetään kello 8.20-16.00. Aamuisin kello 6.30-8.20 välillä on lasten omaehtoista aikaa. Päivittäinen toiminta-aika on kello 6.30-18.00. Kello 16 jälkeen lapsilla on jälleen omaehtoista leikki- ja puuhailuaikaa ennen kotiin lähtöä. Fritidshem järjestää toimintaa myös loma-aikoina, yhteensä 11 kuukautta vuodessa.

Fritidshem-toiminta perustuu fritids-pedagogiikkaan, joka on osa koululaisten opintopolkua. Toimintaa ohjaa fritidspedagog tai grundlärare nimikkeillä työskentelevät ammattilaiset. Ruotsissa ammattiin valmistuvat opiskelevat samassa yliopiston tiedekunnassa kuin esi- ja perusopetuksen opettajat, mikä selittää toiminnan arvostuksen liittyen pedagogiikan kehittymiseen ja yliopistotason tutkimukseen. Arvostetun ja halutun ammatin palkkaus on muiden opettajaryhmien tasolla selvittää Opetushallituksen kehittämistyöryhmän raportti. (OPH, 2018, 27.)

Fritidspedagogiikka on Ruotsin kansallisen opetussuunnitelman keskeinen osa. Iltapäivätoiminta on kiinteä osa kouluyhteisöä, jossa opetus ja iltapäivätoiminta ovat samanarvoisia keskenään. Skolverket ohjaa Fritidshem toimintaa. Suurin ero suomalaiseen aamu- ja iltapäivätoimintaan on loma-aikojen aukioloissa. Kesäkuukausina toimintaa järjestetään suppeammin, mutta toimintaa on tarjolla pitkän kesäloman aikana, joka puolestaan helpottaa perheiden arkea. Suomessa aamu- ja iltapäivätoimintaa ei yleensä järjestetä kunnan toimesta koululaisten kesälomakuukausien aikana.

”Ruotsin-mallista” vastaavat ohjaajat olivat eri mieltä. Osa vastaajista kannatti mallia sen pedagogisen ammattiosaamisen lisääntymisen puolesta, osa palkan paranemisen takia. Osa taas koki nykyisen järjestelmän olevan riittävä, koska ”*Eihän sitä työtä tutkinnolla tehdä*”.

...” Voisin sen kyllä itsekin ihan ilomielin suorittaa (naurua), Pedagogisia opintoja ois hyvä olla! Ois kyllä hyvä olla. Mullakin on nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajan tutkintoa ja tätä erityisammattitutkintoa, No, tietysti on vaikea työn ohella lähteä ihmisten sitten tekemään! Ja pitäis olla se vakituinen paikka, niin sitten vois lähteä, mutta ja säästöjä. Kyllä mä koen, että ei ihan perustutkinnoilla eikä ihan ammattitutkintokaan vielä riitä. Ainakin mitä itte, mä oon käyny opistolla muutamia koulutuspäiviä ja kyllä se aika kevyesti siellä mennään.” (Kunta, yleisop.)

...”No, olisi ihan hyvä korkeampi tutkinto, parempi palkka.” (Kunta, yleisop.)

...” Nykyinen on hyvä, mutta ainahan lisäkouluttautuminen on hyväksi.” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

Kolmannen sektorin koulutus puhutti tässäkin kategoriassa jo peruskoulutuksen osalta, mutta myös heillä vastaavan ohjaajan paikalla toimivan henkilön pedagoginen ammattitaito toisi toimintaan lisää yhdenmukaisuutta kunnalliseen verrattuna. Silloin vastaavan pedagoginen ammattitaito siirtyisi suoraan toimintaan ja tekeminen yhdenmukaistuisi kunnallisen toiminnan kanssa, vaikka muulla henkilökunnalla ei olisikaan välttämättä kasvatusalan koulutusta.

... ”No, siis aamutoiminnassa riittää ainakin ihan nyt näin, näillä mennään, mutta mun mielestä ainakin meillä, kun siellä hyvin paljon ainakin riitoja, niin ne ei oikein osaa, oikein hoitaa niitä riitoja ja asioita. Niillä ei ole sellaista kokemusta varsinkaan, jos ne ovat niin sanotusti pystymättä otettu tonne töihin [palvelun järjestäjä], niin ei vaan oo sitä taitoa. Että siellä se voisi olla ja varsinkin jos on oikein iso ryhmä.” (Kunta, yleisop. aamutoiminta)

... ”En mä usko, että siitä olisi mitään hyötyä. Sitten musta tuntuu koko ajan, että tätä ollaan alas ajamassa tätä koko toimintaa. Sitä halutaan vaan ulkoistaa ja täällä ihan hirveästi ja koko ajan lisää ulkopuolisia palveluntuottajia. Että kaupunki haluaa jotenkin ulkoistaa tän toisin, että säästökohteena tääkin on.” (Kunta, yleisop.)

Ohjaajan työskentely koettiin yhdessä paikassa lähityöskentelyksi lasten kanssa ja tutkinnolla ei ole vaikutusta, mutta persoonalla sitäkin enemmän. Ammattitaito kehittyi käytännön työskentelyssä ja omat erityisosaamiset käyttöön ottaen, ilmoitti erityisryhmän vastaava ohjaaja.

... ” No, en koe tarpeelliseksi, koska tota ei sitä kyllä tutkinnolla pyöritetä. Vaan kyllä se on se lähityöskentely, että ohjaajat tekevät sen työn siellä luokissa ja tämä on vähän kuin jatkumo sille” (Kunta, erityisryhmä)

... ”Ehkä se kaipaa sellaista persoonaa (pedagoginen osaaminen) ja kokemusta ja kokemuksella on suuri merkitys työssä. Se on eri asia, jos tulee joku virallinen päätös, että pitää olla niin..niin, en näkisi sitä tarpeellisena.” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

Toisen erityisryhmän vastaava ohjaaja puolestaan kannatti korkeakoulututkinnon yleistymistä, jolloin pedagoginen osaaminen ja ammattitaito haastavissa ryhmissä ja eri tilanteissa toisi osaamista koko ryhmän kannalta tärkeissä asioissa ja esimerkiksi ristiriitojen selvittelyissä sekä kommunikaatiossa.

Myös osittain pessimistinen asenne korkeakoulututkinnon hyödyistä tai tarpeellisuudesta alalla nousi samassa haastattelussa esille, johtuen lähinnä kaupungin nykyisistä säästötoimista ja koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan ulkoistamisesta vähitellen kokonaan palveluntuottajille.

... ”Mä olen kuullut tuosta ja uskoisin, että siitä olisi etua. Ja muutenkin, mä olen nyt tässä tilanteessa mihin tämä kaupunki on menossa. Kaupunki on ollut ihan edelläkävijä näissä näiden iltsujen osalta, mutta mä pikkusen oon huolissani siitä ammattitaidosta, mikä näillä, tällä kolmannella sektorilla on, että onko heillä ja minkälainen kuinka kattava ammattitaito heillä ohjaajilla on. Ja myöskin heille toivoisin tätä. Ja mä luulen, että tää kolmas sektori ei oo välttämättä ihan tietoinen siitä, mitä siellä valtakunnallisissa perusteissa edes lukee.” (Kunta, erityisryhmä)

Tutkimuskunnan oltua aikoinaan edelläkävijänä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan alkuvaiheessa v. 2004, yksi haastateltava pahoitteli nykyistä suuntausta ja kiinnitti huomiota ammattitaidon arvostukseen jatkossakin, vaikka toiminta siirtyisikin yhä enemmän palveluntuottajille.

Tässä kategoriassa tulokset vastaavat hyvin Opetushallituksen kehittämistyöryhmän (2018) saamia tuloksia. Tutkimusalueen vastaavat ohjaajat jäivät seuraamaan kehittämistyöryhmän toimia ”Ruotsin mallin” selvittelyissä ja mahdollisuutena toteuttaa myös Suomessa koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittämisen kannalta.

6.4.3 Motivaatio ja lapsilta saatu palaute

Kysyttäessä mikä ohjaajia motivoi työssään saadaan hyvin samansuuntaisia vastauksia. Kaikilla vastaavilla ohjaajilla eniten työntekoon lasten parissa vaikutti lapsilta saatu palaute.

... ”No, varmaan eniten se lapsilta saatu palaute. Se on varmaan se mitä niinku eniten, se on kuitenkin kiva, kun ne on iloisia ja tykkää ja muuta.” (Kunta, yleisop.)

... ” Miksi tätä työtä tekee on se, kun mua motivoi ainakin se muksun ilo. Aina kun se onnistuu jossakin asiassa tai kun se tekee jotakin ja onnistuu. Kun näkee ne iloiset kasvot, mua motivoi se!” (Kunta, yleisop. + erityisryhmä)

... ”Lapsilta tulee se välitön palaute ja välillä ollaan, tää on lievä ilmaisu tyhmiä ja välillä ollaan sitten taas niin supereita että (naurua).” (Kunta, erityisryhmä)

Yhdellä kutsumusammattissa toimiminen motivoi eniten, toisella työn suunnitelmallisuus ja lopuilla vastaavilla ohjaajilla motivaation suurin lähde on lapsi itsessään. Lapsen touhun seuraaminen ja onnistumiskokemusten näkeminen. Lapsen aidon ilon ja innostuneisuuden näkeminen motivoi jokaista haastateltavaa.

... ”Hmm, no mulle tää on aina ollu se ns kutsumusammatti, että lasten kanssa työskentely. Ei siihen oikein muuta tarvi, kun tykkää vaan.”
(Palvelun järjestäjä, yleisop.)

... ” Kyllä mä luulen, että jos se työ olis enemmänkin just suunnitelmallista, koska varsinkin erityisen tuen lapset vaatii sitä, että ne tietää aina mitä tehdään ja pitäis olla tietyt rutiinit. Niin kyllähän sekin helpottaisi, että tiettyinä päivinä tehdään tiettyjä asioita. Ei se oo mitään muuta kuin että vaan suunnitella ja lähteä toteuttamaan motivoivaa työpäivää.”
(Kunta, yleisop.)

Lasten palaute on välitöntä ja he antavat sitä kaikissa tilanteissa. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan oppilaat ovat vielä pieniä koululaisia omine erityisine haasteineen ja luonteineen, mutta vastaavilta ohjaajilta saatujen vastausten perusteella voidaan todeta lapsen luottamuksen osoittamisen ja sen kehittymisen näkeminen siinä työssä lapsen kanssa motivoi useampaa ohjaajaa jaksamaan työssään. Yksikään ohjaaja ei maininnut motivaation perustaksi esimerkiksi palkkaa.

Palvelua järjestävän toimipisteen vastaavalla ohjaajalla työntekoon motivoi oman nimen ja maineen yhdistyminen järjestettävään toimintaan. Oman nimen yhdistyminen yksikön toimintakulttuuriin ja kasvatustehtävään motivoi toimimaan parhaalla mahdollisella tavalla lapsen ja perheen parhaaksi.

... ”Kyllähän se, kun on oma nimi tässä kyseessä niin voishan joku laittaa puskaradioon, että hei siellä X:n apip:ssa saa tehdä ihan mitä vaan, niin sitä vaan tekee hyvin ja kyllähän se motivoi, kun saa toimimaan.”
(Palvelun järjestäjä, yleisop.)

Bronfenbrennerin, (1979) kehäteorian mallissa todettiin, että lasta lähinnä olevien henkilöiden ja toimintapaikkojen osuus perheen rinnalla on tärkeässä roolissa lapsen kehityksen kannalta. Lasta lähellä olevien aikuisten yhteistyö perheen kanssa, laadukas toimintaympäristö ja arjen erilaisten toimintojen kautta yhteinen kasvatustehtävä toteutuu.

”No, kyllähän siinä ..se vaatii..vaikka alussa saattaa olla paljon hankaluksiakin, niin mutta sitten kun sujuu niin ohjaaja huomaa, että tää on ihan mukavaa hommaa. Ja sitten myös se sitoutuminen siihen ohjaajan tehtävään, niin sitten ainakin mä yritän sitouttaa ohjaajia tällä vastuulla ja vastuun ottamisella, että ovat ihan itekseen siellä iltsussa ja se vastaava ei oookkaan siinä vieressä koko ajan. Lapsilta tulee kyllä aika suoraakin palautetta. Välitön palaute tulee heti, se tulee hmm-m.”
(Kunta, erityisryhmä)

Lapselta saatu luottamus ja arjen kohtaamiset luovat koko aamu- ja iltapäivätoiminnan työyhteisöllekin motivoivan ympäristön työskennellä pienten koululaisten hyväksi.

... ”No, mun mielestä se on ainakin ihanaa, kun ne tulee aamulla ja kun ne on vähän unella ja sitten kun siinä pääsee tutustumaan lapsiin. ..kun tykkää työstänsä, niin onhan se nyt, se jo motivoi itsessään. Mutta, no kyllä lapsilta tulee (palaute) ja se, että kun on paremmin tutustunut niin ehkä ne herkemmin tulee halaamaan ja näin.” **(Kunta, yleisop. aamutoiminta)**

6.4.4 Resurssit, tilat ja säästöt

Vaikka toimintavuoden aikana esillä olleet säästötavoitteet ovat puhuttaneet, tässä tutkimusjoukossa kaikki olivat suhteellisen tyytyväisiä saamaansa ohjaajaresurssiin. Vain tilojen osalta ilmeni välillä haasteita ja ahtautta isoissa lapsiryhmissä. Henkilökuntaa on ollut saatavilla ja järjestelyillä on saatu aikaan toiminnan sujuvuutta käytännössä.

... [Resurssi] ” Mun mielestä pitäisi jo heti lähteä siitä, että sitten pitää vain suunnitella jo heti syksyllä, että lähtee heti pyörimään se toiminta. Just kartottaa se toiminta, että paljonko on henkilökuntaa ja paljonko on lapsia. ..mutta en mä välttämättä henkilökuntaa kaipaa lisää, mutta ehkä se on enemmän juuri se toiminnan sisältö sitten. Kun niitä kerhojakin on jo paljon sillä lapsella, että tarviiko se enää iltsua lisäksi. Kun meidän toiminta pitäisi olla jo sellaista kerhotoimintaa, niin tarvitaanko vielä lisää sisältöä ja muuta kerhotoimintaa? [Tilat] Meillä on se oma iltsutila, joka on niinku tosi pieni ja joka ei todellakaan ole mitoitettu sille lapsimäärälle. Meillä on siin vieressä käsityöluokka, niin aina kun se on vapaa niin sinne jaetaan. Ja siinä on sellainen maisemaluokka siinä lähellä, mutta se on taas korkeakattoinen ja siellä kaikuu ja siinä on luokkia ympärillä, niin aika niinku huonosti saadaan käyttää.” **(Kunta, yleisop.)**

... ”Joo, riittää henkilökunta. Nyt me ollaan laitettu tuo lukujärjestys niin, että niille päiville, kun meillä on sijoitettu enemmän ohjaajia, niin sinne on sitten sijoitettu enemmän ohjattua toimintaa.” **(Kunta, yleisop. + erityisryhmä)**

Vastaavilla ohjaajilla oli huoli säästötavoitteiden vaikutuksesta koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan laatuun tutkimusalueella, sekä alan palveluiden siirtymisestä tulevaisuudessa kokonaan muille järjestäjille.

... ”Mä luulen, että muutama aikuinen, kun olis lisää, niin aina helpottais tekemistä, mutta kun on tehty näitä säästöjä niin aina vähenee. Ööö, yleisesti ottaen on, että meillä on normaalia enemmän henkilökuntaa.” **(Kunta, erityisryhmä)**

Myös palveluntuottajien toimintapaikkojen henkilökunnan koulutustaso sai aikaan kritiikkiä niiden yksiköiden osalta, joissa toimintaa ohjasi alalle kouluttamaton henkilö.

Tähän aiheeseen liittyvät kommentit tulivat samassa kiinteistössä työskenteleviltä kunnan aamu- ja iltapäivätoiminnan henkilökunnalta, joilla oli asiasta käytännön kokemusta.

...” Ennen kuin me tunnetaan niitä lapsia siinä, niin meitä on kaksi, kummatkin paikalla siinä. No, ensinnäkin tilat, se lähtee ihan niinku siitä.. [Säästöt] Taso laskee kuin lehmänhantä! Mmm, koska sinne otetaan, siellä on nyttekin ohjaajana ihminen, joka on täysin kouluttamaton näihin asioihin. Se ei vaan toimi. Että siinä tulee varmaan keskustelunaihetta, kun rahasta on kyse, niin sitä ei sitten, hmmm että lasten kustannuksella”.
(Kunta, yleisop. aamutoiminta)

...”[Resurssi] No, tällä hetkellä on ja voi olla vielä enemmän erityisen tuen oppilaita ja sitten jos on yksin. Niin 1 ei oo riittävä määrä henkilökuntaa silloin. No, tässä on oikeastaan minä ja toinen on sitten muutaman tunnin viikon aikana paikalla ja sitten meillä on siviilipalvelusmies paikalla vielä, mikä on ollut varsinainen helmi tässä näin. Poikavoittoinen ryhmä, niin ollut tosi hyvä kun on ollut mies paikalla [Tilat] No, tilathan erityisesti harmittaa. Meillä on uudet tilat täällä, mutta meillehän piti tulla omat tilat ja nyt apip:lla ei ole omaa tilaa. Me oltiin eka vuosi tuossa käytävällä. Sitten käytettiin luokkia mitä saatiin, jonkin verran [Säästöt] No, kyllä ne tulevat näkymään. Just varmasti ohjaajaresursseissa. Joo-o, ja muistaakseni silloin vielä, kun oli edellinen koulutoimenjohtaja, puhuttiin ihan lukumääristä, kuinka monta paikkaa pyritään siirtämään palveluntuottajille ja kyllähän niin on tehty ja vuos vuodelta enemmän on siirtynytkin ja nyhän oli listalla ainakin 2-3 koulua. Ja vaikka moni työntekijä siirtyy mukana palveluntuottajalle, niin mun mielestä kuitenkin pitäis olla enemmän sellaista, siis kunnallahan on kuitenkin myös vastuu valvoa palveluntuottajia. Kun meitäkään ei kauheasti mun mielestä valvota, nimenomaan ei seurata eikä vaadita tavallaan dokumentointia tai toimintakertomusta, niin mitä siellä sit tapahtuu siellä palveluntuottajalla?” **(Kunta, yleisop.)**

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestävälle kunnalle ehdotettiin toteutettavaksi parempaa seurantaa ja toimintakertomuksen vaatimista jatkossa kaikilta toimijoilta. Tällä hetkellä toimintakertomusta ei tarvitse kuluneen toimintakauden päätteeksi kirjoittaa. Käytännön toiminnan valvontaa ja resurssien käyttöä ja dokumentointia ei vaadita eikä valvota erityisesti. Resurssien käytössä esille tuli tarkka toiminnan suunnittelu ja sen mukaan toimiminen.

...” [Resurssi] Voi sanoa, että tämä vuosi kyllä ja viime vuonna oli kyllä, mutta en tiedä mitä ensi vuonna sitten, kun on tosi isot uhkat ja säästetään. Taas kerran kaupunki säästää. Tänä vuonna on tarpeeksi henkilökuntaa, meillä on pieni ryhmä. Mutta meillä on tarpeeksi ja viime vuonna on sujunut ihan hyvin, kun meillä oli isompi ryhmä.” **(Kunta, yleisop.)**

...”[Resurssi] No nyt mä en vielä tiedä näitä lukujärjestyksiä, mutta tällaisen pyynnön oon esittänyt, että olisi mun lisäksi yksi tai kaksi ainakin klo 13-15 välisenä aikana. Tilat saisi olla paremmat ja kaks ihan täysin

erillistä tilaa. Iltsun käyttöön! Mutta kun siellä olis nyt kaksi eri iltsua, niin olisi ihan hyvä, kun siellä olisi ihan eri toimipisteet kuitenkin. Ja ollaan suunniteltu, että sitten niitä oppilaita sekoitellaan niin kuitenkin olisi hyvä, jos niitä tiloja olisi. Henkilökunnan tarve on suurimmillaan siirtymässä ja toimintatuokioissa. Ja selvittelyissä menee aikaa.” (Kunta, erityisryhmä)

Toiselta palvelua järjestävältä toimintayksiköltä oli kysytty halukkuutta laajentaa toimintaansa muille kouluille, mikä kertoo tulevaisuuden visiosta tutkimuskunnassa.

...”[Resurssi] No, tänä vuonna on. Kolme ohjaajaa on. Ja on riittävä määrä.” [Reilu 30 oppilasta ryhmässä] (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

...”Meillä on syksyllä, kun aloitettiin, niin 59 oppilasta, tällä hetkellä 55. Meitä on kyllä riittävästi siinä, mutta silti, silti.. [Säästöt] Joo, vähitellen kyllä. Ja on kysely jopa laajennusta, mutta en tiedä on ihan kiva olla ihan tässäkin vaan. Tää on ihan tää meidän juttu, ei oo tarvetta lähtee laajentaan. Sellaista, että voin katsoo ja allekirjoittaa sen.” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

6.4.5. Toimintasuunnitelmat ja yhdenmukaistaminen

Kaupungilla ja jokaisella toimintayksiköllä on oltava oma toimintasuunnitelma. Vastaava ohjaaja laatii suunnitelman vuosittain yhteistyössä ohjaajien kanssa.

...”[Toimintasuunnitelma] On ollut aina, mutta kun tämä vuosi on niin erikoinen, niin tämä vuotta me mennään ilman toimintasuunnitelmaa. Joo, kaupungin on tuttu ja sitten edellisten vuosien kokemuksella. Siis, teoriassa kyllä yhtenäistä varmaan pitäisi olla, mutta käytännössä jokainen tekee omia asioita ja mihin pystyy.” (Kunta, yleisop.)

...” [Toimintasuunnitelman tuttuus] On oma. Ja öö, on pidetty yks siitä ohjaajien kesken, mutta se oli aika semmonen läpihuutojuttu, että saatat mennä se suunnitelma kyllä vielä syvällisemmin läpi.” (Kunta, yleisop. + erityisryhmä)

...”Joo, on tuttu. Ja ei ole omaa, kun on vaan aamutoimintaa. [Yhdenmukaistaminen]..No, tämä, että yhden 'laatuista' nimenomaan [toimintasuunnitelmien sisällöistä] ...”Ei ole tuttu, ei mun mielestä ainakaan ja eihän me sitä kauheasti siinä nähdä, mutta sen mitä näkee, niin olisi jo toivomisen varaa [tarve sisällön yhdenmukaistamiselle].” (Kunta, yleisop. aamutoiminta) (Samassa rakennuksessa palveluntuottajan kanssa)

Keskustelua on herättänyt toiminnan erilainen sisältö eri toimijoiden yksiköissä. Huoli valtakunnallisesta laatuvaatimusten toteutumisesta on ollut myös ilmeinen. Kaikille ohjaajille kaupungin oma toimintasuunnitelma oli tuttu. Kaksi vastaavaa ohjaajaa painotti vielä uudelleen toiminnan laadun vaatimuksia ja niiden toteutumisen seuraamista

käytännössä. Yksiköiden oman toimintasuunnitelman oli nähnyt yhdeksän vastaavaa ohjaajaa kymmenestä.

...” *[Toimintasuunnitelman tuttuus]* Joo kyllä se on ihan tuttu! *[Yhdenmukaistaminen]* Kyllä pitäisi! Kyllä, nimenomaan laatu. Saattaa tulla yllätyksenä, mutta tämä laatu. Ei ole tasapuolista, eikä myöskään tää, että jaetaan nämä erkat omaan ryhmäänsä vaan kyllä niitä pitäisi vähän sekoittaa. Ei se ihan tasa-arvoista ole. Se ei ollenkaan ole! Se on kyllä ihan epätasa-arvoista, näin voi kyllä sanoa. Siinä ei kauheasti tuu sitä yhdenvertaisuuskokemusta ja se olis niin tärkeää noille oppilaille. Ja juuri mallioppiminen, sekin!” **(Kunta, erityisryhmä)**

...” *[Toimintasuunnitelmien tuttuus]* On, joo. No, mä luulen, että on ihan saman sisältöistä toimintaa ja on tietysti hyvä, että jokainen tekee itse sen sisältönsä tai se on omien lasten näköinen.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

...” Aika lailla saman kaltainen, joo ja ei siellä mitään isoja muutoksia oo. *[Yhdenmukaistamisesta]* Mun mielestä se on ehkä ihan hyvä.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

Eri toimintaa järjestävien tahojen toimintasuunnitelmien sisältöihin toivottiin yhdenmukaista sisältörunkoa, jota jokainen toimintayksikkö saisi muokata omilla painotuksillaan, esimerkiksi liikuntapainotteiseksi tai luontoon ja elämysoppimiseen painottavana iltapäivätoiminnan yksikkönä.

...”No joo, hmm. Se on oikeastaan paikkakohtainen se sisältö. Meillähän menee niin, että saa korostaa toiminnan sisältöä ja palvelun järjestäjällä on sitten niinku liikunnalliseksi luokiteltu. Meillä ei oo oikeastaan niin painotusta, koska meillähän liikutaan ja askarrellaan ja tehdään oikeastaan kaikkea aika tasapuolisesti. Ainoa on, että me ei ihan ehkä reikiä tehdä yhtä paljon kuin muut, kun on paljon näitä erityisiä ja liikuntarajoitteisiakin on. Mutta me yritetään kompensoida se sitten niin, että välillä on kivaa tekemistä.” **(Kunta, erityisryhmä)**

Vanhemmille on haastavaa tietää, minkälaiseen toimintaan on lapsensa laittamassa, kun toimintasuunnitelmat ovat hyvinkin erilaisia tai jos sitä ei ole tarkasti määritelty. Huoltajat ovat oikeutettuja tietämään minkälaisesta palvelusta maksavat ja mitä heidän lapselleen toiminnassa opetetaan. Tutkimuskunnassa toimintamaksun suurus oli 100 euroa kuukaudessa. Puolet (5) tutkimukseen osallistuneista vastaavista ohjaajista oli toimintasuunnitelman yhdenmukaistamisen kannalla.

...” *[Toimintasuunnitelman tuttuus]* Joo, oon mä sen lukenu, mutta en mä sitä nyt ulkoo osaa, mutta oon mä käyny sen läpi. Oma suunnitelma on. *[Haastattelija: Teillä on kaksi eri toimintaa järjestävää taho koulullanne. Onko toiminnan sisällöt samankaltaisia?]* ...”Mä en itse asiassa edes tiedä. Meillä oli eilen oikeesti opekokous ja tota niin, ne sai aivan hirveesti shittii se niiden toiminta siellä kokouksessa, että mä en, enkä mä voi arvostella

sitä, mä oon niinku jäävi sanomaan mitään ..yks asiahan on se, että ne haluaa noita ykkösiä ja se on kuitenkin palveluntuottaja. Ja meillä on kakkoset sitten kaikki., No sisällöllisesti, että se olisi suurin piirtein sama. Toisaalta joo, oon sitä mieltä, mutta sitten taas mä kuitenkin ajattelen, että tää on kuitenkin aika persoonalla tehtävää, jokaisella on niin omanlainen persoona. Ja tätä työtä tehdään, sillä omalla persoonalla ja filiksellä. niin aika vaikee on meitä laittaa samaan, että kaikissa tehdään samaa ja samalla lailla. Mutta sitten voi olla toki, että joku paikka niin, tehdään läksyt aina. Meillä ei esimerkiksi ole niinku tilaa tehdä läksyjä, niinku yhtä aikaa. Mä en missään nimessä haluaisi tehdä tätä työtä niin, että mulle sanottais, että kello se ja se on sitten sitä ja tätä ja tehdään näin ja näin. Sitten siitä työstä menis se oma suunnittelu ja se niinku impulsiivisuus pois.” (Kunta, yleisop.)

...” [Yhdenmukainen toimintasuunnitelma] Kyllä mun mielestä jonkun sortin sisältörunko pitäisi tulla, että olisi edes joka kuukausi jotain ohjattua toimintaa, Kun tuntuu, että askartelukin menee vähän teeman mukaan, että askartelua on, kun on halloween ja joulukuukausi ja sitten pääsiäinen ja ehkä kevät, mutta sitten ei muuten. Mun mielestä sitä saisi olla joka viikko.” (Kunta, yleisop.)

Tässä tutkimuksessa aiemmin mainittu Opetushallituksen kehitystyöryhmän laatima kehitystarpeiden raportti (2018) totesi toimintasuunnitelmien laatimisen toteutumisen osalta olevan sellainen, että kaikissa suomalaisissa kunnissa toimintasuunnitelmia ei ole vaadittu. Jos toimintasuunnitelmia ei vaadita tai niitä ei edes laadita, voiko koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan laatuvaatimukset koskaan toteutuakaan? ”Yhteisiä selkeitä suuntaviivoja ja sääntöjä kaivattiin toiminnan järjestämiselle osassa vastauksia (80 mainintaa, 5 % vastanneista)”. Aamu- ja iltapäivätoiminnan toteuttamiselle on laadittu perusteet. OPH:n Kehittämistarpeiden kyselyn vastauksissa toivottiin entistä tarkempaa ohjeistusta määritelmiseen millaista toimintaa tulisi järjestää. Lisäksi ohjeiden toteuttamista tulisi myös valvoa. Kuntien autonomia aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämiselle haluttiin saada rajatuksi, jotta toiminta olisi tasapuolista kaikkialla. (OPH, 2018)

”Toiminta voisi olla enemmän kansallisella tasolla ohjattua (vertaa opetussuunnitelma), sisältää enemmän pedagogisia ja kasvatuksellisia tavoitteita sekä nivoutua mukaan myös perusopetuksen opetussuunnitelmaan” (Holappa ym 2018, 21–22).

Toimintasuunnitelman laadinta ja toiminnan toteutumisen dokumentointi ja esimerkiksi ehdotetun toimintakertomuksen kirjoittaminen lukuvuoden päätteeksi nousee jälleen esille.

... ”Kaupungin toimintasuunnitelma on tuttu ja on oma. [Yhdenmukaistamisesta] Kyllä! Ehdottomasti!! Sitä yhdenmukaistamista pitäisi nimenomaan olla. Se on aikamoinen villi viidakko. Että on, on sellaista tosi sellaista järjestelmällistä ja suunniteltua ja sitten on toinen pää ja kaikkea siltä väliltä. Ehdottomasti pitäisi olla yhdenmukaisempi! Ja se ei riitä, että ne sitten toimintasuunnitelmat tehdään, vaan se että pitäisi sitten tehdä esim toimintakertomus, mitä tehtiin. Toimintakertomus on hyvä idea! Itse tein aina aikoinaan videoina lasten kanssa, mutta sitä dokumentointia ei ole. Ja tuo, että jos jotain vaaditaan, että on suunnitelmat mitä tehdään, niin niitä pitää oikeasti myös noudattaa ja toteuttaa. Kuitenkin on paikkoja, joissa pidetään blogia ja otetaan kuvia ja on henkilökunnan sivustot, joissa niitä voi mm julkaista.” **(Kunta, yleisop.)**

6.5 Erityisyyden haasteet, tehostetun tuen oppilaat ja maahanmuuttajataustaiset oppilaat

Erityisen tuen oppilaat sijoitetaan pääasiassa omiin ryhmiinsä aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Joissakin toimintapaikoissa heidät on integroitu samaan ryhmään yleisopetuksen oppilaiden kanssa. Oman oppilasryhmänsä muodostavat tehostetun tuen oppilaat, joiden oppimisen tai käytöksen haasteista ei aina ole ennakkotietoa aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajilla.

... ”Mä oon eniten niinku tota käytöstä, sitä mä peräänkuulutan. Että se on kyllä niinku hirvee. Että sen kanssa on kyllä joutunu tekemaan hirveesti töitä. Ja sitten kun ne erilaisen oppimisen tuentarpeiset lapset kasataan iltapäivätoimintaan ja kaikki siihen samaan ryhmään, niin kyllä siinä on tekeminen.” **(Kunta, yleisop.)**

... ”No, nää on käytös, niin nää on pääpiirteissään siihen liittyviä ongelmia. Me ollaan tällä hetkellä siinä, että tällä hetkellä ei ole tiedossa ollenkaan vielä, että mitä tulee. Se me tiedetään, että tällä hetkellä on erityisen tuen piirissä 14 ja ne on meidän ryhmässä, sitten siellä palvelun järjestäjän ryhmässä on näitä muita. (tehostetun tuen ennakkotieto), Kyllä ja silloin kun oppii tuntemaan sitä oppilasta, niin pystyy jo vähän ennakoimaan, että tämä on tällainen. Ja näin käy usein. Silloin sitä pystyy ottamaan huomioon, tietämättä mitään tarkemmin. Se olisi kyllä tosi hyvä, kun se tiedonsiirto toimis siinä. Aikasemmin se oli siinä samassa lomakkeessa jo, nyt tämä systeemi hankaloittaa.” **(Kunta, erityisryhmä)**

... ”Ehkä se on sellainen yleinen levottomuus. Ne juoksee, pitää meteliä, just sellanen rauhattomuus aiheuttaa meillä ehkä eniten ongelmaa. Ja se korostuu tiedäksä kun saa muutaman muun siihen mukaan, niin kova meno päällä hetkessä. Suurin osa kuitenkin näistä ongelmista on just käytösongelmaa ja tavallaan heijastuu ongelmat siihen käyttäytymiseen sitte sellane yleinen levottomuus on lisääntyny tässä neljän viiden vuoden aikana iha merkittävästi.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

Tässä tutkimuksessa on aikaisemmissa kategorioissa todettu, että vaikka resurssit ovat olleet säästöjen aikana suhteellisen hyvät ryhmissä ohjaajien määrän suhteen ja tilat ovat olleet kouluilla sellaisia kuin ovat, niin silti on jäänyt huoli erityisen ja tehostetun tuen oppilaiden osallistumisesta yhdenvertaisena ryhmän toimintaan.

Yhteistyön muotojen toteutuminen vanhempien ja opettajan kanssa on käytännössä vaihdellut, mutta on pääsääntöisesti ollut vähintään tyydyttävällä tai jopa hyvällä tasolla. Haastetta henkilökunnan puolella lisää riittämättömyyden tunne, kun ryhmät ovat isoja ja kaikki tuen tarvitsijat eivät saa huomiota. Lisäksi tuen antamisen saattaa vaikuttaa puuttuva tieto ja heikko konsultaatio käytännön toimintaan esimerkiksi terapeuteilta, jotka ryhmissä käyvät harjoituksia erityisen tuen oppilaille teettämässä.

6.5.1 Erityisyyden haaste, tehostettu tuki

Kaikki haasteltavat kertoivat ryhmissä käytösongelmien lisääntyneen voimakkaasti. Levottomuus, rauhattomuus ja rajattomat lapset ryhmissä aiheuttavat haasteita niin tilojen kuin ohjaajien riittävydenkin suhteen. ADHD:n eri muodot olivat ryhmissä yleisiä. Tehostetun tuen haasteet eivät ole aina alkusyksyisin vastaavien ohjaajien tiedossa, joten toiminnan suunnittelu on vaikeaa. Yllättävät tilanteet ryhmissä aiheuttavat ongelmia juuri tehostetun tuen oppilaille, joiden tuen tarve esimerkiksi päiväohjelman siirtymätilanteissa tai muissa vapaammassa tilanteissa aiheuttaa henkilökunnalle lisätyötä. Jo välipalalla käynti voi olla haastavaa, jos ryhmässä on useita levottomia oppilaita. Henkilökuntaa ei riitä kokoamaan ryhmää pöydän ääreen, jos levottomasti juoksenteleva hahmotushäiriöinen tai aistiyliherkkä oppilas ei pysty tilanteessa toimimaan. Ennakkotieto oppilaan oppimisen- ja koulunkäynnin tuen tarpeesta auttaa alusta alkaen suunnittelemaan erilaiset siirtymät aamu- ja iltapäivätoiminnassa niin, että kaikki pystyvät osallistumaan ja henkilökuntaa on riittävästi.

... ”No, ehkä käytökseen liittyvää sellaista yleistä, mutta jos ajattelen tuen oppilaita niin kyllä meillä niinku adhd eri muodoissaan tässä näiden lähimpien vuosien ajan on ollut sellainen, että siihen on sitten itekkin hakenut sellaista syvempää koulutusta. [Tehostetun tuen oppilaat ryhmässä] Emmä tiä, vaikee sanoa mitään lukumäärää mikä se suhde ois että oisko vaikka kaks kymmenestä. [Valtakunnallinen suositus ohjaaja/5 erityisen tuen oppilasta kohden] Se on aika harvoin näin, tai että on aika harvinaista, että edes tällainen ryhmä ja sittenkin se olis niin se yksi viittä

kohden olisi vieläkin aika vähän, jos se ryhmä on se kakskyt, kolkyt tai nelkyt.” (Kunta, yleisop.)

”On lisääntyny ihan selkeesti [erityisen ja tehostetun tuen oppilaat] Vaikka meilläkin on ryhmät pieniä, niin selkeesti on. On ne rajattomat lapset. Ja nimenomaan niinku käytöshäiriöt. Ja mielenterveysongelmat ja että on niin paljon vielä sitä muuta tässä kaiken päällä. Ja se, mikä niinku mun mielestä, että monet sellaiset, joilla on käytöksen kanssa haastetta, niin vie kyllä sen huomion niiltä erityisiltä. Jos sitten ajatellaan, että se näkyy koulun puolella oppimiseen liittyvänä vaikeutena tai haasteena, niin sitten se näkyy yleensä käytöksenä iltapäivätoiminnassa. Kun saa vapaan päälle, niin.. (Huokaus!). ” (Kunta, yleisop.)

Erityisryhmien tilanne on helpompi, koska ennakkotietoa on helpompi saada, jolloin oppilaiden tuen tarpeisiin on helpompaa reagoida. Suunnittelussa voidaan ennakoida siirtymät ja apuvälineet sekä varata tarvittava määrä henkilökuntaa kaikenlaiseen toimintaan.

...”Joo, ihan kaikenlaisia lapsia on. Just käytöksen liittyviä, on liikuntarajoitteisia. Meillä on kaksi pyörätuolilla ja yksi sellaisella, se on ei rollaattori, mutta sellainen kehikko [dallari] ja sitten hänellä on pyörätuoli. Ja sitten meillä on just niitä, just käytökseen liittyviä haasteita. Sitten meillä on aika monipuolinen tuo diagnoosien kirjo. (Kunta, erityisryhmä)

...” [Tehostetun tuen huomioiminen] Hmm, kyllä! Kyllähän se vaikuttaa siihen suunnitteluun jo. Ja sitten sä tiedät mitä ottaa huomioon. On se totta! Mitä mä oon miettiny itte, niin varsinkin tällaisessa koulussa missä on paljon erkkoja. Niin ainakin mä en tiedä, kuinka moni näistä ohjaajista on käynyt koulutuksen koskien erityislapsia. Että se pitäis kuulua yhteen koulutusosioon, kyllä! Tietämys erityisyyden muodoista ja miten sä tuet niitä. Eli vaaditaan liian paljon lapsilta.” (Kunta, yleisop. + erityisryhmä)

... Hmm, joo on [koulutustausta]. Mutta se vaan hämmästyttää, että täällä kuitenkin jokainen työskentelee erityisluokas, että tästä on puhuttu ihan rehtorin kanssa, että mihin se ammatillinen taito katoaa. Mihin se katoaa? Nimenomaan, myös siinä se asenne. Ja siinä taas käännyttään siihen mistä aikaisemmin puhuttiin, että se koulutus! Jonkinlainen koulutus olisi nyt hyvä tässäkin.” (Kunta, yleisop. + erityisryhmä)

Erityisen ja tehostetun tuen oppilaiden ohjaamiseen kaivattiin myös lisäkoulutusta. Ammattitaidon ylläpitämisen kannalta olisi hyvä järjestää täydennyskoulutusta. Ryhmät, joissa erityisen tuen oppilaita ei ollut, saattoi kuitenkin olla mukana tehostetun tuen oppilaita omine haasteineen, joista vastaavalla ohjaajalla ei ollut tietoa. Tällainen ryhmä saattoi olla myös palveluntuottajan ryhmä, jossa ei pitänyt mitään erityistä tuen tarvetta olla, mutta yllätyksenä eräässä ryhmässä olikin pari kolme tukea tarvitsevaa oppilasta. Alalle kouluttautumattomat ohjaajat olivat pulassa ja kaipasivat samassa koulussa toimivan vastaavan ohjaajan mentorointia selvitäkseen haastavien oppilaiden

kanssa. Tällaista yhteistyötä ei eri toimintaa järjestävien toimijoiden välillä edellytetä, mutta toivottiin. Mentorointi kuormittaa lisääntyneellä työmäärällä esimerkiksi juuri kunnallisen toimintaryhmän vastaavan ohjaajan jaksamista, jos ammatillinen yhteistyö on jokapäiväistä. Palkkauksessa tätä toimintamallia ei ole vielä huomioitu.

6.5.2 Maahanmuuttajataustaiset oppilaat

Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden määrä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa on kasvanut. Oppilaan perheen työ- ja opiskelutilanne vaikuttavat siihen, onko oppilaalla oikeus osallistua koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan. Mikäli perheessä huoltaja on iltapäivisin kotona, lapsella ei ole tällä hetkellä oikeutta osallistua koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan. Haastateltujen koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan vastaavien ohjaajien ryhmissä maahanmuuttajataustaisten lasten määrä vaihteli yhdestä oppilaasta kymmeneen oppilaaseen. Palvelua järjestävän toimipaikan ryhmään pääsemiseen saattoi vaikuttaa erityisen tuen päätös, mutta pelkästään maahanmuuttajatausta ei vaikuttanut.

... ”Kyllä on. Kymmenkunta, noin kolmasosa on maahanmuuttajaperheiden lapsia.” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

... ”Kieli on tällä hetkellä pieni este. Sen huomaa päivittäisessä toiminnassa. Vaikeuttaa lapsen ryhmään pääsyä ja tarvii apua,.. että niitä lapsia, jotka tulee eri kulttuurista, niitä pitää olla iltsussa. Ja pitää olla suomalaisessa yhteisössä ja siellä ne oppii parhaiten kieli ja tavat ja kulttuuri. He, maahanmuuttajat ovat sovussa siellä keskenään suomalaisten lasten kanssa ja tietysti me tuetaan ohjaajina. Ja lapset yrittävät opetella parhaansa mukaan.” (Kunta, yleisop.)

Ystävyys-suhteiden muodostuminen ja uuden kotimaan kulttuurin opettelu koettiin hyväksi. Kasvaminen kaksikulttuuriseksi uuden kotimaan toimijaksi katsottiin helpommin alkavaksi tutussa ympäristössä ja koulusta tuttujen lasten ja turvallisten aikuisten seurassa.

... ”Kyllä, kielen oppimisen kannalta ja pitäisi olla oikeus päästä mukaan toimintaan heti, että se semmonen pari tuntiakin koulupäivän jälkeen iltsussa auttaisi sitä oppilasta pääsemään niinku suomalaisten lasten ryhmään ja oppimaan sitä kieltä siellä iltsussa. Tai sitten muualta tulleiden kanssa, päästä kaveriksi ja oppia myös sitä kieltä yhdessä. Siinä olisi yksi keino ehkäistä syrjäytymistä ja luoda kaverisuhteita.” (Kunta, erityisryhmä)

Haastatellut vastaavat ohjaajat pitäisivät maahanmuuttajataustaisen oppilaan oikeutta osallistua toimintaan hyvänä parannuksena nykyiseen, sillä kielitaidon kehittymisen ja ystävyyssuhteiden muodostumisen katsottiin olevan avainasemassa integroitumisessa uuteen kotimaahan. Nykyinen käytäntö ei tue tätä. (vrt. DivEd, 2020) Perusopetuksen opetussuunnitelmat perusteissa (2014) todetaan, että kielitietoinen opetus edistää koulutuksellista tasa-arvoa ja ehkäisee syrjäytymistä. Kulttuuritietoinen opetus edistää kulttuurisen moninaisuuden kunnioitusta sekä luo pohjaa kulttuuriselle kehitykselle ja vuorovaikutukselle (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014).

... ”Mun mielestä ne saisi tulla oppimaan sitä suomen kieltä ja tällaisessa vapaassa tilanteessa ne oppii sitä kieltä, kulttuuria ja käyttäytymistä sitte. Mun mielestä heitä voisi olla sitten vaikka joku määrätty määrä ryhmää kohti. Vois olla sellanen ja sitten siihen taas kerran resurssia lisää. Että kyllähän niiden pitää sopeutua siihen ja olla meidän kanssa, että ne sopeutuu ja nopeemminhan se käy porukassa ja niin että tähänkin pitäisi olla sitten se sarake siellä tilastoinnissa ja resurssi, että niitä on ja ne vaatii erityistä huomioo.” (Kunta, yleisop.)

Kielitaidon katsottiin olevan osasyynä lasten välisiin ristiriitatilanteisiin sekä ongelmatilanteisiin huoltajien kanssa, kun yhteistä kieltä ei ole. Vanhempien kielitaito voi olla olematon tai asiointikielenä toimii englanti.

... ”No, tuota..meillä on oikeastaan yksi heikohko, mutta hänkin ymmärtää suhtkoht. Välillä tulee sellaisia ristiriitatilanteita, ettei ymmärretä. Toinen ei ymmärrä mitä toinen tarkoittaa.” (Kunta, erityisryhmä)

Kielen kehityksen kannalta maahanmuuttajaoppilaan toimintaan osallistumisen katsoi erittäin hyödylliseksi jokainen vastaava ohjaaja, joiden ryhmässä kyseisiä oppilaita oli.

6.6 Kehitysideoita ja tulevaisuuden visiot

Kaikissa kunnan yleisopetuksen ja erityisryhmien toimipaikoissa tutkimusalueella on vastaavina ohjaajina pitkän työkokemuksen omaavia ammattilaisia. Alueen vastaavilla aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajilla on kaikilla näkemys alan kehittämisestä ja he ovat työssään nähneet käytännön ongelmakohtia ja haasteita. Tässä kategoriassa kysyttiin haastateltavilta kehityskohteita ja ideoita sekä ajatuksia tulevaisuudennäkymistä muuttuvalla koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan kentällä.

6.6.1 Kehitysideat

Esille tulleista kehitysideoista mainittakoon se, että kun palveluiden nykytilan katsotaan olevan säästöliekillä, ja vanhemmilta saadun palautteenkin vuoksi toivottiin ryhtiliikettä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan palauttamiseksi laadukkaaksi jälleen. Vaikka kunta tekee säästötoimia, tulisi kiinnittää huomiota laadukkaan toiminnan ylläpitämiseen.

... ”No, tietysti mä sanon, että edellinen apip-paikka oli paras koskaan, missään ja ikinä (nauraa) Oman lapsenikin puolesta, sehän on ollut siellä kans. Se on huono asia, että sinne otetaan kouluttamattomia ihmisiä töihin ja sitten kun on tää ostopalvelu. Se on vaan niin. Kyllä se heijastuu se vastaavan ohjaajan kouluttamattomuus näissä kaikissa asioissa.” (Kunta, yleisop. aamutoiminta)

... ”No, kyllähän tässä vuosien varrella on huomannut, että toi apip-toiminta on vähän jäänyt jotenkin niinku vaisuksi, jotenkin johonkin taka-alalle. Että se on niinku meilläkin, että siihen saadaan se valtionapu ja se järjestetään ja no, okei, se ei nyt ole ihan uhan alla, mutta ehkä meidän pitäis ohjaajien vähän ryhdistäytyä jotenkin, koska vanhemmathan kokee tämän todella tärkeäksi.. Että nyt tulevasta ryhmästä oon kuullu jonkun jopa harkitsevan muuttoa L:lle, sen takia että tää apip ei palvele. Että niin tärkeäksi koetaan. Että kun me ollaan täällä perähikiällä (nauraa), että täältä on niin pitkät matkat koteihin ja sitten ne ei saa taksikyttä, ettei tuu kahta palvelua päällekkäin. Välimatkoihin vedoten vois vähän käyttää tarveharkintaa. Meillähan tippui silloin osallistujamäärät tosi paljon, kun tämä päätös tuli, että sen toivoisin, että tätä mietittäisiin uudestaan.” (Kunta, yleisop.)

Aamu- ja iltapäivätoiminnan kehitystyöhön tarvitaan suunnittelu-aikaa ja resursseja. Iltapäivätoiminnan katsotaan olevan panostusta lasten tulevaisuuteen, joten koulutetulla ja ammattitaitoisella henkilökunnalla on huomattava merkitys laadukkaaseen aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämiseen.

... ”Mun mielestä on hyvä näin. Se on muuttunut viime vuodesta vähän, mutta olisiko niin, että kun viime vuonna oli vastaava ja ohjaajat, niin meillähan muuttuu joka vuosi vähän tuo ohjaajaryhmä. Sekin on, että se muotoutuu vähän aina sitten joka vuosi vähän uudelleen. Että meille on tullut hyviä persoonallisia ohjaajia mukaan, että se on tosi mukava ja olisi kiva, jos niin olisi ensi vuonnakin. Mutta hyvä, kun joku viittii tällaista tutkimusta tehdä ja on kyllä ihan tarpeeseen tulee tämä varmasti.” (Kunta, erityisryhmä)

Yhdenmukaistaminen tuli esille tässäkin kategoriassa muun muassa koulutusvaatimusten ja toimintasuunnitelmien sisältöjen osalta. Toimintavuoden päätteeksi kirjoitettavaksi ehdotettu toimintakertomus sai kannatusta sekä perheiden oikeus saada tietoa toiminnan sisällöstä ja laadukkaasta palvelusta.

...”Joo, kyllähän tuossa palvelun järjestäjän toiminnassa, kun sehän on vaan pystymättä vedetty toiminta. Mä oon itte ollut siellä kuitenkin melkein sen vuoden, niin olihan siellä paljon sellaista, mitä tiesi niinku, että kaupungilla on ihan eri tavalla. Ja sen, että eihän se, joka sitä pyörittää, niin eihän sillä ole mitään käryä iltapäivätoiminnasta. No, mun mielestä ensinnäkin se, että Niiden ohjaajat ei ole koulutettuja. Jos vedetään kouluissa kahta iltapäivätoimintaa, niin onhan se jo eri arvoista, että siellä on koulutetut ohjaajat ja sitten siellä on toisessa ihmiset, joilla ei ole niinku mitään vastaavaa koulutusta. Ja myöskin se, että niillä on ihan eri toimintatavat kuin taas meillä. Mun mielestä se pitäis lähteä siitä, että iltsun ohjaajilla olisi edes kerran kuukaudessa sellainen palaveri ja parin kuukauden välein joku ohjaajapalaveri, jossa voitaisiin oikeasti miettiä, että mitä me tullaan toiminnassa tekemään. Mutta, että ongelma on se, että meillä ei ikinä ole mitään suunnittelu-aikaa.” **(Kunta, yleisop.)**

...” Eipä oo itte tullut varmaan ikinä kirjoitettua [toimintakertomus]. Tai no, nyt varmaan pitäisi, yhdistyksenä ei vaan osuuskuntana varmaan pitäisi nyt kirjoittaa. Oltiin tutustumiskäynnillä Tampereella ja siellä oli sellainen pajahomma, jossa oli 25 kuvaa, joissa oli eri asioita ja lapset sai aina valita viisi, vaikka kuka lähtee ulos pelaan ja kuka lähtee veistoon ja kuka pelaan lautapelejä ja niin. Me ollaan oikeastaan koko historian ajan tehty niin, että lapset saa itte päättää mitä ne haluaa tehdä. Mä en tiedä, osassahan on tosi tarkasti suunniteltu koko päivä tunti tunnilta.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

Lisäksi oppilaan tarve avustajaan iltapäivätoiminnassa oli toiveena, mikäli hänellä sellainen oli koulupäivän aikana.

...”Joo, mä oon kyllä sitä mieltä, että jos tulee paljon näitä erityislapsia niinku samaan ryhmään, niin oon miettiny, että jos niillä on joku henkilökohtainen niinku koulun puolella, niin sen pitäis ehdottomasti seurata mukana koko päivän. Että se on niinku hassua, että me pärjätään sitte, kun ne lyödään kaikki samaan. Että silloin just, että jos on niin paljon erityistä, että tarvii koulun puolella ihan oman ohjaajan, niin kyllä se pitäis olla sitten koko päivän.” **(Kunta, yleisop.)**

Yhteistyötä toivottiin koulun ja varsinkin erityisopetuksen suunnalta. Terapeuttien yhteistyö iltapäivätoiminnan henkilökunnan kanssa oli toiveena myöskin. Koko koulun tai eri iltapäivätoimintaa järjestävien yhteistyö esimerkiksi pajapäivien muodossa, tuli esille haastattelussa palveluntuottajan kanssa. Silti osa toimijoista halusi jatkossakin toimia itsenäisesti ja omien tapojensa mukaisesti, eikä ollut valmis yhdenmukaisiin toimintasisältöihin.

...” Nimenomaan, niin esimerkiksi terapeutti toisi vaikka jotain tehtäviä sinne iltsuun tehtäviksi. Siinä olis yksi kehittämisedia vielä.” **(Kunta, yleisop. + erityisryhmä)**

...” Ehkä enemmän se koulun kanssa tehtävä yhteistyö, jos sen saisi vielä sujumaan, niin sitten ois kaikki oikein hyvin.” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

6.6.2 Tulevaisuuden visiot

Kysyttäessä vastaavien ohjaajien tulevaisuuden näkymiä, visiota ja mahdollisia huolenaiheita, vain neljä kymmenestä rohkenee edes miettiä, mitä tulevaisuus koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan osalta voi tuoda tullessaan. Informantteja huolestutti erityisesti tehostetun ja erityisen tuen oppilaiden asema toimintaan osallistujana, samoin ohjaajien koulutus ja jaksaminen vaativassa oppilasryhmässä. Jatkuvat säästötoimet huolestuttavat ja laatuvaatimusten toteutuminen tulevaisuudessa taitaa jäädä omaan arvoonsa.

Tulevaisuuden visioista haastateltavat vastaavat haikeasti. Jatkuvien säästöjen toivotaan oleva väliaikaisia ja halutaan positiivisesti uskoa parempaan tulevaisuuteen. Säästöjen ei haluta aiheuttavan epätasa-arvoa oppilaiden välille, vaikka lapsimäärät ryhmissä kasvavat. Suuret ryhmät pienissä tiloissa kuormittavat henkilökuntaa ja aiheuttavat lapsille lisää levottomuutta, kun ryhmiä ei voida tarpeeksi jakaa pienempiin toimintaryhmiin. Jatkuva melu aiheuttaa turhaa stressiä ja etenkin erityisen ja tehostetun tuen oppilailla lisää levottomuutta.

...”Hyvät tilat, ei luokkamaiset vaan sellaiset kodinomaiset ja missä olisi sellaisia tiloja, joihin voisi mennä pienempiä ryhmiä. Ohjaajia tietysti, että jos vaikka 20 lasta niin siellä olisi se kolme ohjaajaa. Niin sitten se ohjaajakin pystyisi olemaan aina jonkun ryhmän kanssa tekemässä jotain aina välillä. Ja vaikei me mitään hoitajia ollakaan, niin joskus se ihan vaan jutteleminen niiden kanssa on ihan mukavaa, kun ne kertoilee kaikkia asioita mielestään. Ja, että musta tulis sellainen, että kun on aiemmin juteltu asioista jo, niin ne uskaltais tulla kertomaan jos on jotain. Ja just jos on koulutettuja ohjaajia, niin ne pystyy sitten hoitamaan nämäkin asiat.” (Kunta, yleisop. aamutoiminta)

Ohjaajien uupumus nousi esiin, johon toivottiin ratkaisuna järjestettävän ohjaajille tiloja ja tapaamisia, joissa voisi vapaamuotoisesti keskustella vertaisryhmässä alan kysymyksistä. Nykypäivän säästötavoitteet eivät tue ohjaajien tapaamisia, joita toivottiin. Vastaavien ohjaajien tapaamisetkin ovat harventuneet yhteen tai kahteen tapaamiseen lukuvuoden aikana. Ohjaajan työssäjaksamista ei tällä hetkellä tueta mitenkään ja kaikki yhteistoiminta ammattiryhmässä tapahtuu lähinnä ammattiyhdistysten toimesta.

...” *Tulevaisuuden visiona näen sen, kun tässä mäkin oon viistoista vuotta ollut ja nyt saa joku muu koittaa, kun näen jo ihan sen, että tässä aletaan vaan lapsia säilöä. Ens vuonna 69 hakijaa ja kaksi tällaista pientä tilaa, että voi miettiä. Meteli ja ahtaus ja kaikki jaksaminen, että kyllähän siinä uupuu, jos pannaan ahtaammalle vaan koko ajan. Toivoisin enemmän kiinnostettävän huomioo niinku ohjaajien jaksamiseen, miten niinku voitais, hmm, vaikka koulutusta tai jotain semmosta tsemppiä. Kun vuosikausia samat ihmiset tekee samaa hommaa ja sitten tulee taas uudet haasteet ja uudet kujeet, niin semmoista yhteisöllisyyttä vähän. Vaikka pulinakerho johonkin ja sinne mennään ja nopeesti asiat alta pois ja sitten, mutta ei ole sellaista paikkaa, johon ohjaajat voisi tulla. Vastaaville on tapaamiset, mutta muille ei. Ja kyllähän ne vastaavienkin tapaamiset on aika vähiin jääny, et nehän oli melkein kuukausittain silloin alkuun, niin eihän ne enää. Ja kyllähän tässä on vähän arkana nyt kun (X) jää eläkkeelle, että sillä niitä neuvotteluja nyt käydään, että kaupunki pääsee koko hommasta irti.”* **(Kunta, yleisop.)**

Palvelun siirtyminen kolmannelle sektorille huolestuttaa. Erityisoppilaiden asema muuttuvassa tilanteessa huolestuttaa myöskin. Haastateltavan mukaan erityisoppilaiden mukana oleminen ryhmässä pitää voida toteuttaa laadukkaasti, ja oppilasta yksilönä kunnioittaen, sillä varsinkin erityisen tuen oppilailla on tarve tulla kuulluksi ja tyydyttää tarve saada aikuisen huomiota. Ammattitaidon puuttuessa miten tähän voidaan reagoida?

Yhteistyön toivotaan lisääntyvän eri toimijoiden kesken ja pajapäivätyyppisten koulupäivien lisääntyminen oli toiveena. Jos suuntauksena on kokonaiskoulupäivä tai eheytetty koulupäivä, olisi siihen ryhdyttävä pikaisella aikataululla, sillä tämän hetken tilanne muistuttaa jo oppilaiden säilömistä ahtaissa tiloissa suurissa ryhmissä.

...” *[Nykysuuntaus palveluntuottajille] Joo, kyllä vähitellen siirtyy ja on kysytty jopa laajennusta, mutta en tiedä. On ihan kiva olla ihan tässäkin vaan. Tää on tää meidän juttu, ei oo tarvetta sitten lähtee laajentaan. Sitten se taas vaatii sen, että joutuu lähteen sinne koululle ja niin, että ja onko se toiminta siellä sitten sellaista, että voin katsoo ja allekirjoittaa sen. Pienemmässä pysyy langat käsissä ja kehittää sitä omaa toimintaa sitten vaan. En tiedä, tuo on mielenkiintoinen kortti tuo, kun mietitään sitä pidempää koulupäivää, kerhoja ja pajatoimintaa, että onko se sitten enemmän koulun toimintaa vai koskeeko se aamu- ja iltapäivätoimintaa ja kuka sitä rupee sitten kelaan, kenenkä vastuulla se on vai meneekö se sitten vähän niinku yhteisesti? Ehkä sitä vähän miettii, että miten tää tulee niinku menemään.”* **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

Lasten lisääntyneet mielenterveysongelmat ja yksinäisyys tulivat esille erityisryhmän vastaavan ohjaajan haastattelussa ja huoli on todellinen. Vastaavat ohjaajat totesivat, että lasten mielenterveyden ongelmiin kaivattaisiin tukea esimerkiksi kuraattorilta, terveydenhoitajalta tai terapeuteilta. Säästöt vaikeuttavat tähän huoleen puuttumista.

...” On vähän sääli, kun tällaista on ollut [alasajo]. Niin on ja kyllä sillä on ihan ratkaiseva merkitys, että alkumetreillä sijoitettaisiin rahaa toimintaan ja kiinnitettäisiin huomiota siihen. Lasten yksinäisyydestä puhutaan, kyllä sitä on, ja lapsilla on masennusta. Ja ei se kännykkä aina kaveria korvaa.” [Haastattelija: Miten näet toiminnan tästä eteenpäin?] ”Mä haluaisin ajatella positiivisesti ja ajatella niin, että tää on nyt joku välivaihe ja että nyt kokeillaan vaan jotain tämmöstä, joka tuo kaupungin talouteen ehkä jotain säästöjä. Ja tämän jälkeen palattais siihen vanhaan ja kaikki oppilaat ovatkin kaupungin ohjaajien kanssa, eikä siellä kolmannella sektorilla.” (Kunta, erityisryhmä)

7 Pohdinta ja johtopäätökset

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä haluttiin selvittää, että toteutuuko lasten tasa-arvo koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa erityisen ja tehostetun tuen oppilaiden kohdalla. Havaittiin, että oppilaiden asema ei aina ole tasa-arvoinen toiminnassa, sillä jo hakuvaiheessa ryhmäjaot usein pohjautuivat siihen perusteeseen, että oppilaalla on erityisen tai tehostetun tuen päätös, joka vaatii erityisvalmiuksia ryhmältä. Erityisoppilaiden kannalta voi tuntua segregaatiolta tulla eristetyksi yleisopetuksen ryhmästä, varsinkin jos ryhmät eivät tee yhteistyötä, jolloin mallioppimista ja yhdenvertaisuuskokemuksia voisi syntyä.

Tehostettu tuki ei vielä takaa lisäpalveluja tai huomiota toiminnassa. Tutkimuskunnassa erityisen tuen päätös oikeutti pääsemään erityisryhmään aamu- ja iltapäivätoiminnassa, joissakin paikoissa he olivat integroituina yleisopetuksen ryhmään. Ajatuksia herätti muun muassa tutkimuskunnan vakiintunut käytäntö, jossa opetusvirastossa tehtiin ryhmäjaot sekä ohjattiin kaupungin yleisopetuksen tai erityisopetuksen ryhmään tai ohjattiin muun palveluntuottajan toimintaryhmään. Vanhemmilta on saatu tästä palautetta ja he ovat kysyneet perusteita ryhmäjaosta. Yleisenä käytäntönä on ollut se, että palvelun järjestäjä (seura, yhdistys, muu) ei ota erityisen tuen oppilaita ryhmään ja näin ollen erityisoppilaat ohjataan kaupungin omaan ryhmään. Tai, että koko luokka siirtyy yhtenäisenä ryhmänä iltapäivätoiminnan ryhmäksi. Vastaavien ohjaajien mielestä tähän päätökseen vaikuttivat oletettavasti palvelua järjestävän ulkopuolisen toimijan henkilökunnan kouluttamattomuus erityisoppilaiden ohjaamiseen. Kaupungin ohjaajilla

ei tätä perustetta ole, sillä kaikilta vaaditaan kelpoisuus koululaisten ohjaamiseen. Jotta tasa-arvoisuus ryhmiin hakemisessa ja omien toiveiden kuulemisesta hakuvaiheessa toteutuisi, olisi oikeudenmukaista kysyä toiveita jo Wilma-hakuvaiheessa. Tästä informantit olivat yhtä mieltä.

Yhdenvertaisuuskokemusten osalta käytännössä onnistuttiin melko hyvin toteuttamaan lasten toiveita ja tukemaan heidän harrastuneisuuttaan sekä osallistumista erilaisiin toimintatuokioihin. Resurssi ja tilaongelmat olivat tässä kysymyksessä ensisijaisina vaikuttamassa ratkaisuihin. Tällaisia tilanteita voivat olla henkilökunnan vähyys suuressa ryhmässä tai ahtaat tilat, jolloin ei aina voida kaikkia oppilaita ottaa tarpeeksi hyvin huomioon kaikkine tarpeineen. Esimerkiksi pyörätuolin käyttö voi olla esteenä retkelle osallistumiseen. Erityisryhmässä olikin retkikokemuksesta paitsi jääneelle oppilaalle järjestetty muuta korvaavaa tekemistä.

Yhdenvertaisuuskysymys sai tutkimuskunnassa aikaan keskustelua muun muassa suomalaisessa iltapäivätoiminnassa suhteellisen uuden ilmiön edessä, kun oman haasteen toiminnassa ovat esille tuoneet maahanmuuttajataustaiset oppilaat ja heidän osallistumisoikeutensa toimintaan, kun kotona on huoltaja iltapäivisin. Kaikki vastaavat ohjaajat, joiden ryhmässä oli maahanmuuttajataustaisia oppilaita, totesivat osallistumisoikeuden olevan näille oppilaille hyödyksi etenkin kielen oppimisen ja ystävyysuhteiden muodostumisen kannalta. Tällä hetkellä maahanmuuttajataustaisilla tai valmistavan luokan oppilailla ei ole subjektiivista oikeutta tai aina kielellistenkään syiden perusteella oikeutta päästä mukaan toimintaryhmään. Mielestäni tämä asia voisi edistää tämän oppilasryhmän yhteiskuntaan integroitumista, kaverisuhteiden muodostumista ja sopeutumista uuteen kotimaahan. Kasvaminen kaksikulttuuriseksi helpottuisi, kun leikin ja toiminnan kautta pääsisi tutustumaan uuteen kieleen, kulttuuriin ja suomalaisiin ikätovereihin. Kieli- ja kulttuuritietoinen koulutus (kts. DivEd, 2020) tuleville luokanopettajille ja ohjaajillekin tuo uutta näkökulmaa maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetukseen.

Erityisen ja tehostetun tuen oppilaiden yhdenvertaisuus verrattuna yleisopetuksen oppilaisiin toteutui pääosin hyvin, vähintään tyydyttävästi. Tähän vaikuttivat ryhmän henkilökunnan koulutus ja kokemus alalta. Täydennyskoulutusten tai kurssien osalta voidaan sanoa, että ne olisivat erittäin tervetulleita ohjaajien mielestä. Etenkin ohjaajien oikeudet väkivaltatilanteissa tai uhkaavissa tilanteissa kaipaisivat päivitystä. Tähän

vaikuttaa varmasti ohjaajien erilainen rooli koulunkäynninohjaajana ja aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajana. Koulussa koulunkäynninohjaaja työskentelee opettajan työparina, mutta opettajalla on kokonaisvastuu. Iltapäivätoiminnassa ohjaaja on vastuullinen ryhmänohjaaja.

Osallistamisella ja yhdenvertaisilla osallistumismahdollisuuksilla voidaan tukea lapsen tervettä kehitystä ja saada aikaan yhdenvertaisuuskokemus, joka osaltaan edistää lapsen myönteistä kuvaa itsestään. Kun erityisen ja tehostetun tuen oppilas pääsee mukaan suunnittelemaan toimintaa, hän saa osallisuuden tunteen ja viestin ympäristöltään, että hän kelpaa mukaan vammastaan ja rajoitteistaan huolimatta. Tutkimuskunnassa pyrittiin takaamaan kaikille yhdenvertainen kokemus osallistumisessa aamu- ja iltapäivätoimintaan. Osallistaminen toiminnan suunnitteluun vaihteli eri toimipaikoissa varsin paljon. Kaksi tutkimukseen osallistunutta palvelua järjestävää toimijaa olivat eri linjoilla oppilaan osallistamisen suhteen. Kaupungin omien toimintapaikkojen vastaavien ohjaajien mielestä lapset pääsivät lähes joka paikassa osallistumaan esimerkiksi toiminnan sisällön suunnitteluun. Vanhempien osallistaminen toiminnan suunnitteluun oli edelleen melko harvinaista. Muutamissa paikoissa kysyttiin perheen toiveita toiminnan sisältöön ja tapahtumiin. Tässä tutkimuksessa kaksi vastaavaa ohjaajaa muistelivat kaiholla yhteisiä tapahtumia, joita vielä jokin vuosi sitten yhdessä vanhempien kanssa järjestettiin, esimerkiksi yhteiset pikkujoulut leipomisineen, äitienpäiväkahvitukset tai askarteluillat.

Osallistuminen toimintaan kaikkien lasten kohdalla ei aina toteutunut parhaalla mahdollisella tavalla. Pääsääntöisesti kyllä, mutta osallistumista voi vaikeuttaa esimerkiksi levottomuus, ahdistuneisuus tai käytöksen ongelmat. Keskustelua oli aiheuttanut muun muassa tilojen ahtaus ja puute tilanteissa, jossa lapsi ei pysty toimimaan yhdessä muiden kanssa tai hän saa raivokohtauksen ja hänet joudutaan poistamaan yhteisestä tilasta, etteivät muut lapset ahdistu tai pelkää tilanteessa. Käytöksen haasteet olivat kasvava ongelma koululaisten aamu- ja iltapäiväryhmissä. Myös näiden tilanteiden kohtaamiseen toivottiin ohjaajille lisäkoulutusta ja tietoa ohjaajan oikeuksista.

Tutkimuskysymykseen yhteistyön toteutumisesta koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa saatiin toisistaan poikkeavia vastauksia. Yhteistyö eri toimijoiden kanssa vaihteli hyvin paljon. Pienissä kouluissa yhteistyö oli lähes aina paremmalla tasolla. Luonnollisesti tähän vaikuttivat henkilökunnan oppilaantuntemus ja koko

henkilökunta oli läheisempää, koska kaikki tunsivat toisensa. Jos yhteistyötä mietitään oppilaan parhaaksi, olisi lähdettävä rakentamaan toimivaa yhteistyötä perheen kanssa jo esiopetuksesta alkaen. Kun vanhemmat tulevat tutuiksi, on ikävistäkin asioista puhuminen helpompaa ja puheeksi ottamisen kynnys madaltuu. Käytännössä esiopetuksesta alkava yhteistyö perheen kanssa ei nykyisellään oikein onnistunut tai ainakaan se ei ole käytännössä ollut kovin yleistä. Yhteistyöhön esiopetuksen kanssa tulisi panostaa tulevaisuudessa entistä tehokkaammin. Kun koulutaipaleensa aloittava oppilas siirtyy esiopetuksesta koulumaailmaan ja iltapäivätoimintaan, hän saa parhaan mahdollisen tuen ja huomion tarpeilleen, jos tiedonsiirtoa on voitu tehdä ja on tutustuttu esiopetusvuoden aikana. Jatkumo luo turvallisuudentunnetta.

Yhteistyö koulun opettajien ja koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan henkilökunnan kesken vaihteli koulu- ja opettajakohtaisesti tutkimuskunnassa. Kaupungin omissa iltapäivätoimintayksiköissä tieto kulki paremmin, koska ohjaajat usein työskentelivät sekä koulunkäynninohjaajina että iltapäivätoiminnan ohjaajina. Palveluntuottajien yksiköissä tässä oli puutteita. Parhaimmillaan opettaja-ohjaajayhteistyö on silloin, kun keskiössä on oppilaan hyvinvointi ja oleellisten haasteiden tai tuen tarpeiden kannalta tärkeiden tietojen kertominen ohjaajalle, joka voi sitten tarpeen mukaan käyttää tietojaan oppilaan parhaaksi aamu- ja iltapäivätoiminnassa.

Tutkimuksessa haastatellut vastaavat ohjaajat kertoivat kaipaavansa konsultaatiota erityisopettajilta ja terapeuteilta. Ryhmässä toimiakseen erityisen tuen oppilas tarvitsee usein apua ja ohjausta iltapäivätoiminnan henkilökunnalta. Jos ohjaajalla on oppilaan tuen tarve tiedossa, ongelmia ei useinkaan tule. Mutta jos oppilaan tuen tarve ei ole tiedossa ja tiedonsiirtoa ei ole tapahtunut, ohjaajat haluaisivat toimia pedagogisesti oikealla tavalla. Parhaiten konsultaatiota olisi saatavissa koulun erityisopettajalta, jolla on käytäntöön siirrettäviä toimintamalleja erilaisiin haastaviin tilanteisiin. Samoin koululla vierailevilta terapeuteilta toivottaisiin heidän asiakkaidensa kohtaamisiin soveltuvia vinkkejä tai vaikkapa tehtäviä, jotka harjoittaisivat tuen tarpeessa olevan oppilaan ongelma-alueita. Usean vastaavan ohjaajan mielestä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta-aika oli käyttämätöntä ja mahdollisuuksia antavaa aikaa oppilaan iltapäivässä, jolloin voisi tapahtua oppilasta hyödyttävää toimintaa. Tämä voisi tarkoittaa harjoituksia ja tehtäviä, tai käytännön toimintoja, joita harjoitellaan leikeissä yhdessä muiden ikätoverien kanssa. Kotitehtävien tekeminen iltapäivisin toiminta-aikana ei ollut yleisesti käytössä. Ohjausta oli kuitenkin saatavilla. Kotitehtävien tekoa esiintyi

vain, jos siitä oli opettajan tai vanhempien kanssa sovittu. Läksyjen tekeminen oli yleisempää niillä oppilailla, joilla oli iltamenoja ja harrastuksia. Vastaavat ohjaajat perustelivat vähäistä kotitehtävien tekoa iltapäivätoiminnassa sillä, että iltapäivä oli oppilaiden vapaa-aikaa ja että he saisivat itse valita tekemisensä oman kiinnostuksen mukaan.

Yhteistyötä kerhonpitäjien kanssa tulisi kehittää. Varsinkin kouluilla, joilla on ulkopuolisten toimijoiden kerhoja, joihin oppilaat osallistuvat. Eräillä kouluilla varsinkin erityisen tuen oppilaat olivat jääneet pois kerhoista niiden haastavuuden vuoksi. Tähän ongelmaan oli aikaisemmin ollut keinona iltapäivätoiminnan tai koulunkäynninohjaajan osallistuminen kerhoon oppilaan kanssa, jolloin tuen tarve on voitu huomioida ja oppilaan motivaatio sekä onnistumiskokemus on voitu taata. Säästötoimenpiteiden vuoksi ohjaajia ei ole voitu kerhoon oppilaalle aina myöntää. Ohjaajamitoitus ei aina toteudu iltapäivätoiminnassa. Suosituksen mukaan jokaista viittä erityisen tuen oppilasta kohden ryhmässä tulisi olla yksi ohjaaja. Tämä tarkoittaa kymmenen oppilaan erityisryhmässä vastaavaa ohjaajaa ja yhtä tai kahta ohjaajaa.

Tutkimuskysymykseen miten oppilasryhmien erityisyyden haasteet ja tarpeet tulevat huomioituksi koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa saadaan paljon uutta tietoa. Oppilaiden tehostettu tuki, erityinen tuki sekä maahanmuuttajatausta ovat koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan haasteita tänä päivänä. Varsinkin tehostetun tuen tarpeessa olevilla oppilailla tuen tarpeen tiedonsiirto koulusta iltapäivätoimintaan ei kunnolla toteudu käytännössä. Vanhemmat olettavat opettajan kertovan iltapäivätoiminnan ohjaajille tarvittavat asiat, joka taas ei tietosuojalakien mukaan ole sallittua. Vieläkin huoltajien kuulee vertaavan päiväkodin toimintaa ja iltapäivätoimintaa keskenään ja heillä on käsitys jatkumosta sekä toiminnan samankaltaisuudesta. Vaikka näitä kuvitelmia pyritään oikaisemaan joka syksy ensimmäisessä koulun vanhempainillassa, jossa iltapäivätoiminta esittäytyy, edelleen vanhemmille tulee yllätyksenä, miten toiminta muuttuu päiväkodin käytännöistä, kun koulunkäynti alkaa. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta on kerhotoimintaan verrattavaa eikä lapsen hoitoon perustuvaa toimintaa.

Varsinaisia erityishaasteita ryhmissä olivat lisääntyvässä määrin erilaiset lasten käytöksen ongelmat ja häiriöt, levottomuus ja rauhattomuus sekä rajattomat lapset. Tämän lisäksi erityisen tuen päätösten mukaiset toimintakykyyn vaikuttavat vammat ja haitat sekä

oppimisvaikeudet näkyivät myös iltapäivätoiminnassa. Kun suunnitellaan aamu- ja iltapäivätoiminnan ryhmiä sekä henkilöstön tarvetta ja määrää, tulisi entistä paremmin huomioida lasten kaikki tuen tarpeet.

Uutena ryhmänä aamu- ja iltapäivätoiminnassa on maahanmuuttajataustaiset oppilaat. Tähän tarpeeseen ei ole kunnissa vielä ohjattu resursseja riittävästi, esimerkiksi henkilöstön täydennyskoulutuksen muodossa. Haasteita aiheuttavat perheiden ja ohjaajien kohtaaminen, kulttuurierot ja asiointi vieraalla kielellä. Vastaavien ohjaajien korkeakoulututkinto voisi tuoda helpotusta tähän ongelmaan. Kieli- ja kulttuuritietoisuus, asiakaskohtaaminen, hallinnolliset tiedot ja taidot sekä kielitaito saattaisivat parantaa ohjaajien yhteistyötä vieraskielisten ja -kulttuuristen perheiden kanssa.

Viimeisessä tutkimuskysymyksessä selvitettiin kehitysideoita koskien koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan tulevaisuutta. Haastateltavat kertoivat motivaatiostaan, palkastaan ja työskentelyolosuhteistaan. Kasvavat lapsiryhmät erityisyyden haasteineen sekä toiminnan siirtyminen palveluntuottajille huolettivat informantteja. Kaikki tässä tutkimuksessa haastatellut vastaavat ohjaajat kertoivat, että suurin motivaattori työssäjaksamiseen oli lapsen ilo ja riemu onnistumiskokemuksissa, lasten touhuamisen seuraaminen ja lapsen osoittaman luottamuksen kokeminen. Palkka ei tullut esille motivoivana tekijänä, mikä kertoo mielestäni alalla työskentelevien tämän kunnan ohjaajien sitoutumisesta ja toimimisesta kutsumusammattissaan. Arvostuksen puute koettiin lähinnä siinä, että tietoa lapsen parhaaseen mahdolliseen kohtaamiseen ei saanut tai, että esimies ei ollut kiinnostunut iltapäivätoiminnasta ja siellä toimivien ohjaajien työstä. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta katsotaan edelleen irralliseksi koulun toiminnasta, eikä jatkumona esiopetuksesta kouluun ja alaluokilla tapahtuvaan lapsen kasvatukseen ja opetukseen. Katsoisin tämän johtuvan osittain siitä, että opettajilla on opetustuntien lisäksi myös muita osallistumisvelvoitteita erilaisissa työryhmissä, jotka vievät opettajien työaika. Tulevaisuuden luokanopettajien koulutukseen ehdotettiin lisäyksenä kurssia koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan tutustumisesta ja yhteistyön merkityksestä.

Rehtoreilla hallinnolliset tehtävät vievät paljon työaika, eikä iltapäivätoiminnan seurantaan ja kiinnostukseen enää riitä panostusta. Tässä tutkimuksessa vain kolme rehtoria kymmenestä sai kiitosta kiinnostuksestaan aamu- ja iltapäivätoimintaa kohtaan. Aamu- ja iltapäivätoiminnan asioita hoitaneet apulaisrehtorit saivat kaikki kiitosta hyvin

tehdystä työstä. Erilaisiin täydennyskoulutuksiin pääseminen toivottiin otettavan vastaan kehitysideana tulevaisuutta ajatellen. Pahimpana pelkona koettiin palveluntuottajien yleistyminen alalla, jossa vahvalla ammatillisella osaamisella on ehdoton merkitys oppilaiden kehityksen kannalta.

Tulevaisuuden visioissa tuli esille huoli, jossa koko aamu- ja iltapäivätoiminnan kenttä hoidetaan palveluntuottajien voimin. Vastaavat ohjaajat eivät nähneet tätä nykyistä mallia, jossa koko toiminta vähitellen ulkoistetaan, toimivana tai lapsen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta kunnioittavana. Haastatellut kunnallisten toimipisteiden vastaavat ohjaajat kertoivat huolestaan oppilaiden ongelmien, kuten yksinäisyyden ja mielenterveysongelmien lisääntymisestä tulevaisuudessa, kun tarvittavat satsaukset kuntouttavaan ja kehittävään toimintaan on ajettu alas. Opetushallituksen kehittämistyöryhmä on raportissaan (Holappa ym. 2018) kiinnittänyt aamu- ja iltapäivätoiminnan kehitykseen ja tilaan huomiota, ja aiheesta tullaan käymään valtakunnallista keskustelua, jolloin myös perheiden tietämys koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan nykytilasta toivottavasti lisääntyy.

Kuntien säästöt ja toimivien toimintamallien lopettaminen eivät välttämättä tue hyvän ja laadukkaan, tasapuolisen koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan jatkumista, jos kentällä työskentelevien toimijoiden toimintaperiaatteet ja sisällöllisesti hyvinkin erilaiset ryhmät valtaavat alan. Mentorointi voisi toimia ratkaisuna kunnallisen ja palvelua järjestävien toimijoiden aamu- ja iltapäivätoiminnan yhdenmukaistamisessa. Varsinkin tutustuttaminen hyväksi havaittuihin käytäntöihin ja toiminnan suunnittelun periaatteisiin sekä valtakunnallisiin perusteisiin, voisi luoda alalle laadukkaampaa kehitystä. Mentorointia tapahtuu tälläkin hetkellä, mutta se on täysin spontaania ja siitä ei makseta korvausta. Kehittämisen arvoinen ja toteutettavissa oleva työskentelymalli, jossa kunnallisen aamu- ja iltapäivätoiminnan vastaava ohjaaja perehdyttää alalle uutena tulevan palvelun järjestäjän toteuttamaan toiminnassaan ne laatuvaatimukset, jotka ovat valtakunnallisiin aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteisiin (OPH, 2011) kirjattu. Tästä lisätyöstä vastaavalle ohjaajalle tulisi myöskin maksaa kohtuullinen korvaus.

Kehittämisideana nousi esiin aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintakertomuksen kirjoittaminen lukuvuoden päätteeksi. Tällöin opetusviraston esimies voisi valvovana tahona seurata toteutunutta toimintakautta, sekä sitä onko toimintasuunnitelmaan kirjatut sisällöt saatu toteutettua.

Johtopäätöksenä voi todeta, että tämä tutkimus oli alkujaan tarkoitus toteuttaa erityisen ja tehostetun tuen oppilaan näkökulmasta katsottuna siten, että tarkastelussa olisi miten nämä oppilaat huomioidaan aamu- ja iltapäivätoiminnassa ja kuinka laadukkaasti he pystyvät toimintaan osallistumaan. Ohjaajien kokemukset erityisen ja tehostetun tuen oppilaiden tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta verrattuna yleisopetuksen oppilaisiin sekä kaikkien osallistaminen toiminnan suunnitteluun käytännön kokemusten pohjalta toivat esille syitä, miksi erityisen ja tehostetun tuen oppilaiden osallistuminen tasavertaisina ryhmän toimintaan ei aina toteudu. Tutkimuksen näkökulmaa muutettiin jo alkuvaiheessa, koska haastatteluun osallistuneet vastaavat koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajat ryhtyivät kertomaan kyseisten oppilaiden heikentyneestä asemasta toiminnassa sekä heidän mielestään oleellisista tähän tilanteeseen johtaneista syistä.

Sosiaalinen kompetenssi ja ystävyysuhteet ovat suuressa merkityksessä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Huolestuttava lasten yksinäisyys, ahdistuneisuus ja mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet merkittävästi. Tähän tulisi kiinnittää nykyistä parempaa huomiota ja myöntää tarvittavat resurssit lasten parissa tehtävän työn tukemiseen.

Toimintaa järjestävien aamu- ja iltapäivätoiminnan yksiköiden toimintasuunnitelmien pakollisuuteen on kiinnitetty huomiota juuri Opetushallituksen kehittämistyöryhmän (Holappa ym. 2018) toimesta. Tässä tutkimuksessa kaikki vastaavat ohjaajat kertoivat, että kaupungin oma sekä yksikkökohtainen toimintasuunnitelma oli tuttu. Kysyttäessä yhdenmukaistamisen tärkeydestä, suurin osa kymmenestä vastaavasta ohjaajasta oli osittaisesta yhdenmukaistamisesta samaa mieltä ja kokivat sen olevan tasapuolista toimintaa, jos ainakin sisältörunko on kaikilla järjestäjillä samanlainen. Painotukset toki sallittaneen. Kun toimintasuunnitelma olisi rungoltaan yhdenmukainen, myös perheillä olisi käsitys minkälaiseen toimintaan ovat lapsensa ilmoittaneet ja mitä toimintamaksu 100 euroa sisältää.

Kehitysehdotuksena mainittiin ohjaajille järjestettävien tapaamisten ottaminen uudelleen käyttöön. Alueen ainoat ohjaajatapaamiset järjestävät eri ammattiliitot. Vastaavien ohjaajien tapaamiset ovat myös vähentyneet. Toiminnan alkaessa vuonna 2004, tapaamisia oli noin kerran kuukaudessa ja nyt noin viisitoista vuotta myöhemmin kerran vuodessa. Tähän tapaamisten vähenemiseen on vastaavien ohjaajien mielestä vaikuttanut

palvelupäällikön eläkkeelle jääminen 2019, jonka jälkeen iltapäivätoiminnan ja ohjaajien työn tukeminen on ollut heikkoa. Opetusvirastosta on saatu apua vain käytännön ongelmiin.

Lapsen oikeuksien 30–vuotisen historian juhluvuonna laadukas koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta on uudenlaisten haasteiden edessä. Panostus lasten tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen osallistumiseen silloin, kun se on ajankohtaista ja merkitsevää, on sijoitus tulevaisuuteen.

Jatkotutkimuksen aiheena voisi olla esimerkiksi seurantatutkimus tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutumisesta koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa viiden vuoden kuluttua. Tutkimuksessa olisi kiinnostavaa tarkastella, onko kunnan pyrkimys siirtää koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta kokonaan palveluntuottajille vaikuttanut erityisen ja tehostetun tuen oppilaiden asemaan, esimerkiksi suhteessa siihen miten kunnan muissa palveluissa näkyy lisääntynyt lasten ja nuorten syrjäytyminen, moninainen fyysinen- ja psyykkinen oireilu ja niiden hoitokustannukset.

Lähteet

- Ahtola, A. 2012. Proactive and preventive student welfare activities in Finnish preschool and elementary school: Handling of transition to formal schooling and a national anti-bullying program as examples. Turun yliopiston julkaisuja, Pallosalama Oy. Turku 2012.
- Anttila, O. & Ojanen, T.(toim.) 2019. Yhdenvertaisuuslaki kommentein. Alma Talent Oy. Helsinki 2019.
- Cantell, H. 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus. Pedagogisia kohtaamisia lasten ja nuorten kanssa. WS Bookwell Oy. Juva 2010.
- DivEd. 2020. Kieli- ja kulttuuritietoinen opetus -hanke. <http://dived.fi> (Luettu 20.4.2020)
- File, N.1993. The teacher as a guide of children's competence with peers. Child & Youth Care Forum 22, October 1993.
- From, K. & Koppinen, M-L. 2012. Menossa mukana. Tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren toiminnallinen osallistuminen. WS Bookwell Oy. Juva.
- Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. WSOY. Juva 1982.
- Hay, D. F, 2004. Peer relations in childhood. Journal of Child Psychology and Psychiatry 45, 84–108.
- Heinonen, H. & Kuikka, M. 2013. Lapsen oikeuksien toteutuminen nyky-yhteiskunnassa. Teoksessa P. Marjanen, M. Marttila, M., & M. Varsa (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden vaikutus lasten kasvuun. Jyväskylä: PS-kustannus, (206–207.)
- Hiltunen, V., Hyytiäinen, M., Lindroos, S. & Matero, M. 2009. Ohjaan ja avustan. Koulunkäynninohjaajan käsikirja. WSOYpro Oy. 1.-2.painos, 2010.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1980. Teemahaastattelu. Gaudeamus Oy.
- Hirsjärvi, S. 1985. Johdatus kasvatustilfilosofiaan. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Kirjayhtymä Oy. Tammer-paino Oy. Tampere 1997.
- Holappa, A-S., Hyvönen, S., Juntila, N., Keskinen, N., Kola-Torvinen, P., Palve-Kaunisto, L. 2018. Aamu- ja iltapäivätoiminnan tila ja kehittämistarpeet. Opetushallituksen raportit ja selvitykset 2018:12.
- Huttunen, R. 2018: Kurssimateriaali oheislukemistoineen. Laadullinen tutkimus. Turun yliopisto.
- Härkönen, U. 2002; 2007. Artikkelit: Teorian ja tutkimuskohteen vuorovaikutus – Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria ihmisen kehittämisestä. (Luettu 17.4.2020: www.sokl.uef.fi)
- Ikonen, O. & Virtanen, P. 2007. Eriäinen oppija -yhteiseen kouluun: Kokemuksia yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden kehittämisestä. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Keltikangas-Järvinen, L.2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. WS Bookwell Oy. Juva 2010.
- Korkalainen, P. 2003. Näkökulmia koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittämistarpeisiin ja ongelmiin. Koululaisten aamu- ja iltapäivähoidon tila vuonna 2002. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Syksy 2003, erityispedagogiikan laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Kuusisto, R. 2013. Laatu perusopetuksessa. Bookwell Oy. Juva 2013.
- Laatikainen, P. 2011. Laaja-alainen erityisopetus alaluokilla. Opetus 2000. Hansaprint. Vantaa 2011.
- Launonen, L. & Pulkkinen, L.(toim.) 2004. Koulu kasvuyhteisönä. WS Bookwell Oy. Juva 2004.
- Linnilä, M-L.1997. Kouluvalmiudesta koulun valmiuteen. Poikkeuksellinen koulun aloitus koulumenestyksen, viranomaislausuntojen ja perheiden kokemusten valossa. Jyväskylä University Printing House. Jyväskylä 2006.
- Mahkonen, S. 2014. Uusi oppilashuoltolaki työvälineenä. Edita Publishing Oy. Bookwell Oy, Porvoo 2014.
- Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M.(toim.) 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden vaikutus lasten kasvuun. Bookwell Oy.
- Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Bookwell Oy. Juva 2011.
- Merimaa, E. & Virtanen, P. 2013 (toim.) Koulunkäynninohjaajan kirja. Bookwell Oy.
- Mikkola, P. 2001. Kahden kulttuurin taitajaksi. Maahanmuuttajaoppilaan monikulttuurinen identiteetti, tavoitteet ja toiminta. Painosalama Oy, Turku 2001.
- Määttä, P., Rantala, A. 2016. Tavallisen erityinen lapsi. Onnistuneen yhteistyön arvoitusta ratkomassa. Bookwell Oy, Juva
- Neitola, M. 2011. Lapsen sosiaalisen kompetenssin tukeminen –vanhempien epäsuorat ja suorat vaikutustavat. Väitös. Turun yliopiston julkaisuja Annales Universitatis Turkuensis. Sarja - Ser. C Osa - Tom. 324 Scripta Lingua. Fennica Edita. Pallosalama Oy. Turku
<https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/72512/AnnalesC324Neitola.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Luettu 16.4.2020.)
- OPH, 1998; 2011. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet.
www.oph.fi (Luettu 16.4.2020)
- Peltonen, H.(toim.).2008. Opiskelun tuki esi- ja perusopetuksessa. Virikkeitä ja toimintamalleja yleisen ja erityisen tuen järjestämiseksi. Tekijät ja Opetushallitus. 3.painos. Saarijärvi 2008.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014.
- Perusopetuslaki. 6§:n 3 momentti; 48b§ 4 mom. (1136/2003)

- Pulkinen, L. 2015: Innostava koulupäivä. Ehdotus joustavan koulupäivän rakenteen vakiinnuttamiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä, 2015:6 <http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>
- Pulkinen, L. & Metsäpelto, R.-L. 2016. Kerhotoiminta tukee oppilaiden sosioemotionaalista kehitystä ja kouluasuoriutumista. kts. NMI Bulletin 3/2014. kts. MUKAVA-hanke <http://www.mukavahanke.com> (Luettu 20.4.2020)
- Saloviita, T. 1999. Kaikille avoimeen kouluun. Erilaiset oppijat tavallisella luokalla. Opetus 2000. Jyväskylä: Ateena
- Sipari, S. 2008. Kuntouttava arki lapsen tueksi. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskusteluissa. Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2008.
- Soininen, M. & Merisuo-Storm, T. 2009. Kasvatustieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopisto, Rauman opettajankoulutuslaitos. Turku: Uniprint, 37.
- Uusitalo-Malmivaara, L. & Vuorinen, K. 2019. Huomaa hyvä. Näin ohjaat lasta ja nuorta löytämään luontevahvuutensa. 3.painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 2019.
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. 1992. Tampere: Kirjayhtymä Oy. Tammer-paino Oy, 1996.
- Virkki, P. 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Väitös. Publications the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 66. Helsinki 2015.
- Vuolle-Oranen, T. 2013. Koulunkäynninohjaaja aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Teoksessa Erkki Merimaa & Pirjo Virtanen: Koulunkäynninohjaajan kirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 115-120.
- YK:n Lapsen oikeuksien komitea: General comment No 1 (2001), 4; General comment No 7 (2006),15; General comment No 12 (2009).
www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/ (Luettu 17.4.2020)
www.lapsenoikeudet.fi (Luettu 20.4.2020)
www.mll.fi/tietoa-mllsta/lasten-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-komitean-yleiskommentit/ (Luettu 20.4.2020)

Liitteet

Liite 1: Tutkimushaastattelukysymykset iltapäivätoiminnan ohjaajille

Liite 2: Otteita tasa-arvo ja yhdenvertaisuus teeman haastattelupuheesta

Liite 3: Otteita osallisuus teeman haastattelupuheesta

Liite 4: Otteita integraatio/segregaatio teeman haastattelupuheesta

Liite 5: Otteita hakutilanne teeman haastattelupuheesta

Liite 6: Otteita tiedonsiirto teeman haastattelupuheesta

Liite 7: Otteita yhteistyö teeman haastattelupuheesta

Liite 8: Otteita yhteistyö/ opettajat teeman haastattelupuheesta

Liite 9: Otteita yhteistyö/ rehtori, vararehtori, opetusvirasto teeman haastattelupuheesta

Liite 10: Otteita yhteistyö/ kerhot, palveluntuottajat teeman haastattelupuheesta

Liite 11: Otteita koulutus/resurssit teeman haastattelupuheesta

Liite 12: Otteita koulutus/ Ruotsin malli teeman haastattelupuheesta

Liite 13: Otteita motivaatio/ lasten palaute teeman haastattelupuheesta

Liite 14: Otteita resurssit/ tilat, säästöt teeman haastattelupuhetta

Liite 15: Otteita toimintasuunnitelmat/ yhdenmukaistaminen teeman haastattelupuheesta

Liite 16: Otteita erityisyyden haaste teeman haastattelupuheesta

Liite 17: Otteita maahanmuuttajataustaiset oppilaat teeman haastattelupuheesta

Liite 18: Otteita kehitysideoita teeman haastattelupuheesta

Liite 19: Otteita tulevaisuus teeman haastattelupuhetta

Liite 1.

1. Minkälainen ryhmä teillä on tänä vuonna? Onko ryhmässänne erityisen ja/tai tehostetun tuen oppilaita?
2. Onko valtakunnallinen toimintasuunnitelma ja kaupungin oma toimintasuunnitelma tuttu? Ja pitäisikö kaikkien alalla toimivien palvelua järjestävien yksiköiden toimintasuunnitelmia yhdenmukaistaa?
3. Tehostetun tuen tarpeen oppilaita ei varsinaisesti tilastoida iltapäivätoiminnassa. Onko teillä tarpeeksi ennakkotietoa syksyisin toimintaan tulevista oppilaista ja heidän tuen tarpeistaan?
4. Onko mielestäsi toimintapaikkanne henkilökunnalla riittävästi koulutusta ja ammattitaitoa erityisen ja tehostetun tuen oppilaiden tukemiseen? Pääseekö ohjaajat osallistumaan koulutuksiin ja kursseille?
5. Mitä mieltä olette niin sanotusta Ruotsin mallista, jossa vastaavalla ohjaajalla on korkeakoulututkinto ja pedagogisia opintoja? Tarvitaanko Suomeen vastaava?
6. Pääsevätkö oppilaat suunnittelemaan toiminnan sisältöä ja toteuttamaan omia mieltymyksiään? Ja pääsevätkö kaikki oppilaat osallistumaan kaikkeen toimintaan?
7. Hakuvaiheessa toimintapaikkaan perheiden ja oppilaan toiveiden kuuleminen, miten toteutuu mielestäsi? Voiko esittää toiveita? Onko Wilma-haku toimiva?
8. Yhteistyön toteutuminen koulullanne. Miten yhteistyö toteutuu opettajien, rehtorin, viraston ja muiden toimijoiden kanssa, esimerkiksi erityisopettajan, terapeuttien ja kerhonpitäjien kanssa? Haetaanko oppilaita iltapäivisin tekemään tehtäviä tai terapeutin luokse?
9. Korostuuko ryhmässänne jokin erityisyyden muoto ja haasteellisuus?
10. Säästöjen aikana riittävätkö resurssit?
11. Mikä motivoi ohjaajaa työssään?
12. Minkälaista palautetta saatte vanhemmilta, opettajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta? Ja minkälaista yhteistyötä teette?
13. Minkälaista yhteistyötä teette tiedonsiirron osalta? Kulkeeko tieto lapsen tuen tarpeista? Ja pääseekö vastaava ohjaaja osallistumaan esimerkiksi moniammatilliseen yhteistyöhön ja palavereihin?
14. Huomioitko tehostetun tuen tarpeen oppilaita toiminnassa ja entä maahanmuuttajalasten kohtaaminen?
15. Kuinka pidätte yhteyttä perheisiin? Onko käytössänne vanhempainillat ja -vartit?
16. Toteutuuko mielestänne ryhmässä tasa-arvo ja yhdenvertaisuus?
17. Mitä mieltä olet aamu- ja iltapäivätoiminnan siirtymisestä yhä enemmän palveluntuottajille?
18. Kehitysideoita?
19. Tulevaisuudennäkymät?
20. Muuta lisättävää, tai onko kysymyksiä?
Vapaata keskustelua aiheeseen liittyen

Liite 2

TASA-ARVO /YHDENVERTAISUUS

Toteutuuko toiminnassanne tasa-arvo ja onko oppilailla yhdenvertainen asema ryhmässä?

... ”Kyllä on sillä lailla yhdenvertainen, että saa tehdä kaikkee ja pystyy osallistumaan kaikkeen. Ehkä itte vähä joutuu puuttumaan enemmän kaikkeen ja se ymmärrettävää, kun sellasta” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

... ”No, varmasti siellä isossa ryhmässä saattavat erityiset jäädä, jos ei niitä ohjaajia ole tarpeeksi, oli se sitten omaa tai ostopalvelua. Kyllä mun käsittääkseni kaikki pääsee kaikkiin ryhmiin, en sitten tiedä onko näin” **(Kunta, yleisop.)**

... ”Kyllä! Se on tärkeää. Meillä on aikaisemmin ollut erityiskoulu samas rakennukses tai vanhassa rakennuksessa ja meillä oli yhteinen aamu- ja iltapäivätoiminta ja oli ihan pidennetyn oppivelvollisuuden oppilaat ja me apip-toiminnassa ja toki vaati enemmän henkilökuntaa, että se sillä lailla positiivisessa mielessä unohtuu se toisen erityisyys sitten kun pelataan samat pelit ja samat touhut” **(Kunta, yleisop.)**

... ”Mun mielestä tässä asiassa on otettu askelia taaksepäin. No, mun mielestä heidät [erityisoppilaat] nyt sitten tässä laitetaan sinne ihan omaan tavallaan loossiin, mutta se ehkä johtuu osittain siitä, että tällä kolmannella sektorilla ei ole todella ammattitaitoa heidän kanssaan työskennellä.” **(Kunta, erityisryhmä)**

... ”Apua! kun tää on ollut tässä ryhmässä ongelmana.” **(Kunta, yleisop. + erityisryhmä yhdessä)**

Liite 3

OSALLISUUS

-Osallistuminen toiminnan suunnitteluun, osallistuminen apip-ryhmän toimintaan.

-erityisoppilaat mukana suunnittelussa ja toiminnassa -omat mielenkiinnon kohteet

... ”Kyllä ne osallistuvat, koska niiden ehdoilla mennään.. Lasten ehdoilla mennään melkein koko vuosi. Aika vähän täällä tehdään jotain projekteja. mutta jotain pientä ja aika usein se on jotain värittämistä ja piirtämistä. Ei, ei ole. (osallistumispakko) Meillä on aina tosi vapaa toiminta ja me ehdotamme jotain ja meillä on askartelumallit.” **(Kunta, yleisop.)**

... ”Kyllä ne [erityisoppilaat] nyt on mukana. Kyllä ne huomioidaan ja esittää toiveita. Aika hyvin ja kaikilla on mahdollisuus osallistua. Pakkosatu, kun ollaan tultu välipalalta, niin se on meidän rauhoittumishetki. Sitten oon huomannu tässä vuosien aikana, että mitä kauemmin oon tehny tätä, niin sitä enemmän ne tarvii leikkimistä, että kun niitä viedään illat ympäri kyliä harrastuksiin, jonkun muun harrastuksiin sinne ja tänne, niin ne kaipaa sitä leikkimistä. Ei sitä ohjattua sellaista, että nyt justiin tämä nappula tänne ja nyt tehdään näin” **(Kunta, yleisop.)**

... ”No, ei mun mielestä, koska suurimmaksi osaksi se toiminta on vapaata leikkiä ja ulkoilua. Kyllä siellä lapset saa tehdä läksyjä ja niinku näin, mutta ei siellä palveluntuottajalla sinänsä ole tietyllä tapaa mitään ohjattua toimintaa. Ensinnäkin, jos voi vertailla vähän eri iltapäivätoimintapaikkoja, niin mä tiedän paikkoja, joissa on paljon aktiivisempaa, mutta musta tuntuu, että meillä on aika vähän niinku loppupeleis mitään tekemistä. En mä ainakaan ole ikinä nähnyt, että meillä tehtäis kuukausisuunnitelmaa. Että kyllä se oikeasti on sellaista säilömistä siellä. Eikä mun mielestä se, että hirveesti lapsilta kysellä..et oisko niillä mitään ideoita, mitä ne haluis tehdä, et tää on vertailuna paljon ala-arvoisempaa toimintaa kuin mitä on aikaisemmin ollut (eri toimintapaikassa)” **(Kunta, yleisop.)**

... ”No täytyy kyllä sanoa, että ei pääse suunnittelemaan tuossa aamutoiminnassa, jossa olen. Tosin mä kyselen lapsilta aina välillä, että mitä te tykkäätte täällä tehdä, kyllä se on vapaaehtoista se toiminta, että mä en, mä kyllä yritän, että oikein mainostan kuinka tämä nyt olisi kiva juttu ja noin, mutta emmä pakota.” **(Kunta, yleisop.aamutoiminta)**

... ”Lapsilta tulee ehdotuksia ja ne huomioidaan ja niitä pyritään toteuttamaan myös koskien näitä erityislapsia. Mä en oo huomannu niis toiveissa eroa, että sitten jos esim erkka pyytää, niin se on aika usein

niin, että ne haluaa tehdä kankaalla jotain. Ne toiveet on aika lailla lähtökohtaisesti samat, et niissä ei oo huomattavia eroja. Se on se mihin on pyritty, että kaikki osallistuu ja kaikki osallistuu sen oman taitonsa mukaan. Ja sitten siinä on tietysti enemmän sitä ohjausta aikuiselta” **(Kunta yleisop. + erityisryhmä)**

...”Aina syksyllä alotetaan lasten kanssa siitä, että suunnitellaan yhdessä. Ja sitten käytetään tällaista sähköistä pohjaa, mihin saa kirjoittaa tai liittää kuvia tai vaikka omia videonpätkiä, että mitä ne niinku toivois ja me käytetään aika paljon aikaakin tähän. Ja sitten ihan päivittäin ja kuukausittain, varsinkin kun nyt on näin pieni ryhmä, niin tosi lapsilähtöistä on toiminta, että että.. Nyt pääsee oikeastaan ihan päivittäin toteuttamaan, ei ole mitään pakkoa tehdä asioita vaan yleensä se menee niin, että jos on esim. joku kädentaitojuttu, äitienpäiväjuttu, kortti tai muu niin aloitetaan tekemään, kun koko ryhmä on paikalla ja sitte ku muut näkee, mitä toiset tekee ja sit se vaan niinku lähtee, eikä mun tarte erikseen niinku houkutella ja nyt tehdään, ja tosi innokkaina lapset kyllä tekee.” **(Kunta, yleisop.)**

...”Ilman muuta pääsee! Ja aionkin pitää lasten kanssa ihan sellaisia suunnittelutuokioita, että kirjaan paperille niitä ehdotuksia mitä sieltä tulee. Ja sillähän voi olla merkitystä lapsen kehityksen kannaltakin kyllä. No osallistumispakkoa ei mun mielestä ihan joka toimintaan ole. Poikkeuksena voi olla joku sellainen, että henkilökuntaa on liian vähän, niin sinne on kaikkien sitten pakko mennä sinne tiettyyn toimipisteeseen. No mun mielestä ryhmänmuodostuksella on joo merkitystä. No, silloinhan siinä on aina jonkinlaista ongelmaa, että siksi juuri siihen tarvitaan aina niitä muita vähän mukaan, että ei mene riitelyksi sitten, tai että paremmin menee jos..tai no siinä mallioppimisessakin.”**(palvelun järjestäjä, yleisop.)**

...”Ei varmaan hirveesti pääse osallistumaan [suunnittelu]. Ei varmaan hirveesti kyllä pysty, että ehkä pitäis yrittää ymmärtää heitä erityisen tuen ja tehostetun tuen oppilaita vähän paremmin, mutta se on tässä, kun iso ryhmä, se on vähän haastavaa.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

...”Kyllä saavat esittää toiveita ja me yritetään niitä sitten laittaa siihen meidän suunnitelmaan mukaan..meillä se on varmaan kuin hyve, eli jos joku lapsi tykkää jostain niin silloin enemmänkin kannustetaan tekemään sitä ja tuetaan sitten. Meillä on pakko osallistua. Ajankohtaisiin askarteluihin lähinnä, pääsiäinen, isänpäivä ja joku jouluihin askartelu.” **(Kunta, erityisryhmä)**

...”Tämä on hyvä, kun on sellainen taitotasoon sopiva kaikille. Ja näinhän me tehdään, että lapset kehittää ne askartelut ja tekevät omilla ehdoilla. Ja omaa luovuutta kannustetaan käyttämään....sellainen rentoutuminen joko satuhetki tai jotain rentouttavaa musiikkia. Se on vähän sellainen 'pakko' Meillä on tuo läksyjen tekeminen aika isossa roolissa nykyään. Että monet haluaa tehdä ja toisten on vähän niin kuin pakkokin tehdä, kun on tullut kotoa toivomusta, kun koulun puoleltakin, kun muuten jää läksyt tekemättä.” **(Kunta, erityisryhmä).**

Liite 4

INTEGRAATIO/SEGREGAATIO

Minkälainen oppilasryhmä ja onko mukana tehostetun ja erityisen tuen oppilaita?

...”Tänä vuonna? Siis alkuvaiheessa oli 19, tällä heikellä 14 ja ei ole tietoa, varmaa.. kuinka monella on erityisen tai tehostetun tuen päätös.” **(Kunta, yleisop.)**

...” Meillä on nyt 25 niinku tossa meidän ryhmässä ja palveluntuottajallahan on sitten puolet vielä niistä kaikista koulun oppilaita, ja noista on kolme.” **(Kunta, yleisop.)**

...”No, täähän on just se ongelma, että periaatteessa meillehän ei kerrota niitä.. niin meillehän ei tuu tietoa. Ellei me sitä vähän niinku itte kaiveta ja sekin tulee vähän niinku, ei niin mielellään, että nehän vähän niinku katoaa ne diagnoosit siinä vaiheessa kun koulu loppuu ja iltsu alkaa.” **(Kunta, yleisop.)**

...”On. Yllätyksenä tulee (naurua) Tai sen oikeastaan huomaa siinä sitten, kun toiminta alkanut. Okeiii, tää onkin nyt tällasta ja sitten kysytäänkin jo opettajalta.” **(Kunta, yleisop. aamutoiminta)**

...”Kyllä meillä on. Kaksi. No, ihan hyvin toimii sekaryhmä. Meillä on niin pienet ryhmät, että kaikki pääsee.” **(Kunta, yleisop.)**

...”Hmm..kyllä on otettu ..sitten mennään pienempiin ryhmiin vaan. Ja sitten tarvittaessa, vaikka yksilölohjausta.” **(Kunta, yleisop. + erityisryhmä)**

...” Tehdään yhteistyötä ja sekoitetaan vähän pakkaa, ryhmiä eri tiloihin sitten näitä erkkoja ja niin sanottuja normaaleja.” **(Kunta, erityisryhmä)**

...”Joo, erityiset on koulun omassa ja tavalliset on palveluntuottajalla. Tällä hetkellä meillä on 37 lasta ja niistä on erityisiä kaikki ja meillä on sellainen ehto, että meille ei pääse, ellei ole erityinen ja meillä on ykkösestä ysiin. Yks ysi ja yksi seiska, mutta kakkosluokkalaisia on eniten. Ykkösiä ja kolmosia on sitten suunnilleen yhtä paljon.” **(Kunta, erityisryhmä)**

...”Meitä on nyt reilu 30 tässä ryhmässä kevätlukukaudella ollut. On, muutamia tehostetun tue, on kyllä.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

...”On joo erityisen tuen, ainakin luulisin, että on. Tehostetuista mä en uskalla tällä hetkellä oikein sanoa mitään, mä en tiedä onko jollain jotain.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

Liite 5

HAKUTILANNE &

Hakuvaiheessa huomioitavia seikkoja -tiedonsiirto, nivelvaihe esikoulu-koulu-apip

-Onko syksyllä tiedossa, minkälaisia oppilaita ryhmään on tulossa?

...”Ei ole tietoa, koska haetaan Wilman kautta ja ne suoraan menee X:lle virastoon. Kyllä sen tarpeen voisi merkitä jo haussa ja tietysti opettajaan yhteistyö on tosi tärkeä.” **(Kunta, yleisop.)**

...”Niin, ja kyllähän vanhemmilta tulee sitä, niinku sitä palautetta ku tulee jako, että ku tulee se jako, että ketkä lapset menee mihinkäkin iltsuun. Kyllähän siitä aina mutistaan ja yritetään saada niitä omia lapsia kaupungin iltapäivätoimintaan. Mutta kun se menee luokkakohtaisesti.” **(Kunta, yleisop.)**

...”No, nyt syksyllä X ehdotti tällaista jakoa ja mä oon sen yleensä tehnyt ja me tai mä oon yrittäny aina sen jakaa niin, että niinku yks luokka kokonaan, kun seittemän luokkaa on niinku kahdessa pisteessä, että se luokka ois aina niinku samassa paikassa.. siinä on ollut aika helppo vetää se raja, kun vanhemmat haluaa niitä kavereita ja muuta. Muuten palveluntuottajalla ei olisi ketään tällä hetkellä. Niin tää palveluntuottajan toiminta on kuitenkin aika uutta.” **(Kunta, yleisop.)**

...”No, nykypäivänä kun se tehdään netin kautta niin meilläähän ei ole mitään käsitystä mistään. Niin se on niinku yllätys aina, että hah tällasta porukkaa ja senkin saa tietää vasta ihan viime tipassa. Virasto voisi kyllä ehkä vähän parantaa tässä, tapojansa.” **(Kunta, yleisop. aamutoiminta)**

...”Kyllä mulla joku käsitys on siitä, että varmaan jotain tiedän ja jonkun keskustelun oon kuullut vastaavien palaverissa, että vanhemmat ovat toivoneet ja esittäneet..mutta kuinka paljon niihin sitten reagoidaan, niin..” **(Kunta, yleisop.)**

...”Ei ainakaan tässä tapauksessa (jako toimipaikkoihin, toiveita) ei otettu ollenkaan huomioon ja vanhemmat ei edes tässä vaiheessa tiedä mitä on tulossa. Ne on ihan karkeesti jaettu jo siellä opetusvirastossa. Ja vanhemmille vois tiedottaa vähän aikasemmin, kuin vasta sitten kun kaikki on jo lyöty lukkoo.” **(Kunta, erityisryhmä)**

...” Sinne haetaan, niin tota haetaan ihan sillä samalla lomakkeella. Siinä ei ole mitään eri kohtia. Nehän menee kaikki Wilman kautta, että mä en edes näe koko lappua. Ja ennehän ne tuli aina lapulla ja kasvotusten, mutten enää tiedä, kun ne menee suoraan tietokoneelle ne haut. Ne ryhmät ratkaistaan jossain muualla, tuolla virastossa.” **(Kunta, erityisryhmä)**

...”Mä en tiedä sitä ryhmien jakautumisesta, tässä koulussa on vaan tämä meidän.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

...” [entinen lomakehaku toimipaikassa, edut] Oli helpompaa toiminnan kannalta. Ja toi, sä voit kirjata, että vaikka sähköpostilla. 'Olemme vastaanottaneet hakemuksenne' -kuitaus, ettei mulle tulis niitä soittoja.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

TIEDONSIIRTO

-nivelvaihe esiopetus->koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta

... ”Lapsi tulee ihan sokkona. Ei mitään tiedä, että siis aivan ja sitten on saanut ruveta kyselemään sitten niinku sen omalta opettajalta ja sieltäkin on tullut aika niukasti, kun hekään ei tiedä.. mä ainakin tykkäsin siitä vanhasta systeemistä. Se tieto kulki sen lapsen mukana ja ne päätökset ja perehdytykset. Se tieto saatiin ennen kuin sä lähdit tekemään töitä sen lapsen kanssa. Sä tiesit heti jo kiinnittää huomiota oikeisiin asioihin, ...tulis se tieto muksun mukana.” **(Kunta, yleisop. + erityisryhmä)**

... ”Ei ole heti tietoa, vain kuinka monta tulee. Mutta ainakaan meidän käteen ei tule mitään paperia [puhuttu aiemmin tiedonsiirtoluvista] mutta jos kysytään, mä en tiedä saako ne kertoa. No, enemmän vain toivon yhteistyötä koulun kanssa. heillä on kaikki tiedot siellä ja kuitenkin se apip on vähän kuin koulun jatko-osa sitten iltapäivällä. Tosi tärkeä yhteys siirtää se meillekin.” **(Kunta, yleisop.)**

... ”No, mehän ollaan ihan puhuttu tästä asiasta ja sanottu, että kyllähän me tarvitaan se tieto. Silloin meidän olisi paljon helpompi kohdata se lapsi, kun me tiedetään, jos sillä on jotain. ...erityisen tuen oppilaita meillä ei ole nyt yhtään tällä hetkellä, mutta kyllä meillä tehostetun tuen oppilaita on varmasti kaks kolme. Haastavaa on. Olishan se nyt kiva tietää, kyllähän sä kohtaat lapsen eri tavalla, jos sä tiedät, että siellä on jotain taustalla. Tai muut syyt, niin, joo, ei mutta kun nisstä ei mitään tietoa tule.” **(Kunta, yleisop.)**

... ”[Tiedonsiirto esiopetuksesta] Mä olen itse pyytänyt, että saan olla mukana, kun se on aina yllätys. Jaaha, että näin kun se on aina yllätys, mutta nyt mä istun itse mukana nämä tiedonsiirtopalaverit. Oisko tää nyt jo viides vuosi, kun oon mukana.” **(Kunta, yleisop.)**

... ”No, ensinnäkin jo siitä lähtien, että saatais ne listat ketä on yleensä tulossa ja kun opettajilla on yleensä jo jotain tietoa niistä ekaluokkalaisista, jotka on tulossa. Että saatais jo siinä vaiheessa niinku jotain tietoa. Ja se on kyllä meidän koulussa parantunut kyllä. Että kun on näitä erityislapsia, niin meidät otetaan niihin palavereihin kyllä aika hyvin mukaan, et sitten saadaan kuulla niistä siellä enemmän. Mä luulen, että jos sitä Ip-toimintaa pitäisi edelleen joku muu kuin sitä nyt pitää [palvelun järjestäjä], esim edelleen kaupungin pitämä, niin mä luulisin, että se tieto kulkisi paremmin. No, ja eskarista mä en paljon tiedä.” **(Kunta, yleisop. aamutoiminta)**

... ”No, kyllähän mä sitä usein mietin, että kun saa vasta syksyllä tietää, että ryhmässä on erityisen tuen oppilaita ja jotenkin se erityisyys lakkaa olemasta, kun siirrytään luokasta aamu- ja iltapäivätoiminnan puolelle ja voidaan niinku sanoa, että no tää koskee oppimista, mutta eihän se, kyllähän se näkyy siinä kaikessa tekemisessä. Että jollain lailla, vois sanoa että itsestä pitää lähteä, että jollain lailla vois huomioida sen erityisyyden siellä toiminnassa, että iso vastuu on kyllä työntekijöillä. Eskarin tiedonsiirtopalaverin käy esikoulun opettaja, kuraattori, terveydenhoitaja, rehtori ja tuleva opettaja. Mutta itse en kuulu siihen palaveriin. Että se ois kyllä..yllätyksiä voi syksyllä sitten tulla. Joo, olisi helpompi ja iso vastuuhan tuossa jätetään vanhemmille.” **(Kunta, yleisop.)**

... ”Tiedonkulku, eskarista mun käsityksen mukaan huonosti. Ja koulusta, riippuu oikeastaan siitä opettajasta. ..kyllä juuri nämä tehostetun tuen oppilaat, kun niistä ei monesti edes tiedetä, kun tulevat tai koko ensimmäisen vuoden aikanakaan, että on jotain tämmöstä.” **(Kunta, erityisryhmä)**

... ”Siinä mielessä meillä on tämä erityisyys, että kun luokissa on paljon ohjaajia niin sitten ne ohjaajat on meillä töissä, niin se tieto tulee sieltä sitten niiden ja lasten mukana sieltä. ...ekasta luokasta on yleensä se, että ei välttämättä tiedetä, muuta kuin se mitä opettaja tulee kertomaan. [Siirtymäkohdasta apip-toimintaan] joo, varsinkin jos lapsi on hakenut mukaan toimintaan, olisi hyvä saada tietoa heti alussa. Ja osaisi paremmin ennakoita.. vanhemmat olla enemmän yhteydessä ja niin, että voisivat käydä juttelemassa jo vähän ennen, vaikka lapsen kanssa sitten kävisivät tutustumassa.” **(Kunta, erityisryhmä)**

... ”[Tiedonkulku]ei, se kyllä niin riippuu aina. Tänä syksynä yks ohjaaja kävi kertomassa meille, mutta yleensä ei ja sitten me itse huomataan ja vanhempiin yhteys. Ja me on kyllä hyvin huomattu.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

... ”Ei aina kulje. Vaikka näin lähellä ollaan niin ei se aina [Nivelvaiheen tiedonsiirto] Ei tuu tietoa ei! Ja muutenkin sitä enemmän toivois, että sais tietää vähän enemmän näistä. Nää on meillä yhdessä nää lapset tässä kasvatettavana. Me ollaan näiden lasten kanssa neljä tuntia tässä iltapäivällä joka päivä ja ois hyvä tietää näistä asioista vähän. Just niinku viitattiin siihen, että kun tiedetään taustoista ja niin en mä tiedä yhtään mitä sieltä tulee, että ei ole kukaan sieltä yhteydessä tai tulee meille kertomaan, että tällä

on tällaista et ollaan keväällä vähän yhteydessä, että tiedätte mitä tulee. Näihin olis helpompi varautua, kun tietäis!” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

Liite 7

YHTEISTYÖ

-Vanhemmat, - Wilma -palaute

...”Ainakin Wilma on ahkerassa käytössä.. kaikkia vanhempia ei nähdä tuossa toiminnassa, koska osa lapsista kulkee yksin kotiin ja sitten ne laput seinillä ei tavoita kaikkia vanhempia.” **(Kunta, erityisryhmä)**

...” Vanhempainilta olisi varmasti ihan oookoo tai sitten niinku meidän koulussa se on ehkä rehtorista kiinni, että rehtori ei näe sitä niin tärkeänä, et käydään vaan siinä pikapikaa esittäytymäs tai vaan vastaava käy esittäytymäs siellä koulun ekaluokan vanhempainillas.” **(Kunta, erityisryhmä)**

...”[Vanhempainillat] Kyllä varmaan ainakin vastaava osallistuu. ..Ja kommunikoidaan niiden tekstiviestien avulla nyt hyvin.” **(Kunta, yleisop.)**

...”Kyllä tulee joo [palautetta] yleensä on niinku kiitollisuutta ja näin, että arvostetaan kyllä. Ei, ei ole käytössä (vanhempainillat ja -vartit) Sitä mä olen vähän yrittänyt ehdottaa, että olisi mahdollista ottaa se myös iltapäivätoimintaan käyttöön. Ainakin edes syksyllä. Silloin kun uudet tulee ja tapais sitten myös vanhempia enemmän, kun aina kaikkia lapsia ei haeta vaan saavat itse mennä. Ois kiva sitten nähdä aina kaikki vanhemmat.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

...”[Vanhempainillat ja-vartit] Ei oo nyt, tai harvakseltaan ja oonkohan mä edes nähny kaikkia vanhempia, voi olla, etten oo. Ja tota nyt on kesätoimintaa ekaa kertaa kymmeneen vuoteen, niin pantiin siihen tutustumispäivä, että tulevat ekaluokkalaiset saa tulla tutustumaan tänne. Ainahan meille kyllä saa tulla ja puhumaan meidän kanssa. Ne risut ja ruusut – ei tuu sitten palstalle.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

...”Joo-o, on käytössä vanhempainiltoja. Ollaan aloitettu, vaikka puoli tuntia ennen kuin on alkanut se koulun vanhempainilta. Mutta valitettavan vähän niihin tulee porukkaa, että ollaan niinku kysellään hirveesti kyllä viesteillä ja sitten kysellään opettajilta, jotka ei yleensä tiedä asiasta yhtään mitään. Sitten siellä on kourallinen. [Palaute] No, täytyy sanoa, että just eilen aika ison kiitoksen omasta työstäni,. Mut vanhemmilta en muista koska.” **(Kunta, yleisop. + aamutoiminta)**

...”se on aina sellainen hyvä tilanne, missä pääsee kasvokkain. On oltu tyytyväisiä. Ainakin oon kokenut näin. Aina ei voi kaikkia miellyttää, mutta pääasiassa kyllä. Palautetta kotoa tulee, ja tulee nykyään paljon enemmän kuin aikaisempina vuosina, tuntui että piti vähän kyselläkin erikseen sen palautteen perään.” **(Kunta, yleisop.)**

...”Niin ei yhtään hullumpi ajatus olisi, että sielläkin käytäis ihan keskustelua, koska monet vanhemmat eivät tiedosta kuinka niiden lapsi on erilainen tuolla.” [Vanhempainillan ip-osuus] **(Kunta, yleisop. + erityisryhmä)**

...” Aaa, ei ole ollut tulkin tarvetta iltsun puolella vielä.” **(Kunta, yleisop.)**

Liite 8

YHTEISTYÖ

-Opettajan kanssa

...” [yhteistyöstä opettajan kanssa] No, aina se vois olla parempaa. Ainakin vois olla parempaa, mutta iltsuun asti ei kauheen hyvin tieto kulje esimerkiksi oppilaan huonosta päivästä.” **(Kunta, yleisop. aamutoiminta)**

...”[Opettajayhteistyöstä] Ei silleen, mutta ne nyt käy siellä muutenkin Aina se tiedonkulku ei toimi koulusta, mutta pääsääntöisesti kyllä, ainakin meille. En tiedä sitten, kuinka noille palvelun järjestäjälle,

samassa koulussa. Mä kuulen kyllä tiedot, kun käyn opekokouksissa ja muuten yritän näille muille tuoda tietoa, ..se riippuu vähän opettajasta, tulee tieto meille asti. Joku hyvin herkästikin tulee sanomaan, mut ei aina.” (Kunta, yleisop.)

... ”No kyllä, koska me ollaan myös koulussa ohjaajina. Meillä on aika hyvä yhteistyö opettajien kanssa. Joo, ei mitään salailuja ja aina saa palautetta. Koko koulu ja iltsu toimii aika hyvin yhdessä.” (Kunta, yleisop.)

... ”Ei oo kyllä nyt ainakaan pyydetty, että kyllähän ne, jotka käy tässä iltapäivällä, niin näkee vähän sitä toimintaa kyllä. Mutta ei oo niinku varsinaisesti pyydetty, että tulkaa vierailulle. Se on aivan eri maailma, että kyllä niinku huomaa tässä ykskin erityisluokan opettaja huomaa kuinka erilaisia ne on tuolla iltapäivätoiminnassa kuin ne on tuolla luokassa.” (Kunta, yleisop. + erityisryhmä)

... ”Joo, sikäli ollaan onnellisessa asemassa, että kun koulun puolella työskennellään myös, niin ollaan sitten mukana myös näissä palavereissa niin sitten kun on henkkohtaisena ja kun mullakin, oon ollut meidän luokassa kahden tällaisen ohjaajana, niin se auttaa myös, kun antaa luvan tulla näihin palaverihin, koska se on aika tärkeätä just, kun tota noin niinku sen lapsen kannalta, että sitä pystytään auttamaan tasapuolisesti sitten.” (Kunta, erityisryhmä)

... ”Selvittelyt vie paljon aikaa kyllä. Jos vaikka on koulun puolella ollut jotain ja opettaja ei oo kerinny selvittämään, niin sit se jää meidän hoidettavaksi.” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

Liite 9

YHTEISTYÖ

-rehtori, apulaisrehtori ja opetusvirasto

... ”No ei oikeestaan, no vauhdilla joskus kävelee ohi ja morjesta, saattaa kehua jotain lasten tekelettä, Vararehtori jonkun verran kysyy, että onko siellä kaikki ok. Hän on se periaatteessa meidän pomo.” (Kunta, yleisop. aamutoiminta)

... ”Noo, (huokaus) saa tarpeen tullen apua ja neuvoja. Toki aika pitkään on ollut niin, että se on mun vastuulla ja tota niin mä luulen, että molemmin puolin koetaan, että tää on ihan hyvä näin.. Silloin alkuvaiheessa tosi paljon sai apua ja neuvoja.” (Kunta, yleisop.)

... ”Musta tuntuu, että mä oon hoitanu sen sen puolesta (naurua) Mutta joo, kyllä se, yrittihän se, että nyt ruvetaan pitämään tällaisia kuukausipalaverit ja muut, mutta onkohan niitä ollut vissiin kaks tänä vuonna.” (Kunta, yleisop.)

... ”Musta tuntuu, että meillä ainakaan rehtori ei hirveästi puutu niinku tähän iltapäivätoimintaan eikä sieltä puolelta ei tule mitään tällaista, että pidettäis joku suunnittelupalaveri. Ja mun mielestähän se on esimiehen tehtävä periaattees koota meille näitä suunnittelupalavereita ja tämmöstä, mutta sieltähän ei tuu mitään myöskään. Et kyllä mä ehkä jotenkin näen, että se olisi vähän esimiehenkin tehtävä.” (Kunta, yleisop.)

”On, on [kiinnostus]. Meillä on kerran kuukaudessa palaveri ja meidän rehtori on tosi avoin ja sille voi joka päivä tulla puhumaan omista ajatuksista.” (Kunta, yleisop.)

... ”No, onhan meillä ollut niitä kehityspalavereita, missä on ollut kaikki, mutta kun tuntuu, että se on sitä samaa, samaa ja asiat käydään uudestaan läpi.” (Kunta, yleisop. + erityisryhmä)

... ”Meillä niinku periaatteessa hoitaa toi apulaisrehtori tän iltsun ja hän on oikein kiinnostunut ja hän hoitaa myös meille sijaisuuksia, jos on tarvetta, niin todella pelaa tosi hyvin yhteistyö.” (Kunta, erityisryhmä)

... ”Ei ole rehtorilla kiinnostusta! Apulaisrehtori on enemmän kiinnostunut apip-toiminnasta. Meillä onneksi nyt on sellainen!” (Kunta, erityisryhmä)

... ”Tämän koulun rehtori on ja häneen ollaan oltu hyvin tyytyväisiä! ”Uskomaton ja hyvä!” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

...” Silloin kun toimintaa aloitettiin, niin istuttiin koulutoimenjohtajan kanssa samaan pöytään ja kysyttiin minkälaisen tuen kaupungilta saa, niin hän sanoi, että sadankymmenen prosentin tuen saatte. Ja kyllä se oli jo merkki siitä, että ehdottomasti näin.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

Liite 10

YHTEISTYÖ

-Kerhot

-palvelun järjestäjät

...”[kerhot] Kyllä varmaankin tulee olemaan. Ainakin tää Action ja viime talvena meillä oli tanssia ja muuta semmosta, että uskoisin että saattaa olla. Meiltä se vaatii, että osaa lähettää oppilaan oikeaan paikkaan ja oikeaan aikaan, kylläkyllä. Muiden palvelun järjestäjien kanssa kyllä on jonkin verran.” **(Kunta, erityisryhmä)**

...”On aika paljon kerhotoimintaa. On liikuntakerhoa, on Action-kerhoa, luontokerho ja..Sanotaan, että kyllähän se aina omat haasteensa tuo, kun lähtee välipalalle ja pitää muistaa kuka oli kerhoja pitää muistaa viikkolistalta katsoo.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

...”[Kerhot] Nyt on tullut joulun jälkeen joo. Niin siis viime vuonna oli Action-kerho ja nyt on joulun jälkeen tullut kerhorahaa, jolloin ollut keramiikkakerho ja nyt taidekerho ja siellä vanhassa [oman koulun lähellä] pidetään välipalakerho, ne on tosi suosittuja. Eli on kerhotoimintaa.” **(Kunta, yleisop.)**

...” [Kerhot] Meidän iltsulaiset joo, osallistuu. No, mutta ne on vaan ne tietyt samat. [Erityisen tai tehostetun tuen oppilaat kerhoissa] Äää,ei tällä hetkellä, ei enää. Elikkä se on aika vaativaa ja heille varmaan haasteellista. Olla siellä missä on normilapset, niin mä en usko, että ne tai tulee se, että ne ei vaan pärjää. Elikkä onko se siinä ohjeistuksessa, tulee jo se kynnyks vai se kun pitää tehdä ryhmän mukana ja sitä samaa. Mutta tällä hetkellä ei oo ketään enää, mutta syksyllä oli. Mutta noista erityislapsista se tuli mieleen, että olisi kyllä hyvä, jos toimis yhteistyö noiden toimintaterapeuttien kanssa.” **(Kunta, erityisryhmä)**

..”. Sitten itte miettii sitä, että joku yhteisöllinen hommeli tässä vähän niinku on, no kuitenkin tämä on eräänlaista yritystoimintaakin.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

Liite 11

KOULUTUS/KURSSIT

Ohjaajat

...”No, mun mielestä meillä on aika hyvin, ..koulutusta yritetään, että koulutuksia käytettäis apuna niin paljon kuin vaan on, niinku pystyy. Ettei sitten hirveesti vaikuttais töihin.” **(Kunta, yleisop. aamutoiminta)**

...”Itse koen, että mulla on kokemusta ja myöskin koulutusta. ..kyllä ollaan päästy lähtemään, se yleensä on järjestynyt.” **(Kunta, yleisop.)**

...”No, kyllä aika hyvin pääsee, mutta nythän tietysti kun nuo säästöt, säästöjutut on niin meillä kyllä aika, sanotaan että rehtorin puolesta kyllä järjestyy, mutta sittenhän se on aina kyllä niinku muilta pois, ettei niitä sijaisia kuitenkaan saada, että jos lähtee..[erityisiin liittyen] Ei, mutta me ollaan ihan itte tuosta koulunkäynninohjaajan kirjasta katottu, että mikä on se oikea menetelmä tai mihkä meidät on oikeutettu. Saadaanko me ottaa kiinni vai mikä on se oikea. Sittenhän me ollaanki eri rooleissa, ollaanko aamu- ja iltapäivätoiminnassa vai koulun puolella. Kesken kaiken! Emmä voinu nostaa käsiä pystyyn ja sanoa, että emmä. Kattoa vaan ja sanoa, että koita ny pärjätä. Mun mielestä siinä pitäisi olla yhtenäinen linja. Sellainen, että se on joka paikassa sama, kaikki toimittais samalla lailla ja olis oikeus tai että me tiedettäis ainakin se oikeus, että mikä se on. Mun mielestä on jokamiehen oikeus kuitenkin toimia niin, että ei kenenkään henki oo vaarassa, että oli titteli mikä tahansa.” **(Kunta, yleisop.)**

... ”Kyllä meillä niinku koulutuksiin kannustetaan menemään, jos niitä järjestetään, että ainakin joku käy.. Koska jossain vaiheessa se oli aina vastaava, joka meni koulutuksiin.” **(Kunta, yleisop.)**

... ”Kyllä on. Pääsee osallistumaan ja joo mä osallistuin siinä, muut ei halunnut, koska se oli sama luento, joka oli joskus ennen.” **(Kunta, yleisop.)**

... ”Kyllä mä ainakin kannatan, että sais päivittää niitä tietoja. Kun moni voi olla monta vuotta sitten valmistunu, niin kaikki on muuttunu tässä matkan varrella. Ja ainakin tänä talvena on päästy lähtemään.” **(Kunta, yleisop. + erityisryhmä)**

... ”Meillä on koulutukset lähinnä lähihoitajaa ja sellaista koulunkäynninohjaaja ja näitä. Ja meillä on kiinnipito-koulutus alkanut ja se jatkuu syksyllä.” **(Kunta, erityisryhmä)**

... ”Kyllä on [koulutusta] Koska kaikki työskentelee erityisten oppilaiden kanssa siellä luokissakin jo. Siitä tulee sellainen normaali jatkumo päivälle.” **(Kunta, erityisryhmä)**

... ”Kyllä koulutuksia on järjestetty läpi vuoden ja on päässyt lähtemään koulutuksiin.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

... ”Joo, meillä kolmella on koulutukset, yhdellä on kyllä kokemusta, mutta koulutus vähän kesken, ettei ole ihan pätevä vielä. Mutta meillä kolmella on kuitenkin yli kymmenen vuotta, tehty tätä työtä, niin..Ja muihin päästään joo lähtemään toki.. En oo hirveesti kyllä ollu. Mutta on mahdollista toki. Ehkä enemmän on siitä omasta aktiivisuudesta kiinni.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

Liite 12

KOULUTUS

-”Ruotsin -malli”, vastaavalle korkeakoulututkinto, pedagoginen pätevyys

... ”No, siis aamutoiminnassa riittää ainakin ihan nyt näin, näillä mennään, mutta mun mielestä ainakin meillä, kun siellä hyvin paljon ainakin riitoja, niin ne ei oikein osaa, oikein hoitaa niitä riitoja ja asioita. Niillä ei ole sellaista kokemusta varsinkaan, jos ne ovat niin sanotusti pystymättästä otettu tonne töihin [palvelun järjestäjä], niin ei vaan oo sitä taitoa. Että siellä se voisi olla ja varsinkin jos on oikein iso ryhmä.” **(Kunta, yleisop. aamutoiminta)**

... ”Voisin sen kyllä itsekin ihan ilomielin suorittaa (naurua), Pedagogisia opintoja ois hyvä olla! Ois kyllä hyvä olla. Mullakin on nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajan tutkintoa ja tätä erityisammattitutkintoa, No, tietysti on vaikea työn ohella lähteä ihmisten sitten tekemään! Ja pitäis olla se vakituinen paikka, niin sitten vois lähteä, mutta ja säästöjä. Kyllä mä koen, että ei ihan perustutkinnoilla eikä ihan ammattitutkintokaan vielä riitä. Ainakin mitä itte, mä oon käynny opistolla muutamia koulutuspäiviä ja kyllä se aika kevyesti siellä mennään.” **(Kunta, yleisop.)**

... ”En mä usko, että siitä olisi mitään hyötyä. Sitten musta tuntuu koko ajan, että tätä ollaan alas ajamassa tätä koko toimintaa. Sitä halutaan vaan ulkoistaa ja täällä ihan hirveästi ja koko ajan lisää ulkopuolisia palveluntuottajia. Että kaupunki haluaa jotenkin ulkoistaa tän toisin, että säästökohteena tääkin on.” **(Kunta, yleisop.)**

... ”No, olisi ihan hyvä korkeampi tutkinto, parempi palkka.” **(Kunta, yleisop.)**

... ”No, en koe tarpeelliseksi koska tota ei sitä kyllä tutkinnolla pyöritetä. Vaan kyllä se on se lähityöskentely, että ohjaajat tekevät sen työn siellä luokissa ja tämä on vähän kuin jatkumo sille.” **(Kunta, erityisryhmä)**

... ”Mä olen kuullut tuosta ja uskoisin, että siitä olisi etua. Ja muutenkin, mä olen nyt tässä tilanteessa mihin tämä kaupunki on menossa. Kaupunki on ollut ihan edelläkävijä näissä näiden iltsujen osalta, mutta mä pikkusen oon huolissani siitä ammattitaidosta, mikä näillä, tällä kolmannella sektorilla on, että onko heillä ja minkälainen kuinka kattava ammattitaito heillä ohjaajilla on. Ja myöskin heille toivoisin tätä. Ja mä huulen, että tää kolmas sektori ei oo välttämättä ihan tietoinen siitä, mitä siellä valtakunnallisissa perusteissa edes lukee.” **(Kunta, erityisryhmä)**

... ”Nykyinen on hyvä, mutta ainahan lisäkoulutautuminen on hyväksi.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

... ”Ehkä se kaipaa sellaista persoonaa [pedagoginen osaaminen] ja kokemusta ja kokemuksella on suuri merkitys työssä. Se on eri asia, jos tulee joku virallinen päätös, että pitää olla niin..niin, en näkisi sitä tarpeellisena.” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

Liite 13

MOTIVAATIO JA LASTEN PALAUTE

-Mikä motivoi työssä? -Lapsilta tuleva palaute

... ”No, mun mielestä se on ainakin ihanaa, kun ne tulee aamulla ja kun ne on vähän unella ja sitten kun siinä pääsee tutustumaan lapsiin. ..kun tykkää työstänsä, niin onhan se nyt, se jo motivoi itsessään. Mutta, no kyllä lapsilta tulee (palaute) ja se, että kun on paremmin tutustunut niin ehkä ne herkemmin tulee halaamaan ja näin.” (Kunta, yleisop. aamutoiminta)

... ”Kyllä mä luulen, että jos se [työ] olis enemmänkin just suunnitelmallista, koska varsinkin erityisen tuen lapset vaatii sitä, että ne tietää aina mitä tehdään ja pitäis olla tietyt rutiinit. Niin kyllähän sekin helpottaisi, että tiettyinä päivinä tehdään tiettyjä asioita. Ei se oo mitään muuta kuin että vaan suunnitella ja lähteä toteuttamaan [motivoivaa työpäivää].” (Kunta, yleisop.)

... ”Lapset tietysti! se niiden touhu ja into! (Kunta, yleisop.)

... ”No, varmaan eniten se lapsilta saatu palaute. Se on varmaan se mitä niinku eniten, se on kuitenkin kiva, kun ne on iloisia ja tykkää ja muuta.” (Kunta, yleisop.)

... ”Se tietysti, ne lapset! Lasten palaute ja lasten luottamus.” (Kunta, yleisop.)

... ” Miksi tätä työtä tekee on se, kun mua motivoi ainakin se muksun ilo. Aina kun se onnistuu jossakin asiassa tai kun se tekee jotakin ja onnistuu. Kun näkee ne iloiset kasvot, mua motivoi se!” (Kunta, yleisop. + erityisryhmä)

... ”Lapsilta tulee se välitön palaute ja välillä ollaan, tää on lievä ilmaisu. tyhmiä ja välillä ollaan sitten taas niin supereita että (naurua).” (Kunta, erityisryhmä)

... ”No, kyllähän siinä..se vaatii..vaikka alussa saattaa olla paljon hankaluksiakin, niin mutta sitten kun sujuu niin ohjaaja huomaa, että tää on ihan mukavaa hommaa. Ja sitten myös se sitoutuminen siihen ohjaajan tehtävään, niin sitten ainakin mä yritän sitouttaa ohjaajia tällä vastuulla ja vastuun ottamisella, että ovat ihan itekseen siellä iltsussa ja se vastaava ei oookkaan siinä vieressä koko ajan. Lapsilta tulee kyllä aika suoraakin palautetta. välitön palaute tulee heti, se tulee hmm-m.” (Kunta, erityisryhmä)

... ”Hmm, no mulle tää on aina ollu se ns kutsumusammatti, että lasten kanssa työskentely. Ei siihen oikein muuta tarvi, kun tykkää vaan.” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

... ”Kyllähän se, kun on oma nimi tässä kyseessä niin voishan joku laittaa puskaradioon, että hei siellä X:n apip:ssa saa tehdä ihan mitä vaan, niin sitä vaan tekee hyvin ja kyllähän se motivoi, kun saa toimimaan.” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

Liite 14

RESURSSIT, TILAT, SÄÄSTÖT

... ” Ennen kuin me tunnetaan niitä lapsia siinä, niin meitä on kaksi, kummatkin paikalla siinä. No, ensinnäkin [tilat], se lähtee ihan niinku siitä.. [Säästöt] Taso laskee kuin lehmänhätä! Mmm, koska sinne otetaan, siellä on nyttekin ohjaajana ihminen, joka on täysin kouluttamaton näihin asioihin. Se ei vaan toimi. Että siinä tulee varmaan keskustelunaihetta, kun rahasta on kyse, niin sitä ei sitten, hmmm että lasten kustannuksella.” (Kunta, yleisop. aamutoiminta)

... [Resurssi] ” Mun mielestä pitäis jo heti lähteä siitä, että sitten pitää vain suunnitella jo heti syksyllä, että lähtee heti pyörimään se toiminta. Just kartottaa se toiminta, että paljonko on henkilökuntaa ja paljonko on lapsia. ..mutta en mä välttämättä henkilökuntaa kaipaa lisää, mutta ehkä se on enemmän juuri

se toiminnan sisältö sitten. Kun niitä kerhojakin on jo paljon sillä lapsella, että tarviiko se enää iltsua lisäksi. Kun meidän toiminta pitäisi olla jo sellaista kerhotoimintaa, niin tarvitaanko vielä lisää sisältöä ja muuta kerhotoimintaa? [Tilat] Meillä on se oma iltsutila, joka on niinku tosi pieni ja joka ei todellakaan ole mitoitettu sille lapsimäärälle. Meillä on siin vieressä käsityöluokka, niin aina kun se on vapaa niin sinne jaetaan. Ja siinä on sellainen maisemaluokka siinä lähellä, mutta se on taas korkeakattoinen ja siellä kaikuu ja siinä on luokkia ympärillä, niin aika niinku huonosti saadaan käyttää.” (Kunta, yleisop.)

...”[Resurssi] No, tällä hetkellä on ja voi olla vielä enemmän erityisen tuen oppilaita ja sitten jos on yksin. Niin I ei oo riittävä määrä henkilökuntaa silloin. No, tässä on oikeastaan minä ja toinen on sitten muutaman tunnin viikon aikana paikalla ja sitten meillä on siviilipalvelusmies paikalla vielä, mikä on ollut varsinainen helmi tässä näin. Poikavoittoinen ryhmä, niin ollut tosi hyvä, kun on ollut mies paikalla [Tilat] No, tilathan erityisesti harmittaa. Meillä on uudet tilat täällä, mutta meillehän piti tulla omat tilat ja nyt apip:lla ei ole omaa tilaa. Me oltiin eka vuosi tuossa käytävällä. Sitten käytettiin luokkia mitä saatiin, jonkin verran [Säästöt] No, kyllä ne tulevat näkymään. Just varmasti ohjaajaresurssissa. Joo-o, ja muistaakseni silloin vielä, kun oli edellinen koulutoimenjohtaja, puhuttiin ihan lukumääristä, kuinka monta paikkaa pyritään siirtämään palveluntuottajille ja kyllähän niin on tehty ja vuos vuodelta enemmän on siirtynytkin ja nythän oli listalla ainakin 2-3 koulua. Ja vaikka moni työntekijä siirtyy mukana palveluntuottajalle, niin mun mielestä kuitenkin pitäis olla enemmän sellaista, siis kunnallahan on kuitenkin myös vastuu valvoa palveluntuottajia. Kun meitäkään ei kauheasti mun mielestä valvota, nimenomaan ei seurata eikä vaadita tavallaan dokumentointia tai toimintakertomusta, niin mitä siellä sit tapahtuu siellä palveluntuottajalla?” (Kunta, yleisop.)

...”Nojoo, joo ollaanhan me nyt tietysti jaettu. Meitä on yhden jälkeen, me ollaan kaikki kolme siellä paikalla, Niin meitä on kyllä vähän. Ainainen ongelma.” (Kunta, yleisop.)

...” [Resurssi] Voi sanoa, että tämä vuosi kyllä ja viime vuonna oli kyllä, mutta en tiedä mitä ensi vuonna sitten, kun on tosi isot uhkat ja säästetään. Taas kerran kaupunki säästää. Tänä vuonna on tarpeeksi henkilökuntaa, meillä on pieni ryhmä. Mutta meillä on tarpeeksi ja viime vuonna on sujunut ihan hyvin, kun meillä oli isompi ryhmä.” (Kunta, yleisop.)

...”Joo, riittää henkilökunta. Nyt me ollaan laitettu tuo lukujärjestys niin, että niille päiville, kun meillä on sijoitettu enemmän ohjaajia, niin sinne on sitten sijoitettu enemmän ohjattua toimintaa.” (Kunta, yleisop. + erityisryhmä)

...”Mä luulen, että muutama aikuinen, kun olis lisää, niin aina helpottais tekemistä, mutta kun on tehty näitä säästöjä niin aina vähenee. Ööö, yleisesti ottaen on, että meillähän on normaalia enemmän henkilökuntaa.” (Kunta, erityisryhmä)

...”[Resurssi] No nyt mä en vielä tiedä näitä lukujärjestyksiä, mutta tällaisen pyynnön oon esittänyt, että olisi mun lisäksi yksi tai kaksi ainakin klo 13-15 välisenä aikana. Tilat saisi olla paremmat ja kaks ihan täysin erillistä tilaa. Iltsun käyttöön! Mutta kun siellä olis nyt kaksi eri iltsua, niin olisi ihan hyvä, kun siellä olisi ihan eri toimipisteet kuitenkin. Ja ollaan suunniteltu, että sitten niitä oppilaita sekoitellaan niin kuitenkin olisi hyvä, jos niitä tiloja olisi. Henkilökunnan tarve on suurimmillaan siirtymässä ja toimintatuokioissa Ja selvittelyissä menee aikaa.” (Kunta, erityisryhmä)

...”[Resurssi] No, tänä vuonna on. Kolme ohjaajaa on. Ja on riittävä määrä.” [Reilu 30 oppilasta ryhmässä] (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

...”Meillä on syksyllä, kun aloitettiin, niin 59 oppilasta, tällä hetkellä 55. Meitä on kyllä riittävästi siinä, mutta silti, silti.. [Säästöt] Joo, vähitellen kyllä. Ja on kysely jopa laajennusta, mutta en tiedä on ihan kiva olla ihan tässäkin vaan. Tää on ihan tää meidän juttu, ei oo tarvetta lähteä laajentaan. sellaista, että voin katsoa ja allekirjoittaa sen.” (Palvelun järjestäjä, yleisop.)

Liite 15

TOIMINTASUUNNITELMAT

- Tunnettavuus - Yhdenmukaistaminen

...”Joo, on tuttu. Ja ei ole omaa, kun on vaan aamutoimintaa. [Yhdenmukaistaminen].. No, yhden 'laatuista' nimenomaan [toimintasuunnitelmien sisällöistä] ...”Ei ole tuttu, ei mun mielestä ainakaan ja

eihän me sitä kauheasti siinä nähdä, mutta sen mitä näkee, niin olisi jo toivomisen varaa [tarve sisällön yhdenmukaistamiselle].” **(Kunta, yleisop. aamutoiminta)**

...” [Yhdenmukainen toimintasuunnitelma] Kyllä mun mielestä jonkun sortin sisältörunko pitäisi tulla, että olisi edes joka kuukausi jotain ohjattua toimintaa, Kun tuntuu, että askartelukin menee vähän teeman mukaan, että askartelua on, kun on halloween ja joulua ja sitten pääsiäinen ja ehkä kevät, mutta sitten ei muuten. Mun mielestä sitä saisi olla joka viikko.” **(Kunta, yleisop.)**

...” **Kaupungin toimintasuunnitelma on tuttu ja on oma.** [Yhdenmukaistamisesta] Kyllä! Ehdottomasti!! Sitä yhdenmukaistamista pitäisi nimenomaan olla. Se on aikamoinen villi viidakko. Että on, on sellaista tosi sellaista järjestelmällistä ja suunniteltua ja sitten on toinen pää ja kaikkea siltä väliltä. Ehdottomasti pitäisi olla yhdenmukaisempi! Ja se ei riitä, että ne sitten toimintasuunnitelmat tehdään, vaan se että pitäisi sitten tehdä esim toimintakertomus, mitä tehtiin. Toimintakertomus on hyvä idea! Itse tein aina aikoinaan videoina lasten kanssa, mutta sitä dokumentointia ei ole. Ja tuo, että jos jotain vaaditaan, että on suunnitelmat mitä tehdään, niin niitä pitää oikeasti myös noudattaa ja toteuttaa. Kuitenkin on paikkoja, joissa pidetään blogia ja otetaan kuvia ja on henkilökunnan sivustot, joissa niitä voi mm julkaista.” **(Kunta, yleisop.)**

...” [Toimintasuunnitelman tuttuus] Joo, oon mä sen lukuun, mutta en mä sitä nyt ulkoo osaa, mutta oon mä käyny sen läpi. Oma suunnitelma on.” [Yhdenmukaistamisesta Haastattelija: Teillä on kaksi eri toimintaa järjestävää tahoa koulullanne. Onko toiminnan sisällöt samankaltaisia?] ...”Mä en itse asiassa edes tiedä. Meillä oli eilen oikeesti opekokous ja tota niin, ne sai aivan hirveesti shittiä se niiden toiminta siellä kokouksessa, että mä en, enkä mä voi arvostella sitä, mä oon niinku jäävi sanomaan mitään .yksi asiahan on se, että ne haluaa noita ykkösiä ja se on kuitenkin palveluntuottaja. Ja meillä on kakkoset sitten kaikki., No sisällöllisesti, että se olisi suurin piirtein sama. Toisaalta joo, oon sitä mieltä, mutta sitten taas mä kuitenkin ajattelen, että tää on kuitenkin aika persoonalla tehtävää, jokaisella on niin omanlainen persoona. Ja tätä työtä tehdään, sillä omalla persoonalla ja fiiliksellä. niin aika vaikee on meitä laittaa samaan, että kaikissa tehdään samaa ja samalla lailla. Mutta sitten voi olla toki, että joku paikka niin, tehdään läksyt aina. Meillä ei esimerkiksi ole niinku tilaa tehdä läksyjä, niinku yhtä aikaa. Mä en missään nimessä haluaisi tehdä tätä työtä niin, että mulle sanottais, että kello se ja se on sitten sitä ja tätä ja tehdään näin ja näin. Sitten siitä työstä menis se oma suunnittelu ja se niinku impulsiivisuus pois.” **(Kunta, yleisop.)**

...”[Toimintasuunnitelma] On ollut aina, mutta kun tämä vuosi on niin erikoinen, niin tämä vuotta me mennään ilman toimintasuunnitelmaa. Joo, kaupungin on tuttu ja sitten edellisten vuosien kokemuksella. Siis, teoriassa kyllä yhtenäistä varmaan pitäisi olla, mutta käytännössä jokainen tekee omia asioita ja mihin pystyy. **(Kunta, yleisop.)**

...”[Toimintasuunnitelman tuttuus] On oma. Ja öö, on pidetty yks siitä ohjaajien kesken, mutta se oli aika semmonen läpihuutojuttu, että saatat mennä se suunnitelma kyllä vielä syvällisemmin läpi.” **(Kunta, yleisop. + erityisryhmä) ...**

”No joo, hmm. Se on oikeastaan paikkakohtainen se sisältö. Meillähan menee niin, että saa korostaa toiminnan sisältöä ja palvelun järjestäjällä on sitten niinku liikunnalliseksi luokiteltu. Meillä ei oo oikeastaan niin painotusta, koska meillähan liikutaan ja askarrellaan ja tehdään oikeestaan kaikkea aika tasapuolisesti. Ainoa on, että me ei ihan ehkä retkiä tehdä yhtä paljon kuin muut, kun on paljon näitä erityisiä ja liikuntarajoitteisiakin on. Mutta me yritetään kompensoida se sitten niin, että välillä on kivaa tekemistä.” **(Kunta, erityisryhmä)**

...” [Toimintasuunnitelman tuttuus] Joo kyllä se on ihan tuttu! [Yhdenmukaistaminen] Kyllä pitäisi! Kyllä, nimenomaan laatu. Saattaa tulla yllätyksenä, mutta tämä laatu. Ei ole tasapuolista, eikä myöskään tää, että jaetaan nämä erkat omaan ryhmäänsä vaan kyllä niitä pitäisi vähän sekoittaa. Ei se ihan tasa-arvoista ole. Se ei ollenkaan ole! Se on kyllä ihan epätasa-arvoista, näin voi kyllä sanoa. Siinä ei kauheasti tuu sitä yhdenvertaisuuskokemusta ja se olis niin tärkeää noille oppilaille. Ja juuri mallioppiminen, sekin!” **(Kunta, erityisryhmä)**

...” [Toimintasuunnitelmien tuttuus] On, joo. No, mä luulen, että on ihan saman sisältöistä toimintaa ja on tietysti hyvä, että jokainen tekee itse sen sisältönsä tai se on omien lasten näköinen.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

...” Aika lailla saman kaltainen, joo ja ei siellä mitään isoja muutoksia oo. [Yhdenmukaistamisesta] Mun mielestä se on ehkä ihan hyvä.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

Liite 16

ERITYISYYDEN HAASTE**-tehostettu tuki**

... ”Käytös. Se niinku näkyy kaikista isoimpana. Varmasti on niin kuin muutakin, mutta sehän tietysti, kun on vauhtia vähän astetta enemmän, niin kyllähän sen huomaa.” **(Kunta, yleisop. aamutoiminta)**

... ”No, ehkä käytökseen liittyvää sellaista yleistä, mutta jos ajattelen tuen oppilaita niin kyllä meillä niinku adhd eri muodoissaan tässä näiden lähimpien vuosien ajan on ollut sellainen, että siihen on sitten itekkin hakenut sellaista syvempää koulutusta. [Tehostetun tuen oppilaat ryhmässä] Emmä tiä, vaikee sanoa mitään lukumäärää mikä se suhde ois että oisko vaikka kaks kymmenestä. [Valtakunnallinen suositus ohjaaja/5 erityisen tuen oppilasta kohden]. Se on aika harvoin näin, tai että on aika harvinaista, että edes tällainen ryhmä ja sittenkin se olis niin se yksi viittä kohden olisi vieläkin aika vähän, jos se ryhmä on se kakskyt, kolkyt tai nelkyt. [Erityisyyden haasteesta] No, on ollut aikaisemmin ja me ollaan sitten otettu sellaiset kuvat ei oo kyllä tullut ohjausta siihen käyttöön mistään sen suhteen, että sitten on vaan tullu vanhemmilta tiedoksi, että on kuvat käytössä koulun puolella. Ja sitten mä oon vaan ottanu ne täällä myös käyttöön. Mutta nehän kyllä selkiyttää ihan koko ryhmänkin toimintaa. On se ekaluokkalainen aika pieni vielä kuitenkin ja kuvat on suureksi avuksi. On lisääntynyt ihan selkeesti (erityisen ja tehostetun tuen oppilaat) Vaikka meilläkin on ryhmät pieniä, niin selkeesti on. On ne rajattomat lapset. Ja nimenomaan niinku käytöshäiriöt. Ja mielenterveysongelmat ja että on niin paljon vielä sitä muuta tässä kaiken päällä. Ja se, mikä niinku mun mielestä, että monet sellaiset, joilla on käytöksen kanssa haastetta, niin vie kyllä sen huomion niiltä erityisiltä. Jos sitten ajatellaan, että se näkyy koulun puolella oppimiseen liittyvän vaikeutena tai haasteena, niin sitten se näkyy yleensä käytöksenä iltapäivätoiminnassa. Kun saa vapaan päälle, niin.. (Huokaus!).” **(Kunta, yleisop.)**

... ”Mä oon eniten niinku tota käytöstä, sitä mä peräänkuulutan. Että se on kyllä niinku hirvee. Että sen kanssa on kyllä joutunu tekemaan hirveesti töitä. Ja sitten kun ne kasataan iltapäivätoimintaan ja kaikki siihen samaan ryhmään, niin kyllä siinä on tekeminen. [Tehostetun tuen oppilaiden ennakkotieto] Mun mielestä pitäisi, sitten sen voisi ennakoida kaikessa.” **(Kunta, yleisop.)**

... ”No, iltsussa meillä on eniten haasteita käytöksen kanssa, Se on se meidän suurin haaste (naurua). Tietysti mitä isompi ryhmä sitä haastavampi sitä on ohjata. [Tehostettu tuki] Kyllä jos on vaikea tapaus, sinne tarvitaan lisää käsiä. Lisää ohjaajia.” **(Kunta, yleisop.)**

... ” [Tehostetun tuen huomioiminen] Hmm, kyllä! Kyllähän se vaikuttaa siihen suunnitteluun jo. Ja sitten sä tiedät mitä ottaa huomioon. On se totta! Mitä mä oon miettiny itte, niin varsinkin tällaisessa koulussa missä on paljon erkkoja. Niin ainakin mä en tiedä, kuinka moni näistä ohjaajista on käynyt koulutuksen koskien erityislapsia. Että se pitäis kuulua yhteen koulutusosioon, kyllä! Tietämys erityisyyden muodoista ja miten sä tuet niitä. Eli vaaditaan liian paljon lapsilta. Hmm, joo on [koulutustausta]. Mutta se vaan hämmästyttää, että täällä kuitenkin jokainen työskentelee erityisluokas, että tästä on puhuttu ihan rehtorin kanssa, että mihin se ammatillinen taito katoaa. Mihin se katoaa? Nimenomaan, myös siinä [asenne]. Ja siinä taas käännytään siihen mistä aikaisemmin puhuttiin, että se koulutus! Jonkinlainen koulutus olisi nyt hyvä tässäkin.” **(Kunta, yleisop. + erityisryhmä)**

... ”Joo, ihan kaikenlaisia lapsia on. Just käytöksen liittyviä, on liikuntarajoitteisia. Meillä on kaksi pyörätuolilla ja yksi sellaisella, se on ei rollaattori, mutta sellainen kehikko [dallari] ja sitten hänellä on pyörätuoli. Ja sitten meillä on just niitä, just käytökseen liittyviä haasteita. Sitten meillä on aika monipuolinen tuo diagnoosien kirjo.” **(Kunta, erityisryhmä)**

... ”No, nää on käytös, niin nää on pääpiirteissään siihen liittyviä ongelmia. Me ollaan tällä hetkellä siinä, että tällä hetkellä ei ole tiedossa ollenkaan vielä, että mitä tulee. Se me tiedetään, että tällä hetkellä on erityisen tuen piirissä 14 ja ne on meidän ryhmässä, sitten siellä palvelun järjestäjän ryhmässä on näitä muita. (tehostetun tuen ennakkotieto), Kyllä ja silloin kun oppii tuntemaan sitä oppilasta, niin pystyy jo vähän ennakoimaan, että tämä on tällainen. Ja näin käy usein. Silloin sitä pystyy ottamaan huomioon, tietämättä mitään tarkemmin. Se olisi kyllä tosi hyvä, kun se tiedonsiirto toimis siinä. Aikaisemmin se oli siinä samassa lomakkeessa jo, nyt tämä systeemi hankaloittaa.” **(Kunta, erityisryhmä)**

... ”[Haasteet] Kyllä ne on käytös ja kielelliset haasteet. [Tehostetun tuen ennakkotieto] Kyllä, kyllä pitäisi. Sitä mä oon miettiny, että pitäisi olla.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

... ”Ehkä se on sellainen yleinen levottomuus. Ne juoksee, pitää meteliä, just sellanen rauhattomuus aiheuttaa meillä ehkä eniten ongelmaa. Ja se korostuu tiedäksä kun saa muutaman muun siihen mukaan, niin kova meno päällä hetkessä. Suurin osa kuitenkin näistä ongelmista on just käytösongelmaa ja tavallaan heijastuu ongelmat siihen käyttäytymiseen sitte sellane yleinen levottomuus on lisääntyny tässä neljän viiden vuoden aikana iha merkittävästi.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

Liite 17

MAAHANMUUTTAJATAUSTAISET OPPILAAT

-esimerkiksi kielellinen peruste osallistumiselle

... ”Kieli on tällä hetkellä pieni este. Sen huomaa päivittäisessä toiminnassa. Vaikeuttaa ryhmään pääsyä ja tarvii apua,.. että niitä lapsia, jotka tulee eri kulttuurista, niitä pitää olla iltsussa. Ja pitää olla suomalaisessa yhteisössä ja siellä ne oppii parhaiten kieli ja tavat ja kulttuuri. He, maahanmuuttajat ovat sovussa siellä keskenään suomalaisten lasten kanssa ja tietysti me tuetaan ohjaajina. Ja lapset yrittävät opetella parhaansa mukaan” [Kokemusasiatuntija, haastateltavan äidinkieli ei ole suomi]. [Haastattelija: Saatteko tulkkipalveluita tarvittaessa?] Aaa, ei ole ollut tarvetta iltsun puolella. Jotkut vanhemmat kyllä kommunikoiivat vaikka paperilapulla, jos eivät vaikka lue Wilmaa, puhelinnumero on ja sitten saa soittaa, mutta jotkut ei oikein kommunikoi.” **(Kunta, yleisop.)**

... ”Mun mielestä ne saisi tulla oppimaan sitä [suomi] ja tällaisessa vapaassa tilanteessa ne oppii sitä kieltä, kulttuuria ja käyttäytymistä sitte. Mun mielestä heitä voisi olla sitten vaikka joku määrätty määrä ryhmää kohti. Vois olla sellanen ja sitten siihen taas kerran resurssia lisää. Että kyllähän niiden pitää sopeutua siihen ja olla meidän kanssa, että ne sopeutuu ja nopeemminhan se käy porukassa ja niin että tähänkin pitäisi olla sitten se sarake siellä tilastoinnissa ja resurssi, että niitä on ja ne vaatii erityistä huomioo.” **(Kunta, yleisop.)**

... ”Aahh, no meillä on [maahanmuuttajataustaisia oppilaita], mutta mun on niin vaikea sanoa siitä palveluntuottajan iltapäivästä.” **(Kunta, yleisop.)**

... ”Kyllä, kielen oppimisen kannalta ja pitäisi olla oikeus päästä mukaan toimintaan heti, että se semmonen pari tuntiakin koulupäivän jälkeen iltsussa auttaisi sitä oppilasta pääsemään niinku suomalaisten lasten ryhmään ja oppimaan sitä kieltä siellä iltsussa. Tai sitten muualta tulleiden kanssa, päästä kaveriksi ja oppia myös sitä kieltä yhdessä. Siinä olisi yksi keino ehkäistä syrjäytymistä ja luoda kaverisuhteita.” **(Kunta, erityisryhmä)**

... ”No, tuota..meillä on oikeastaan yksi heikohko, mutta hänkin ymmärtää suhtkoht. Välillä tulee sellaisia ristiriitatilanteita, ettei ymmärretä. Toinen ei ymmärrä mitä toinen tarkoittaa. Mutta se pitäisi varmaan laskea...meillä tämä, hänhän on myös erityisen tuen oppilas. Mutta luokissa voisi olla, meillä hän on tuossa ja niitähän on aika paljon. Kun niitä sitten välillä tulee niin, paljon on, jotka ei yhtään osaa. Niin olisi hyvä olla ohjaajatunteja niihinkin luokkiin ja todella tarttisivat sinne apua kulkemiseen ja pukemiseen ja niin, mutta lisäksi iltsussa olisi sama juttu, että tarvitsi myös sinne enemmän sitä tukea.” **(Kunta, erityisryhmä)**

... ”Kyllä on. Kymmenkunta, noin kolmasosa on maahanmuuttajaperheiden lapsia.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

Liite 18

KEHITYSIDEOITA

... ”No, tietysti mä sanon, että edellinen apip-paikka oli paras koskaan, missään ja ikinä (naurua) Oman lapsenikin puolesta, sehän on ollut siellä kans. Se on huono asia, että sinne otetaan kouluttamattomia ihmisiä töihin ja sitten kun on tää ostopalvelu. Se on vaan niin. Kyllä se heijastuu se vastaavan ohjaajan kouluttamattomuus näissä kaikissa asioissa.” **(Kunta, yleisop. aamutoiminta)**

... ”No, kyllähän tässä vuosien varrella on huomannut, että toi apip-toiminta on vähän jääny jotenkin niinku väisuksi, jotenkin johonkin taka-alalle. Että se on niinku meilläkin, että siihen saadaan se valtionapu ja se järjestetään ja no, okei, se ei nyt ole ihan uhan alla, mutta ehkä meidän pitäis ohjaajien vähän

ryhdistäytyä jotenkin, koska vanhemmathan kokee tämän todella tärkeäksi.. Että nyt tulevasta ryhmästä oon kuullu jonkun jopa harkitsevan muuttoa L:lle, sen takia että tää apip ei palvele. Että niin tärkeäksi koetaan. Että kun me ollaan täällä perähikiällä (naurua), että täältä on niin pitkät matkat koteihin ja sitten ne ei saa taksikyttä, ettei tuu kahta palvelua päällekkäin. Välimatkoihin vedoten vois vähän käyttää tarveharkintaa. Meillähan tippui silloin osallistujamäärät tosi paljon, kun tämä päätös tuli, että sen toivoisin, että tätä mietittäisiin uudestaan.” **(Kunta, yleisop.)**

...”Joo, kyllähän tuossa palvelun järjestäjän toiminnassa, kun sehän on vaan pystymättästä vedetty toiminta. Mä oon itte ollut siellä kuitenkin melkein sen vuoden, niin olihan siellä paljon sellaista, mitä tiesi niinku, että kaupungilla on ihan eri tavalla. Ja sen, että eihän se, joka sitä pyörittää, niin eihän sillä ole mitään käryä iltapäivätoiminnasta. No, mun mielestä ensinnäkin se, että Niiden ohjaajat ei ole koulutettuja. Jos vedetään kouluissa kahta iltapäivätoimintaa, niin onhan se jo eriarvoista, että siellä on koulutetut ohjaajat ja sitten siellä on toisessa ihmiset, joilla ei ole niinku mitään vastaavaa koulutusta. Ja myöskin se, että niillä on ihan eri toimintatavat kuin taas meillä. Mun mielestä se pitäis lähteä siitä, että iltsun ohjaajilla olisi edes kerran kuukaudessa sellainen palaveri ja parin kuukauden välein joku ohjaajapalaveri, jossa voitaisiin oikeasti miettiä, että mitä me tullaan toiminnassa tekemään. Mutta, että ongelma on se, että meillä ei ikinä ole mitään suunnitteluaikaa.” **(Kunta, yleisop.)**

...”Joo, mä oon kyllä sitä mieltä, että jos tulee paljon näitä erityislapsia niinku samaan ryhmään, niin oon miettiny, että jos niillä on joku henkilökohtainen niinku koulun puolella, niin sen pitäis ehdottomasti seurata mukana koko päivän. Että se on niinku hassua, että me pärjätään sitte, kun ne lyödään kaikki samaan. Että silloin just, että jos on niin paljon erityistä, että tarvii koulun puolella ihan oman ohjaajan, niin kyllä se pitäis olla sitten koko päivän.” **(Kunta, yleisop.)**

...”Mun mielestä on hyvä näin. Se on muuttunut viime vuodesta vähän, mutta olisiko niin, että kun viime vuonna oli vastaava ja ohjaajat, niin meillähan muuttuu joka vuosi vähän tuo ohjaajaryhmä. Sekin on, että se muotoutuu vähän aina sitten joka vuosi vähän uudelleen. Että meille on tullut hyviä persoonallisia ohjaajia mukaan, että se on tosi mukava ja olisi kiva, jos niin olisi ensi vuonnakin. Mutta hyvä, kun joku viittää tällaista (tutkimusta) tehdä ja on kyllä ihan tarpeeseen tulee tämä varmasti.” **(Kunta, erityisryhmä)**

...” Nimenomaan, niin esimerkiksi terapeutti toisi vaikka jotain tehtäviä sinne iltsuun tehtäviksi. Siinä olis yksi kehittämisedia vielä.” **(Kunta, yleisop. + erityisryhmä)**

...” Ehkä enemmän se koulun kanssa tehtävä yhteistyö, jos sen saisi vielä sujumaan, niin sitten ois kaikki oikein hyvin.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

...” Eipä oo itte tullut varmaan ikinä kirjoitettua toimintakertomusta. Tai no, nyt varmaan pitäisi, yhdistyksenä ei vaan osuuskuntana varmaan pitäisi nyt kirjoittaa. Oltiin tutustumiskäynnillä Tampereella ja siellä oli sellainen pajahomma, jossa oli 25 kuvaa, joissa oli eri asioita ja lapset sai aina valita viisi, vaikka kuka lähtee ulos pelaan ja kuka lähtee veistoon ja kuka elaan lautapelejä ja niin. Me ollaan oikeastaan koko historian ajan tehty niin, että lapset saa itte päättää mitä ne haluaa tehdä. Mä en tiedä, osassahan on tosi tarkasti suunniteltu koko päivä tunti tunnilta.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

Liite 19

TULEVAISUUS

...” Tulevaisuuden visiona näen sen, kun tässä mäkin oon viistoista vuotta ollut ja nyt saa joku muu koittaa, kun näen jo ihan sen, että tässä aletaan vaan lapsia säilöä. Ens vuonna 69 hakijaa ja kaksi tällaista pientä tilaa, että voi miettiä. Meteli ja ahtaus ja kaikki jaksaminen, että kyllähän siinä uupuu, jos pannaan ahtaammalle vaan koko ajan. Toivoisin enemmän kiinnitettävän huomioo niinku ohjaajien jaksamiseen, miten niinku voitais, hmm, vaikka koulutusta tai jotain semmosta tsemppiä. Kun vuosikausia samat ihmiset tekee samaa hommaa ja sitten tulee taas uudet haasteet ja uudet kujeet, niin semmoista yhteisöllisyyttä vähän. Vaikka pulinakerho johonkin ja sinne mennään ja nopeesti asiat alta pois ja sitten, mutta ei ole sellaista paikkaa, johon ohjaajat voisi tulla. Vastaaville on tapaamiset, mutta muille ei. Ja kyllähän ne vastaavienkin tapaamiset on aika vähiin jääny, et nehän oli melkein kuukausittain silloin alkuun, niin eihän ne enää. Ja kyllähän tässä on vähän arkana nyt kun (X) jää eläkkeelle, että sillä niitä neuvotteluja nyt käydään, että kaupunki pääsee koko hommasta irti.” **(Kunta, yleisop.)**

... ”Hyvät tilat, ei luokkamaiset vaan sellaiset kodinomaiset ja missä olisi sellaisia tiloja, joihin voisi mennä pienempiä ryhmiä. Ohjaajia tietysti, että jos vaikka 20 lasta niin siellä olisi se kolme ohjaajaa. Niin sitten se ohjaajakin pystyisi olemaan aina jonkun ryhmän kanssa tekemässä jotain aina välillä. Ja vaikkei me mitään hoitajia ollakaan, niin joskus se ihan vaan jutteleminen niiden kanssa on ihan mukavaa, kun ne kertoilee kaikkia asioita mielestään. Ja, että musta tulis sellainen, että kun on aiemmin juteltu asioista jo, niin ne uskaltais tulla kertomaan jos on jotain. Ja just jos on koulutettuja ohjaajia, niin ne pystyy sitten hoitamaan nämäkin asiat.” **(Kunta, yleisop. aamutoiminta)**

... ” [Nykyosuuntaus palveluntuottajille] Joo, kyllä vähitellen siirtyy ja on kysytty jopa laajennusta, mutta en tiedä. On ihan kiva olla ihan tässäkin vaan. Tää on tää meidän juttu, ei oo tarvetta sitten lähtee laajentaa. Sitten se taas vaatii sen, että joutuu lähteen sinne koululle ja niin, että ja onko se toiminta siellä sitten sellaista, että voin katsoo ja allekirjoittaa sen. Pienemmässä pysyy langat käsissä ja kehittää sitä omaa toimintaa sitten vaan. En tiedä, tuo on mielenkiintoinen kortti tuo, kun mietitään sitä pidempää koulupäivää, kerhoja ja pajatoimintaa, että onko se sitten enemmän koulun toimintaa vai koskeeko se aamu- ja iltapäivätoimintaa ja kuka sitä rupee sitten kelaan, kenenkä vastuulla se on vai meneekö se sitten vähän niinku yhteisesti? Ehkä sitä vähän miettii, että miten tää tulee niinku menemään.” **(Palvelun järjestäjä, yleisop.)**

... ” On vähän sääli, kun tällaista on ollut [alasajo]. Niin on ja kyllä sillä on ihan ratkaiseva merkitys, että alkumetreillä sijoitettaisiin rahaa toimintaan ja kiinnitettäisiin huomiota siihen. Lasten yksinäisyydestä puhutaan, kyllä sitä on, ja lapsilla on masennusta. Ja ei se kännykkä aina kaveria korvaa.” [Haastattelija: Miten näet toiminnan tästä eteenpäin?] ”Mä haluaisin ajatella positiivisesti ja ajatella niin, että tää on nyt joku välivaihe ja että nyt kokeillaan vaan jotain tämmöstä, joka tuo kaupungin talouteen ehkä jotain säästöjä. Ja tämän jälkeen palattais siihen vanhaan ja kaikki oppilaat ovatkin kaupungin ohjaajien kanssa, eikä siellä kolmannella sektorilla.” **(Kunta, erityisryhmä)**
